

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 13.

Fredagen den 28 februari.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 21 och den 22 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 36, angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; och

nr 96, angående anslag till förrådsbyggnad i Älvsjö i Stockholm m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 35, med förslag till lag om arbetstiden vid automatisk tillverkning av fönsterglas m. m.; och

nr 85, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 3 juni 1932 (nr 170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs samt remitterades till behandling av lagutskott herr *Anderssons* i Rasjön *m. fl.* på bordet liggande motion nr 630.

§ 4.

Härefter föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 3.

§ 5.

Slutligen föredrogs herr *Henriksons* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa spörsmål i anledning av vid ett infanteriregemente i Norbotten inträffade sjukdoms- och dödsfall; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden först måtte uppföras andra lagutskottets utlåtande, nr 19.

Denna hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 13.

§ 7.

Interpellation. Herr talmannen gav nu på begäran ordet till herr **Lithander**, som yttrade: Herr talman! Frågan om införande av lagstadgat bedövningstvång vid slakt har vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Redan 1887 väcktes i riksdagen en motion i slaktfrågan. 1896 begärde riksdagen hos Kungl. Maj:t en utredning i denna sak. Också åtskilliga gånger senare har slaktlagsfrågan varit uppe i riksdagen och har där omfattats med allt mer stigande intresse.

1934 års riksdag beslöt att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville återupptaga utredningen rörande behovet av och möjligheterna för ett införande i vårt land av bedövningstvång vid slakt av husdjur ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Första lagutskottet förordade vid 1935 års riksdag en utredning om en allmän djurskyddslag och framhöll därvid med styrka, att den utredning, som utskottet föreslagit, icke borde fördröja framläggandet för riksdagen av förslag till lag om slakt, »vilket läser kunna förväntas till nästkommande riksdag». Utskottets utlåtande blev också av riksdagen antaget. Man hade under sådana omständigheter kunnat hoppas, att en kungl. proposition i slaktlagsfrågan skulle inkomma till innevarande års riksdag. Enligt vad som nu förljudes, synes regeringen dock f. n. ej ha för avsikt att i år framlägga en dylik.

En sådan brist på tillmötesgående mot riksdagens uttalade önskan synes så mycket mer svärförklarlig, som det är allmänt bekant, att inom justitiedepartementet under föregående år ett förslag till slaktlag med bedövningstvång blivit utarbetat och vid remiss till olika myndigheter även tillstyrkts.

Det förefinnes också inom landet ett starkt och berättigat krav, att en slaktlag med det snaraste blir antagen. Frågan har tillräckligt länge debatterats, och olika bedövningsmetoder äro utexperimenterade och i bruk både vid slakthus och i hemslakten. Där ej den elektriska metoden kan komma till användning, kunna med lika fördel skjut- eller slagsprintmetoder begagnas.

Intet tekniskt eller annat hinder förefinnes längre för införande av bedövningstvång vid slakt, förutom vid slakten av renar genom lappar, men också för denna hoppas man, att en lämplig bedövningsmetod snart skall vara utexperimenterad. Tills så skett, torde undantag för dylik slakt kunna medgivas.

Då slaktlagsfrågan sålunda på alla sätt är väl förberedd, både i den allmänna opinionen och tekniskt, och då ett väl genomtänkt lagförslag redan föreligger samt riksdagen till innevarande år särskilt begärt ett dylikt, så synas alla förutsättningar föreligga för dess framläggande i kungl. proposition redan innevarande år. Erforderlig tid därtill förefinnes ännu.

Då slaktlagsfrågans uppskjutande numera synes alldeles omotiverat och dessutom utan tvivel skulle medföra onödiga lidanden för ett stort antal slaktdjur, så anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att tillmötesgå riksdagens förra året framställda begäran om framläggande för innevarande års riksdag av ett förslag till slaktlag?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 8.

Interpellation. Vidare lämnades på begäran ordet till herr **Brädefors**, som anförde: Den av Kammergericht i Stade onsdagen den 26 dennes avkunnade domen på fem års tukthus mot den svenske sjömannen Erik Jansson har väckt största uppseende och berättigad harm i de vidaste kretsar. Proportionen mellan brott och

Interpellation. (Forts.)

straff är i detta fall fullständigt orimlig. Erik Jansson hade gett bort två exemplar av en tidskrift, här i landet tillgänglig för vem som helst, till en tysk arbetare. Att härav konstruera ett högförräderibrott och utdöma fem års tukthus mot en utländsk undersåte är en fascistisk rättskipning förbehållet. Domen är fullständigt oförenlig med civiliserad rättsuppfattning.

Enligt pressmeddelanden var processen ett typiskt uttryck för renodlade nationalsocialistiska rättskipningsmetoder. Särskilt beaktansvärd var därvid åklagarens hatfyllda utläggningar om att den anklagade »ställt sig utanför det egentliga svenska folket», ett uppträdande, som är så mycket mera uppseendeväckande, som det måste anses direkt riktat mot den närvarande representanten för svenska regeringen, generalkonsuln i Hamburg.

De nationalsocialistiska myndigheterna ha gjort domar av detta slag till metod. För ett års tid sedan dömdes en annan svensk sjöman, Knut Mineur, till sex års tukthus för brott av liknande slag. Den 14 januari i år dömdes den danske styrmannen Peter Fribert till 5 års tukthus, för att han ombord på ett danskt fartyg gett bort en illustrerad tidskrift till en tysk arbetare. Framför allt sistnämnda fall och fallet Erik Jansson visa, att frågan har största principiella betydelse. Varje sjöman, som anlöper tysk hamn och ombord har tidningar, böcker o. d., som äro förbjudna i Tyskland, löper risken att bli häktad och dömd till mångårigt tukthusstraff för högförräderi. Flera fall av trakasserier mot svenska sjömän i tysk hamn kunna anföras.

Domen mot Erik Jansson och de i dessa dagar inträffade utvisningarna av tre svenska affärsmän, utvisningar som har karaktären av trakasseri och hämnd, ställa med allvar frågan om åtgärder för skydd åt svenska medborgare i Tyskland, framför allt åtgärder för skydd åt svenska sjömän i tysk hamn.

Med vad sålunda anförts ber jag att till hans excellens och ministern för utrikesärendena få framställda följande frågor:

1. Har regeringen för avsikt att företaga några åtgärder för att få utverkad frigivning av de i tyska tukthus inspärrade undersåtarna, Erik Jansson och Knut Mineur?

2. Har regeringen för avsikt att vidtaga särskilda åtgärder för att mot tyska myndigheters övergrepp skydda svenska sjömäns säkerhet till liv och frihet i tyska hamnar?

Jämväl denna framställning bordlades.

§ 9.

Herr **Lundqvist**, som nu på begäran erhöi ordet, yttrade: Herr talman! *Interpellation.* En följd av de senaste handelsöverenskommelserna har blivit en väsentligt ökad import här i landet av sydfrukter och allehanda trädgårdsalster. Att denna omfattande importstegring vållat kännbara olägenheter för den inhemska trädgårdsodlingen, ligger i sakens natur.

Jag skall här icke ingå på något som helst bedömande av frågan, huruvida de fördelar för svenskt näringsliv överhuvud, som genom dessa handelsuppörelser vunnits i form av ökad svensk export, varit så stora, att de uppväga de nackdelar, som tillfogats den svenska trädgårdsodlingen.

Jag erinrar emellertid om att den inhemska trädgårdsproduktionen representerar högst betydande belopp. Värdet av inom landet producerade trädgårdsalster uppgår sålunda till över 180 miljoner kronor om året och enbart den inhemska fruktodlingen torde i genomsnitt per år lämna en avkastning av omkring 60 miljoner kronor. Landets egen produktion av trädgårdsalster är alltså av väsentlig betydelse för hela vår folkförsörjning. På grund härav och då goda förutsättningar av allt att döma finnas för en fortsatt ökning

Interpellation. (Forts.)

av denna inhemska produktion, synes det mig vara angeläget, att hänsyn toges till denna näringsgren, så långt detta kan ske, utan att andra för den samlade folkförsörjningen viktigare intressen åsidosättas.

Trädgårdsodlingens betydelse ställer sig givetvis olika i olika delar av landet. Mälardalen är en av de trakter, där den av naturliga skäl är särskilt stor. Därför ha också olägenheterna därstädes av den våldsamt tilltagande importen gjort sig starkt gällande. Ej underligt då, att från trädgårdsodlarna i denna trakt under senaste tiden vid upprepade tillfällen uttalats de allvarligaste bekymmer i anledning av den försämrade situation, som inträtt.

Krav ha framställts om energiska åtgärder, genom säsongtullar eller importreglering e. dyl., för att i möjligaste mån skydda den inhemska produktionen och alla de företagare och arbetare, som därav ha sin utkomst. Motion i sådant syfte har även framburits vid årets riksdag.

Den uppfattningen har emellertid även allmänt uttalats från trädgårdsodlarkåll, att mycket skulle förvisso ha kunnat ändras till det bättre vid de träffade handelsuppställningarna, om den näringsgren, det här gäller, hade lämnats tillfälle att i förväg framlägga sina synpunkter i frågan. Så skulle emellertid enligt uppgift icke ha skett. Att missnöjet däröver är allmänt, är lätt att förstå. Även om de träffade dispositionerna ur landets samlade nyttsynpunkt varit, såsom jag gärna vill förutsätta, motiverade — en fråga, jag i detta sammanhang fortfarande lämnar öppen — måste det anses vara en mycket rimlig begäran av den näringsgren, vars intressen voro avsedda att så allvarligt, som här skett, skadas, att åtminstone i förväg bli satt i tillfälle att utveckla sina synpunkter rörande olika detaljer och dylikt.

Då det kan antagas, att trädgårdsalsterna även framdeles komma att spela en avgörande roll vid olika handelsuppställningar, synes det mig med hänsyn till den inhemska trädgårdsodlingens betydelse angeläget, att åtminstone 1932 års handelskommitté kompletteras med en representant just för trädgårdsodlingen, eller att i varje fall trädgårdsodlingens riksorganisationer på ett eller annat sätt bli satta i tillfälle att i god tid uttala sig om sådana ifrågasatta ändringar av tulltaxan, som beröra denna näringsgren.

På grund av vad jag sålunda anfört anhåller jag att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Kan det förväntas, att herr statsrådet kommer att medverka till att 1932 års handelskommitté kompletteras med en representant just för trädgårdsodlingen eller att i varje fall, då fråga uppstår om nya handelsavtal eller om ändringar i nu gällande, jämväl trädgårdsodlingens olika riksorganisationer bli satta i tillfälle att i vederbörlig ordning få yttra sig i sådana frågor, som kunna anses äga inflytande på den inhemska trädgårdsskötseln och dess ekonomi?

Även denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 10.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av väckta motioner om beredande av rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola.

Därvid begärdes ordet av herr **Hallén**, som anförde: Herr talman! Mot den nu föredragna skrivelsen nödgas jag, oaktat den formellt uppsatts riktigt enligt härför gällande regler, anföra en bestämd reservation med hänsyn därtill, att det beslut, som genom skrivelsen måste expedieras, både till uppläggning, innehåll och kläm är felaktigt och i strid med gällande rättsprin-

ciper, ehuru beslutet anger sig självt icke avse att bryta dessa, vilket innebär, att skrivelsen genom sina inre motsägelser icke lär kunna föranleda till någon som helst Kungl. Maj:ts åtgärd. Dyliga skrivelser borde i varje fall riksdagen undvika, och jag önskar för min del få till protokollet antecknat, att jag ej med min röst medverkat till det beslut, som nu expedieras.

På samma gång ber jag få konstatera, att riksdagen, om skrivelsen godkännes, kommer att göra ett uttalande i fråga om kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor, som varken efter motion eller behörigt utskottsinitiativ varit föremål för utredning och prövning i detta sammanhang.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande skrivelseförslag godkändes.

Härefter anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen i anledning av väckt motion angående ändring i kommunalförfattningarnas bestämmelser om tiden för offentliga stämor.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om redogörelse i Kungl. Maj:ts berättelser till riksdagen om vad i rikets styrelse sig tilldragit för direktiven för de av kommittéer och sakkunniga bedrivna utredningar.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jonsson</i> i Mörbylånga	under 6 dagar fr. o. m. den 29 febr.,
› <i>Uddenberg</i>	› 4 › › › 29 ›
› <i>Werner</i> i Höjen	› 2 › › › 29 ›
› <i>Johanson</i> i Hallagården	› 3 › › › 29 ›
› <i>Olsson</i> i Blädinge	› 3 › › › 2 mars,
› <i>Hansson</i> i Örebro	› den 2 mars och
› <i>Eriksson</i> i Toftered	› 3 dagar fr. o. m. den 2 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.23 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 29 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 41, angående avgivande av förnyad förklaring i enlighet med bestämmelserna i art. 36, andra stycket, av stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

§ 3.

Vidare föredrogs herr *Lithanders* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål huruvida förslag till slaktlag kan förväntas bli framlagt för innevarande riksdag; och blev ifrågavarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Härefter föredrogs herr *Brädefors'* likaledes på bordet liggande anhållan att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa spörsmål angående två i tyska tukthus inspärrade svenska undersåtar m. m.; och biföll kammaren denna anhållan.

Ordet lämnades nu på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**, som anförde: Herr talman! Till svar å den nu beviljade interpellationen anhåller jag att omedelbart få delgiva kammaren följande upplysningar.

Den 10 oktober 1935 inberättade generalkonsulatet i Hamburg, att sjömannen Erik Jansson den 5 oktober häktats av polismyndigheten i Harburg-Wilhelmsburg. Advokaten Scherzberg, vilken tidigare anlitats som biträde åt för politiska brott häktade svenskar, hade anmodats att omedelbart biträda Jansson. Den 4 december begärde advokaten Scherzberg i samförstånd med generalkonsulatet hos Kammergericht tillstånd för advokaten Rudling i Stockholm att jämte Scherzberg biträda Jansson. Den 24 januari erhöles meddelande, att denna ansökan avslagits. Jag tillägger emellertid, att advokaten Rudling medgavs rätt att närvara vid rättegångsförhandlingarna. Den 10 februari detta år beordrades den svenske generalkonsuln i Hamburg Stridbeck att personligen närvara vid rättegången mot Jansson den 26 februari. Numera har generalkonsulatets officiella rapport över denna rättegång inkommit, och jag tillåter mig att ur densamma delgiva kammaren följande.

Svar å interpellation. (Forts.)

»Målet mot häktade sjömannen Erik N. Jansson handlades i dag inför Strafsenat des Kammergerichts i Berlin, som rest till Stade uteslutande för behandling av detta mål. Då advokaten Scherzberg anmält, att jag hade utrikesdepartementets uppdrag att närvara vid rättegången, anvisades jag särskild plats vid sidan av försvarsadvokaten. Advokaten Rudling var jämväl närvarande i rättssalen. Sedan den häktade fått redogöra för sina levnadsförhållanden, förhörde han angående de omständigheter, under vilka han till en tysk arbetare i Harburg-Wilhelmsburg överlämnat de ifrågavarande exemplaren av den i Basel tryckta 'Rundschau über Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung'. På tillfrågan om sin politiska inställning förklarade Jansson, att han icke tillhörde något parti, men att han vore intresserad av 'arbetarrörelsen' samt att han, ehuru icke själv kommunist, närmast sympatiserade med kommunisterna. Sedan såsom vittnen i målet hörts tvenne hamnarbetare, framförde åklagaren sina yrkanden i ett längre anförande, däri han bland annat framhöll, att Jansson överlämnat skrifter, vilka han visste vara av revolutionär art, och att hans avsikt sålunda syntes hava varit att hos denne arbetare och genom denne även hos andra tyska arbetare väcka misstänning mot den nuvarande regeringen i Tyskland. Den omständigheten, att Jansson vore utlänning, vore närmast avsedd att verka försvärande, då han såsom sådan icke hade någon anledning att blanda sig i förhållandena i Tyskland, och åklagaren framhöll såsom särskilt beklagligt, att Jansson vore svensk, då svenskarna vore ett med tyskarna rasbesläktat folk... Men, fortsatte åklagaren, Jansson tillhörde på grund av sin kommunistiska inställning icke den svenska folkgemenskapen, han tillhörde icke Sverige utan Sovjet-Sverige, och Sverige hade icke något intresse av att skydda Jansson.

Detta sistnämnda yttrande gav försvarsadvokaten Dr Scherzberg anledning att i sitt försvarstal hänvisa därtill, att Janssons sak följdes med mycket stort intresse i Sverige, vilket bland annat visade sig däri, att svenska sjöfolksförbundet, som var en opolitisk institution, låtit sitt rättsombud, advokaten Rudling, företaga tvenne resor till Tyskland i samband med ifrågavarande mål, varjämte svenska utrikesdepartementet beordrat generalkonsuln i Hamburg att närvara vid förhandlingarna. Vad beträffar själva saken framhöll Dr Scherzberg, att den handling, som av Jansson begåtts, måste betraktas såsom oöverlagd och icke innebärande, att han velat befatta sig med stämplingar mot det tyska rikets säkerhet. Det borde ock betäckas, att Jansson vore undersåte i ett land, där det vore vanligt och icke medförde några rättsliga följder att rikta kritik mot innehavarna av regeringsmakten.

Åklagaren yrkade fem års tukthus såsom straff för den av Jansson begångna lagöverträdelsen... Försvarsadvokatens yrkande gick ut på frikännande eller eventuellt att domstolen, med hänsyntagande till förmildrande omständigheter, måtte stanna vid straffminimum, ett års fängelse.

Jansson hade slutligen själv ordet och framhöll därvid, att han icke haft klart för sig, att överlämnandet till en tysk arbetare av ifrågavarande skrifter, vilka han köpt i Sverige av en tidningsförsäljare, innebure en straffbar handling. Hade han vetat detta, hade han icke gjort sig skyldig till ifrågavarande 'dumhet'.

Efter omkring två timmars förhandlingar och en timmes enskild överläggning avkunnade rätten utslag i målet. Jansson dömdes för förberedelse till högförräderi till 5 års tukthus, från vilket straff den tid av 4 månader och 3 veckor, han för målet hållits häktad, skulle gå i avräkning. Han ålades tillika att betala kostnaderna för rättegångsförhandlingarna.»

Domstolsprotokollet föreligger icke ännu men kommer givetvis att insändas så fort ske kan. Jag tillägger till denna redogörelse, att utrikesdepartemen-

Svar å interpellation. (Forts.)

tet med största uppmärksamhet följt hela denna saks utveckling och begagnat sig av de till buds stående medlen att tillvarataga denne svenske medborgares rättsliga intressen. Alla veta väl, vilka gränser som finnas för ett diplomatiskt inskridande i avseende på lagstiftning och lagtillämpning i ett annat land. Med den nu vunna ytterligare erfarenheten för ögonen är det en skyldighet att överväga, vilka åtgärder som mest effektivt undanröja riskerna för svenskt sjöfolk. Intet annat synes mig så effektivt som att under de intresserade parternas medverkan söka förebygga, att svenska sjömän genom innehav av förbjuden litteratur i tysk hamn utsätta sig för risker av detta slag.

Härpå yttrade:

Herr Brädefors: Herr talman! Jag får först och främst tacka hans excellens ministern för utrikes ärendena för hans snabba svar på min interpellation.

Han har här relaterat, vad som hittills gjorts i ifrågavarande ärende, även som generalkonsulns rapport. Det var intressant med denna bild ifrån den fascistiska rättsskipningen i Tyskland, att få höra, hur man på sätt, som i generalkonsulatets rapport omtalas, stämplar en utländsk medborgare, som dock har en statens funktionär som försvarare vid sin sida, såsom stående utanför denna stat, såsom icke tillhörande den folkgemenskap eller den nation, som han tillhör. Det är också betecknande, att i en så pass stor fråga, som man tycks anse denna rättegång vara, där straffet blev fem års tukthus, man kan vara färdig att på så svaga grunder fälla dom efter en rättsskipning av så kortvarig karaktär som två timmars rättegångsförhandlingar.

För övrigt vill jag säga, att jag för min del åtminstone icke är nöjd med de åtgärder, som rekommenderats av utrikesministern. Det är ju gott och väl att uppmana de svenska sjömännen och för all del även andra svenskar, som eventuellt komma att resa till Tyskland, att icke inneha vare sig svenska tidningar eller svensk litteratur, som är förbjuden i Tyskland, men icke varje svensk medborgare ooh speciellt icke dessa sjömän känna till, vilken svensk litteratur eller vilka svenska tidningar som äro tillåtna i det nazistiska Tyskland. Det är ju för övrigt icke endast, när de gått på landbacken i Tyskland med förbjuden svensk litteratur, utan till och med när de ombord på en svensk båt, då de alltså skulle vara på svensk botten, delat ut eller givit en tysk kamrat en tidning eller en broschyr, som det hänt, att svenska sjömän där anhållits och sedan straffats. Det är som sagt gott och väl att uppmana dessa svenska sjömän och svenska medborgare i övrigt att undvika att ha svensk litteratur och svenska tidningar med sig i Tyskland, men jag tycker, att det är från svenska statens och svenska nationens sida en oerhört stor eftergift att låta den nuvarande tyska regimen kommendera svenska medborgare även på svensk botten, d. v. s. på svenska båtar, och bestämma, att de icke skola ha den rättighet, som svenska medborgare i övrigt ha i Sverige, nämligen att läsa den litteratur och de tidningar, som de vilja.

Jag har icke fått svar på min fråga, vilka åtgärder man har för avsikt att från regeringens sida vidtaga, därest man alls har någon avsikt att vidtaga vidare åtgärder i fråga om fallet Jansson och fallet Mineur. Jag har icke heller fått något svar av herr utrikesministern, om regeringen tänker vidtaga vissa åtgärder för att i framtiden mot tyska myndigheters övergrepp skydda svenska sjömäns liv och frihet i tyska hamnar. Det är icke bara i de fall, vilka påpekats i min interpellation, som övergrepp skett från tyska myndigheters sida mot sjöfolk, utan det finnes även andra exempel att peka på. Det har gjorts mindre övergrepp, som icke föranlett så långa tukthusstraff som i de fall, jag

Svar å interpellation. (Forts.)

här tagit som exempel, nämligen fallen Mineur och Jansson. Det är därfö, som jag, när hans excellens utrikesministern meddelade mig, att han redan i dag skulle komma att besvara min interpellation, väntade, att vi skulle få höra, att man på regeringshåll redan nu hade övertänkt vissa åtgärder i fråga om dessa sjömän, som sitta inspärrade, vissa juridiska åtgärder åtminstone, i den mån som den internationella rättsordningen tillåter. Dessa sjömän äro nämligen icke dömda annat än i första instansen, och då skulle det ju finnas möjligheter, tycker jag, att även på juridisk väg försöka få en ändring. Jag hade trott, att regeringen skulle intressera sig även för denna del av frågan. Jag hade också trott, att regeringen redan nu hade tänkt sig vissa åtgärder som skydd för framtiden åt sjöfolket, för att sådana här händelser icke skulle inträffa hädanefter, att man åtminstone skulle vidtaga vissa restriktioner, uppställa vissa villkor, när det gäller de svenska sjömännens säkerhet i tyska hamnar. Därom har från regeringens sida icke sagts någonting. Om man därtill lägger den stora frihet, som här i Sverige, jag vill säga, med regeringens gillande lämnas de tyska nationalsocialisterna i avseende å deras öppna propaganda, så är det förvånansvärt, att den svenska regeringen icke gör någonting i detta fall, icke ens så mycket, att den påpekar den stora frihet, som de tyska nationalsocialisterna åtnjuta här i Sverige i sin verksamhet, och försöker hos tyska myndigheter med påpekande av detta kräva åtminstone frihet för de svenska sjömännen att läsa den litteratur, som de vilja, även i tyska hamnar. Det är alltså detta, jag väntat få höra i interpellationssvaret, men det har uteblivit.

Jag konstaterar först med tacksamhet, vad regeringen gjort i fråga om t. ex. Janssons försvar, att den åtminstone intresserat sig så mycket för detta fall, att den blivit representerad vid rättegången av generalkonsuln i Hamburg, men på samma gång konstaterar jag, att regeringen nu låter udda vara jämnt samt alltså icke vidare intresserar sig för dessa saker och för några förebyggande åtgärder för framtiden.

Herr Ström: Herr talman! Det var med en viss förvåning, jag hörde det svar, som utrikesministern gav på denna interpellation. Det är just denna förvåning, som föranlett mig att begära ordet.

Den rekommendation, som utrikesministern lämnade, var, att man skulle fortsätta med sin undfallenhet för denna tyska rättsskipning, som tar sig sådana uttryck, genom att se till, »att det under medverkan av intresserade parter», som svaret löd, förhindrades, att socialistisk eller kommunistisk litteratur eller tidningar finge läsas ombord på de svenska båtarna vid deras uppehåll i tyska hamnar. Skall denna utveckling fortsätta och denna undfallenhet fortfarande visas, är jag rädd, att man i stället för att bekämpa denna nazistiska rättsskipning kommer att understödja densamma. Jag förmodar, att det är just detta, som de tyska myndigheterna åsyfta, nämligen att det ombord på ett fartyg i tysk hamn icke skall få finnas sådan litteratur, annat än om man förseglar densamma. Det vore alltså att utsträcka denna hitlerska tankefrihet till de svenska båtar, som göra uppehåll i tyska hamnar. Jag hade åtminstone tänkt mig, att det rättsövergrepp, som i detta fall skett, rättsövergrepp åtminstone enligt våra föreställningar, skulle utlöst någonting annat från regeringens sida än en deklaration om att vi nu skola ytterligare falla undan genom att söka få en överenskommelse om att svenska socialistiska eller kommunistiska tidningar icke få läsas ombord på svensk båt i tysk hamn. Det skulle verkligen gå långt, om man tänkte sig en utveckling dithän, och det skulle ju vara ett steg i den riktning, på vilken man nu i Tyskland sedan flera år tillbaka har slagit in. Det är icke genom undfallenhet, som man be-

Svar å interpellation. (Forts.)

kämpar det tyska knektadömet, och det är icke genom sådana åtgärder, som man kan få till stånd någon kamp för befrielse av de häktade sjömännen, ty Erik Jansson är icke ensam utan det finns även andra. Denna kamp borde i stället ske på det sättet, att det svenska folket reste sig och talade om, att dessa sjömän tillhöra dess »folkgemenskap» och att det icke tillåter, att man utövar nazistisk rättsskipning mot folk, som tillhöra densamma. Jag tror, att den deklaration, som herr Sandler här givit, kommer att hälsas med tillfredsställelse av de nazistiska tidningarna i Tyskland. De komma kanske att säga: se där, nu ha vi fått en rätsida på det hela, nu vill man, att sådana tidningar icke skola få förekomma och läsas ombord på svenska fartyg under deras uppehåll i tyska hamnar. Vi för vår del måste protestera. Om denna rättskränkning skall leda till sådana resultat, blir det en ytterligare inskränkning av åsikts-, tanke- och yttrandefriheten, omfattande de svenska fartygen vid uppehåll i tyska hamnar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Jag hade aldrig väntat mig från herr Ströms sida någon uppskattning av ett förståndigt förslag. Det är emellertid icke alls i anledning av hans yttrande jag begärt ordet, utan det är för att korrigera ett missförstånd i interpellantens yttrande. Förhållandet är tyvärr det, att sjömannen Jansson har dömts av Kammargericht, som är en avdelning av Preussens högsta domstol. Det gives följaktligen i målet icke appellrätt.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag skall icke taga upp debatten från de synpunkter, som exempelvis herr Ström gjorde. Jag har begärt ordet närmast för att få klagöra sjöfolkets syn på denna fråga. Vi hade för en tid sedan i Stockholm ett ganska talrikt besökt möte av sjömän, där man diskuterade bland annat frågan om Erik Janssons häktning. Det var sålunda ganska långt innan domen föll. Vid det tillfället diskuterade man givetvis också, vilka åtgärder man skulle kunna vidtaga för att förhindra ett upprepande av en dylik häktning. Bland annat diskuterade man som en sådan åtgärd, att man skulle på något sätt söka förmå myndigheter, fartygsbefäl och eventuellt redarföreningen att gå med på att den litteratur, som man hade ombord å fartygen, skulle införseglas under uppehåll i tyska hamnar, så att man icke skulle behöva riskera, att någon av rent oförstånd skulle bli häktad av de tyska myndigheterna. Det framhölls också vid det tillfället, att i Tyskland rådde ett sådant spioneriväsen, att det knappast fanns möjlighet att ens få behålla en tidning ombord på ett fartyg, utan att det gång på gång bleve polisuppvaktningar, givetvis civila poliser, som komme ombord och undersökte. En eller annan hade även blivit tilltalad. Man hade utsatt besättningarna i de tyska hamnarna för otaliga trakasserier bara för att det funnits viss litteratur i skansarna. Det hade icke förekommit häktning av sådan anledning, men väl trakasserier av annan och obehaglig art.

Det är sålunda delvis sjöfolket självt, som kommit på idén om att man skulle söka få litteraturen införseglad. Man uttalade också, att det vore bäst att införseгла all litteratur, då man icke gärna kunde veta, vad slags litteratur som var förbjuden, respektive tillåten i Tyskland. Naturligtvis utgår man från, att all nationalsocialistisk litteratur skall vara tillåten; men man är icke så förfärligt säker på, att den ena eller den andra publikationen är tillåten i tyska hamnar. Det kommer även an på vad den är skriven på för språk. Man har också i betraktande av det stora litteraturbålet i Berlin 1933 kom-

Svar å interpellation. (Forts.)

mit till insikt om, att det finnes ingen möjlighet för vanliga människor att avgöra, vilken litteratur som är tillåten eller icke.

Sedan kan man betrakta denna fråga från andra synpunkter, exempelvis från herr Ströms egen synpunkt. Det är naturligtvis alldeles upprörande, att någonting sådant, som hänt i Stade, skall kunna inträffa. Sjöfolkets arbete är ju lagt så, att de måste helt ofrivilligt besöka olika länder. Man kan icke vid mönstring ombord på ett fartyg avgöra, huruvida det fartyget kommer att besöka tyska hamnar eller icke under den tid man är inmönstrad å det-samma. Om man exempelvis mönstrar på ett fartyg, som i regel haft sin trade på engelska hamnar, är det ingenting som hindrar, att detta fartyg vid visst tillfälle ändrar trade och besöker tyska hamnar. Det gives ingen rätt för sjömännen att lämna fartyget vid sådant förhållande. Sjömannen kan icke själv avgöra, om han skall komma i tysk hamn eller ej. Under sådana förhållanden vore det icke för mycket begärt ens av en stat sådan som Tyskland, att man ginge med på att upprätta något slags internationell rättsregel, som gällde för sjöfolk i sådana fall som det här föreliggande. Det är klart, att en sjöman kan icke med bästa vilja i världen följa med alla de tusentals dekret, som utfärdas av de tyska myndigheterna. Det finnes knappast möjlighet för människor, som hava sitt arbete i land och äro bofasta, att följa med sådana saker, mycket mindre då för en nomadiserande kår som sjöfolket. Här måste på ett eller annat sätt vidtagas åtgärder för att skydda sjöfolket. Bland sådana åtgärder tror jag för min del, att den skulle vara mest att rekommendera, som går ut på att införsegla all litteratur vid besök i tyska hamnar. Det har också vid det möte, som jag talat om och som hölls bland sjöfolket, framkastats den tanken, att svenskt sjöfolk icke skulle under några som helst förhållanden, som de själva rådde över, göra besök i land i tyska hamnar. De skulle sålunda även på det sättet söka skydda sig mot att bliva häktade i Tyskland.

Jag för min del vet icke, vad det hela kan resultera uti. Det är emellertid meningen att inom organisationerna taga upp frågan igen och på nytt diskutera den. Jag tror också, att man kommer att framkasta några förslag till skyddsåtgärder, som sedan komma att vidarebefordras till statsmakterna. Jag kan emellertid nämna, att det socialdemokratiskt organiserade sjöfolket redan i går kväll hade ett möte, där denna fråga behandlades, och man beslöt vädja till Sveriges utrikesledning att försöka uppnå något effektivt resultat för det svenska sjöfolkets skydd i exempelvis de tyska hamnarna.

Vi hava icke i den resolution, som utarbetats, sagt något om hur det var under världskriget. Men diskussionen gick i alla fall ut på, att under världskriget och efter världskriget också för övrigt var det svenska sjöfolket gärna sett i tyska hamnar. Jag tror, att det tyska folket i allmänhet satte ett mycket stort värde på svenskt sjöfolk för den hjälp, som bringades Tyskland under den nödtid, som rådde under och omedelbart efter världskriget. Man förstår också sjöfolkets harm, när det protesterat mot en sådan dom, som avkunnats över Erik Jansson, och även mot den, som avkunnats över Mineur, då det ser, att medlemmar av den kår, som gjort Tysklands folk så stora tjänster, skall på detta sätt illa behandlas av en nation med sådan civilisation, som man väl ändå vill tillmäta Tysklands folk.

Det är ju klart, att sjöfolket som helhet — icke bara det svenska utan kanske hela världens sjöfolk — känner sig kränkt i sina oförytterliga rättigheter, när det icke ens får lov att hava en tidning i fickan.

Vad beträffar Erik Jansson och den tidning, han blev dömd för, så var det en tyskspråkig kommunisttidning. Det var ingen svensk tidning, som han hade. Enligt dokument, som framskymtat här och var, köptes tidningen i

Svar å interpellation. (Forts.)

Sverige. Sålunda var åtkomsten gjord här. Han hade också ett par cirkulär, som voro utfärdade av kommunistiska organisationer i Sverige, två cirkulär, som egentligen berörde valet av ombud till sjöfolksförbundets kongress i september förra året, sålunda cirkulär, som ingen människa här betraktar som brottsliga att sända ut. Man kan därför icke förstå, hur ett sådant cirkulär i Tyskland skall kunna betraktas som någon slags stämpling mot tyska staten. Det är helt och hållet oförklarligt. Man har även i sista ögonblicket gått ifrån den uppfattningen och bara talat om den tyskspråkiga skriften »Rundschau». Det intyg, som jag lämnat till den tyska domstolen och som ju också handlar om detta cirkulär, har man ju också lovat på tysk sida — och jag förmodar att man hållit det löftet — att taga för kontant precis som om vittnesmålet varit muntligen avgivet. Man trodde också i Sverige, när frågan i sista hand diskuterades, att det straff, som Jansson skulle kunna få där nere, icke skulle sträcka sig på långa vägar upp till fem år. Man tycker därför, att det är ett hån, åtminstone mot svenska rättsbegrepp, när åklagaren talar om ett lindrigt straff för förseelsen och samtidigt hemställer om fem års tukthus.

Jag skall icke längre upptaga någon debatt om detta. Ur sjöfolkets egen synpunkt skulle det naturligtvis vara motiverat att något mera utförligt framhålla sjöfolkets syn på frågan. Men den kommer ju upp igen och även på andra vägar. Det kanske är klokare att i en trängre krets först diskutera, vilka åtgärder som skola vidtagas, och sedan mera offentligt draga fram det hela på nytt igen.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag förstår, att utrikesministern i sin ställning får ålägga sig viss moderation i fråga om sina uttalanden. Men å andra sidan kan jag ej förstå, att den ställningen skulle vara så ömtålig, att han icke skulle kunna kosta på sig ett enda ord av ogillande av den oerhörda dom, som fällt. Det har påpekats, att vederbörande i verkligheten skulle ha hotats av dödsstraff, men att man ansåg vissa förmildrande omständigheter föreligga, som gjorde att man nöjde sig med fem års tukthus.

Inför sådana fruktansvärda faror för sjöfolket i allmänhet, när det befinner sig i tyska hamnar, vore det anledning både för den svenska regeringen och den svenska riksdagen att överlägga, huruvida det icke finns några skyddsmedel i stället för rekommendationer åt sjöfolket att helt och hållet avstå från att taga med sig litteratur, som kan vara anstötlig för den härskande regimen i Tyskland. För närvarande har man en rad av världslitteraturens mästerverk uppförda på svarta listor i bokbälens Tyskland. En sjöman exempelvis, som vill ha en bok med sig av dessa, som anses otillåtna i Tyskland, och som går i land, kanske avmönstrar i väntan på ny mönstring, dömes enligt utrikesministerns rekommendationer till fullständig andlig isolering. Han har praktiskt taget icke möjlighet att få studera vare sig sådan politisk eller annan litteratur, som han är intresserad av, men som icke är tillåten där nere i Tyskland.

Sedan är det en annan sak i detta fall, nämligen, att, om jag är rätt underrettad, Jansson icke var medveten om, att hans båt skulle till tysk hamn, utan båten destinerades senare dit, alltså sedan han gått ombord och tagit med sig den litteratur, som han ansåg sig hava nytta och nöje av. I sådana fall hjälper ju icke den rekommendation, som utrikesministern givit. Då skulle sjöfolket i sådant fall överhuvud, så snart det beger sig till utländska hamnar, avstå från att taga med sig något slags litteratur, som icke faller de tyska makthavarna på läppen.

Det är riktigt, som utrikesministern säger, att det i och för sig icke finnes

Svar å interpellation. (Forts.)

några möjligheter för en svensk regering att gripa in i den tyska lagstiftningen. Men varför kunde icke regeringen göra någonting mot den tyska regeringen som alltid svarat med samma mynt?

Finner icke regeringen det ganska anmärkningsvärt, att den tyska regeringen dömer svenska medborgare till hårda straff för att de göra i Tyskland på sin höjd det, som den tyska regeringen genom sina agenter gör i främmande länder. Jag har här en hel samling av flygblad, tryckta i Hamburg av Tysklands nationalsocialistiska parti. De äro översatta till svenska språket där nere och tryckta på svenska. De omhandla olika förhållanden och spridas i vårt land av Tysklands agenter. Jag har ett flygblad, riktat till världskrigets frontkämpar och betitlat: »Kärnpunkter ur f. d. frontkämpan Rudolf Hess', Adolf Hitlers ställföreträdare, tal i Königsberg», ett nazistiskt hetsdokument. Ett annat sådant är »Sanningen om judarna i Tyskland». Det är ett av de mest perversa hetsdokumenten mot det judiska folket. Så är det »Fredsfront av f. d. frontkämpar», en nazistisk pamflett. Vidare »Adolf Hitlers 13 fredspunkter, huvudpunkter ur den tyske rikskanslerns riksdagstal» samt »Tysklands ställning i världshandeln, kärnpunkter ur den tyske riksbankspresidenten dr Schachts tal på Leipzigermössan». Jag har »Bolsjevismen utan mask, kärnpunkter ur D:r Goebbels' tal i Nürnberg» och »Vem har brutit Versailles' löfte om avrustning? proklamation av den tyska riksregeringen». Vidare »Judarna och brottsligheten» och »Ett samtal med Adolf Hitler. Ömsesidigt nationalitets-skydd».

Det är bara en liten bukett, som jag har samlat på några dagar, av den propagandaflora, som den tyska regeringen förmedlar i vårt land genom sina agenter. Jag kan nämna ett typiskt exempel. En svensk medborgare fick ett sådant här flygblad. På det flygbladet rekommenderades han att sätta sig i förbindelse med vederbörande förlag med adress i Hamburg. Han skrev dit. Han fick från Hamburg ett knippe med flygblad. Men några dagar senare besöktes han av en medlem av ett svenskt nationalsocialistiskt parti. Man har alltså i Tyskland speciella centraler, som stå i förbindelse med det svenska nationalsocialistiska partiet. De arbeta uppenbarligen hand i hand med den tyska regeringen och driva en omfattande propaganda i vårt land. När detta sker, när en rad av den tyska statens företrädare kan i vårt land, i Stockholm hålla föredrag, som vidarebefordras av en stor del av pressen — det skall sålunda om några dagar hållas ett föredrag av den tyske rikssportledaren von Tschammer und Osten — och regeringen vidtager icke några åtgärder häremot! — så vittnar detta om, att den tyska regeringen icke anser sig bunden av samma hänsyn till utlandet som den kräver av utländska medborgare. Under sådana förhållanden borde den svenska regeringen ha kostat på sig en liten opinionsyttring till förmån för de svenska sjömännen.

Vi hava ett annat fall, som påtalats här, Mineur. I det fallet har det ännu icke kommit någon officiell redogörelse rörande varför han dömdes till sex års tukthus. Jag har inhämtat för min del, att han avmönstrade i tysk hamn och gick arbetslös en längre tid. En av den tyska regimens agenter, en dansk, hade då satt sig i förbindelse med honom och frågat, om han icke möjligen kunde skaffa denne någon kommunistisk litteratur. Mineur hade då uppgivit ett förlag i Sverige, där sådan kunde rekvireras. Detta var tillräckligt för att döma honom till det oerhörda straffet av sex års tukthus.

Eller den danske radiotelegrafistens dom, som påtalades i remissdebatten. En tysk ångare prejade per radio för att få reda på, var man befann sig. Den danska ångare, där radiotelegrafisten arbetade, svarade, var vederbörande höll till. Den tyska ångaren tackade med »Heil Hitler». Den danske radiotelegrafisten svarade med »Röd front». Nu befann sig den danska ångaren

Svar å interpellation. (Forts.)

utanför tremilsgränsen, alltså icke på tyskt vatten. Trots detta häktades radiotelegrafisten omedelbart, när ångaren anlöpt tysk hamn, och dömdes som bekant till fem års tukthus. Sådana förhållanden, när det icke ens är fråga om att vederbörande har någon litteratur på sig, visa ju hur rättslöst sjöfolket är, och det är anledning, som här påpekades av herr Lindberg, att regeringen försöker åstadkomma någon internationell överenskommelse till reglering av säkerheten för sjöfolket under vistelse i utländsk hamn.

Någon avsikt i sådan riktning från regeringens sida framskyntade icke i excellensen Sänders svar på interpellationen, men det bör naturligtvis icke hindra, att regeringen senare vidtager åtgärder för att åstadkomma litet rimligare förhållanden. Ty det kan väl icke vara någon anledning för den svenska regeringen och den svenska riksdagen att finna sig i att svenska medborgare på detta sätt riskera huvudet, då ett svenskt fartyg råkar anlöpa en tysk hamn. Det är på tiden att sådana orimliga förhållanden bli påtalade inför ett högre forum än endast pressen, och i så fall skulle herr Brädefors' interpellation och därmed också herr Sänders svar ha fyllt en uppgift.

Herr Ström: Herr talman! När herr utrikesministern konstaterade, att det icke var någon vidare uppskattning från min sida för det förslag han ställde, måste jag säga, både som socialist och f. d. sjöman, att jag *icke kan* uppskatta detta förslag om utsträckning av den nazistiska rättsskipningen och åsiktsförtrycket till att omfatta även svenska fartyg i tyska hamnar. Det är, tycker jag för övrigt, ett mycket underligt förstånd, som nu blomstrar på regeringsbänken, att när man arbetar för att göra en bestämd deklaration i denna situation och taga avstånd från vad som inträffat, faktiskt göra en deklARATION som innebär, att man faller undan för denna våldskipning som sker där nere. Jag kunde ju gå in i detalj på detta förslag och visa upp huru orimligt det skulle bli i verkligheten. Om herr Sandler tänkte sig att en svensk sjöman mönstrade av i Tyskland, skulle han icke få ta sin litteratur med sig, utan den skulle få vara kvar ombord på fartyget och fartyget föra den tillbaka till Sverige. Han skulle således icke själv få disponera sin egendom. Eller om det nu är så, som bekräftats i tidningsartiklar, att sjömän bli dömda som rekommendera någon källa, där sådan socialistisk eller kommunistisk litteratur kan hämtas, vad skall man göra för att förekomma sådana fall? Skall man förbjuda dem att tala och att nämna namn på personer, som de kunna ha några förbindelser med. Det skulle nog bli en rätt underlig utveckling, om man följde rådet från regeringsbänken och slog in på dessa vägar. Dessutom bör man ju fråga sig, vad det är som gör, att man skall vidtaga åtgärder som förbjuda en svensk sjöman att i en tysk hamn på sin fritid läsa en tidning eller en bok? Det är icke nog med socialistisk och kommunistisk litteratur, utan det är en massa skönlitteratur, som är förbjuden och upptagen på den svarta listan. Ja till och med deras fackorgan är upptagen på denna. Man skall väl också försäkra sig om att den icke får läsas. Detta är en undfallenhet av den karaktär att jag icke kan uppskatta den! Men man uppskattar den alldeles säkert i Berlin, och där kan nog herr Sandler få den uppskattning, som han förgäves väntade från min sida.

Vad det här gäller är ju i första hand att se till, att någon sådan »rättsskipning» icke får utövas mot svenska medborgare, och det gör man icke genom att falla undan för de tyska kraven, utan det gör man säkrast genom att bekämpa dem. Det har ju påvisats under debatten, hurusom Hitleragenter här i landet få sprida sin propaganda, medan tyskarna vidtagit och vidtaga sådana åtgärder emot svenska sjömän, som, även om de ha själva haft sådan litteratur som den jag här påpekat, knappast kunna påstås ha fört någon

Svar å interpellation. (Forts.)

propaganda. De åtgärder som signaleras från regeringsbanken tror jag icke, att det svenska sjöfolket kommer att finna sig i. De skulle nämligen innebära en utsträckning till viss del åtminstone av den rättsuppfattning och det åsiktsförtryck, som är förhärskande i Tyskland, till att omfatta sjömännen på de svenska fartygen. Det vilja de icke finna sig i. Den vägen är nog bäst att icke rekommendera. Visa i stället att ni tar avstånd och bestämt avstånd och inger respekt i Berlin i stället för att framställa förslag, som komma att lägga hyende under lasten och som komma att utnyttjas till att säga: där ser man, nu komma praktiska förslag, som komma att stoppa denna propaganda. Detta upprörande rättsfall borde i stället ha lett till ett bestämt avståndstagande från den hitlerska brutaliteten, när det gäller s. k. rättsskipning i Tyskland

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Herr Hagbergs anförande och hans rekommendation av en lika-mot-lika-politik föranleder mig att göra en liten fråga: är det verkligen herr Hagbergs önskan att här i landet få genomförd en lagstiftning med förbud mot innehav av nationalsocialistisk och kommunistisk litteratur för att kunna möjliggöra i vårt land fällande av tukthusdomar av den karaktär som i dag har behandlats? Man får tänka sig för, innan man rekommenderar sådant.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Utrikesministerns fråga visar, att han missförstått vad jag sade, när jag anförde att man i Tyskland trycker svensk propagandalitteratur. Detta anförde jag för att visa, att tyska regeringen icke har samma respekt, icke samma skyldighet gent emot främmande folk, som den tyska regeringen kräver att exempelvis det svenska sjöfolket skall ha för Tyskland och dess intressen. Därmed tror jag mig ha besvarat frågan. Det är uppenbart, att jag icke påyrkar något sådant ingripande som utrikesministern nämnde i denna fråga; det står ju icke i överensstämmelse med vår uppfattning.

Jag vill emellertid framställa en motfråga till hans excellens herr utrikesministern, som jag tror mera direkt tar sikte på frågans kärna. Det skall, som jag nyss anförde, hållas ett sammanträde här i Stockholm i Grand Hotells festvåning den 5 mars. Det är svensk-tyska föreningen som anordnar detta. I föreningens ledning sitta en hel rad mycket framstående svenskar. Där finnas generallöjtnanter, professorer, det finns t. o. m. en medlem av kungahuset, vilka stå som inbjudare. På detta sammanträde skall man hålla ett föredrag över ämnet »Sudetentyskarna, ett döende folk». I själva den relation, som är bifogad rubriken till föredraget, står följande: »Såsom Europas karta ter sig efter världskriget, inrymmer Tjeckoslovakien i sin till omkring 15 miljoner invånare uppgående befolkning omkring 3.5 miljoner tyskar, de s. k. Sudetendeutschen. Trots det skydd Nationernas förbund velat garantera minoriteterna, leva sudetentyskarna enligt ingångna rapporter f. n. under oerhört förtryck och hava berövats snart sagt alla existensmöjligheter, de tyska skolorna undertryckas o. s. v.» Med andra ord: föredragets syfte är att hetsa mot ett land, med vilket Sverige befinner sig i vänskapliga relationer, men framför allt har denna hets till syfte att understödja den tyska naziststatens krav på Tysklands territoriella utvidgning, som ju bl. a. omfattar det område, där sudetentyskarna befinna sig. Jag skulle för min del därför vilja ställa den frågan till herr utrikesministern: anser herr utrikesministern att det är rimligt att i vårt land en sådan förening tillåtes att bedriva en propaganda för Tysklands expansionssträvanden? Om det nu är lagligt tillåtet enligt den svenska regeringens uppfattning, anser i så fall herr utrikesministern att en sådan propaganda är lämplig?

Svar å interpellation. (Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Jag antar att kammaren själv har fäst sig vid det egendomliga förhållandet, att herr Hagberg anser sig kunna begagna en interpellation, som alldeles nyss är beviljad, till att för sin del framställa en rad av interpellationsfrågor.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av herr *Lundqvists* likaledes vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa spörsmål angående tillgodoseende av trädgårdsodlingens intressen vid träffande av nya handelsavtal eller vidtagande av ändringar i nu gällande blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 97, angående anvisande av medel till förbättring av förläggningsförhållandena å Järvafältet;

nr 102, angående rätt för löjtnanten vid fortifikationen A. Nyblom att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass;

nr 104, angående beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt;

nr 105, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § sista stycket förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution; och

nr 101, angående statsverkets övertagande av staden Skövdes förpliktelser beträffande vissa befattningshavare, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 fattade beslut.

Genom en den 13 januari 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 15, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, anhållit om riksdagens yttrande angående de i nämnda protokoll omförmälda, av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 vid dess nittonde sammanträde fattade besluten.

Punkten 1.

Utskottets hemställen bifölls.

Om förslag till konvention angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor. Härefter föredrogs *punkten 2*, angående förslag till konvention (nr 46) angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor (reviderad 1935); och yttrade därvid

Herr **Sandström**: Herr talman! Vid denna punkt har, såsom kammaren torde finna, avgivits en reservation av andra lagutskottets högerledamöter. Den

Om förslag till konvention angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor.

(Forts.)

går ut på att riksdagen icke nu bör uttala sin principiella anslutning till konventionsförslaget, och detta för att icke därigenom binda riksdagens handlingsfrihet vid det slutliga avgörandet av ärendet. Denna konvention har, om icke i alldeles samma form, en gång tidigare behandlats i den svenska riksdagen, nämligen år 1932, då en konvention angående begränsning av arbetstiden i kolgruvor av år 1931 förelades riksdagen. Den gången fattade riksdagen samma beslut som andra lagutskottet föreslår i år, och även den gången hade utskottets högerledamöter avgivit en sådan reservation som vi gjort denna gång. Den konvention, som alltså 1932 års riksdag uttalade sin principiella anslutning till, hade emellertid i flera avseenden en sådan utformning, att det visade sig omöjligt att vinna de olika parlamentens godkännande av densamma. Det är endast ett enda land som har ratificerat konventionen i denna form, och det är Spanien. Alla andra länder ha än så länge avvisat konventionen. För att få den i ett sådant skick och sådan form att den skulle tillfredsställa de olika folkförsamlingarna i världen, verkställdes en revision av densamma, och den mildrades i vissa punkter.

Även i sitt reviderade skick innehåller emellertid denna konvention en del bestämmelser, som icke äro lämpliga för vårt lands vidkommande. Vi ha ju som bekant en enda industri, som sysslar med stenkolsbrytning. Den är belägen i Skåne och handhaves av Höganäs-Billesholms aktiebolag. Detta bolag har i avgivet yttrande angående denna konvention sagt, att större variation i arbetstiderna är erforderlig i bolagets gruvor, än vad denna konvention innehåller. Vidare säger bolaget, att den svenska stenkolsindustrin kommer att drabbas proportionsvis hårdare än den motsvarande utländska av en sådan konvention som den föreliggande, och att denna skulle komma att i vår stenkolsindustri framtinga ytterligare rationalisering. Denna bolagets uppfattning har även blivit verifierad genom att bergmästaren i södra distriktet i yttrande avstyrkt Sveriges biträdande av denna konvention. Samma ställning har också intagits av kommerskollegium i dess avgivna yttrande. Högerreservanterna ha således starka skäl att åberopa för sin ståndpunkt, då de yrka på denna ändring i utskottets förslag till uttalande av riksdagen.

Fastän vi sålunda ha en mycket stark ställning, vill jag dock icke i dag, då vi stå ensamma i utskottet och övriga partier icke velat biträda vår uppfattning, yrka bifall till reservationen, men jag har dock genom det uttalande jag gjort velat framföra, att vi ha fortfarande samma principiella uppfattning om detta konventionsförslag som vi hade 1932. Herr talman, jag har således intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 3, angående förslag till konvention (nr 47) angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan.

Utskottet hemställde i förevarande punkt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela, att riksdagen för sin del ansåge, att ratifikation av föreliggande konventionsförslag icke borde äga rum.

Beträffande denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Hagman, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Hansson* i Trollhättan, vilka hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t göra det uttalandet, att riksdagen för sin del anslöte sig till föredragande departementschefens i statsrådsprotokollet uttalade uppfattning, att förevarande konventionsförslag borde ratificeras.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 13.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Som framgår av detta utskottsutlåtande har majoriteten inom andra lagutskottet avstyrkt det av regeringen framlagda förslaget till ratificering av en konvention som syftar till införande av en arbetstid om 40 timmar i veckan. Vi socialdemokrater i utskottet ha däremot reserverat oss och yrka bifall till förslaget om ratificering. Jag skall be att här få framföra några skäl för den ståndpunkt vi intagit.

Jag skulle då först vilja framhålla, att i och med att ett land ansluter sig till den internationella arbetsorganisationen och deltar i dess arbete — vilket är fallet med vårt land — påtager sig detta land i viss mån en moralisk skyldighet att ratificera de konventioner som antagas vid de konferenser, som hållas, försåvitt det icke kan anföras bärande skäl mot en ratificering. Denna allmänna synpunkt har varit avgörande för Sveriges hållning till de ratifikation, som hittills förekommit. Redan från denna utgångspunkt borde man vara välvilligt inställd för en ratificering.

När nu emellertid trots detta utskottsmajoriteten går emot förslaget om ratificering, giver man åt förslaget en sådan innebörd, att man säger, att om denna konvention blir genomförd så medför detta rent av vissa ekonomiska äventyrligheter för landet. Med anledning därav skulle jag vilja säga några ord om innebörden av det föreliggande förslaget.

Denna konvention skiljer sig till sin innebörd i betydande grad från andra konventioner, som vi ha biträtt i riksdagen under gångna tider. Ty här gäller det endast att ratificera en s. k. *principkonvention*. En sådan konvention innebär, att lagstiftningen i landet icke är tvungen att utforma något i lagstiftningsväg i och med att man ratificerat konventionen. Om vi alltså nu antaga denna konvention, behöver den således icke och kan icke utformas i en lagstiftning, berörande något arbetsområde. När det vidare säges, att detta är en princip- eller idékonvention, är det att märka, att den kommer att eventuellt följas av speciella konventioner, omfattande olika områden av arbetslivet. När dessa förslag till konventioner komma, är Sverige icke ens förbundet att godkänna och ratificera dem, om vi finna detta olämpligt.

Det förslag, som här föreligger, skiljer sig alltså betydligt från de förslag till konventioner, som vi förut sysslat med. Jag ser saken så, att om man går med på denna principkonvention, är innebörden därav endast den, att man gillar den tanke, som ligger i detta förslag, att man skall försöka arbeta fram emot genomförande av en fyrtyotimmarsvecka — främst då naturligtvis tillämpad på därför lämpliga arbetsområden, där inga skäl kunna anföras emot detta, och kanske allra främst inom sådana industrier, där man kan säga, att rationaliseringen gått så långt, att de, som arbeta inom industrien, även med en ganska kort arbetstid prestera en ganska stor kvantitet av arbetsprodukter. Ser man saken på detta sätt — och det är innebörden i detta förslag — så tycker jag, att man borde vara mindre betänksam mot att ratificera denna principkonvention.

Nu är dessutom att märka, att när det här talas om fyrtyotimmarsvecka, så är det icke fråga om att åstadkomma — för att använda ett på annat område ganska vanligt uttryck — en *nationellt isolerad* fyrtyotimmarsvecka, utan hela detta arbete går ut därpå, att man skall söka på *internationell* väg genom överenskommelser åstadkomma genomförandet inom vissa arbetsområden i olika länder av en sådan lagstiftning, eventuellt dessutom genom frivilliga överenskommelser, utom lagstiftningens ram, mellan arbetsgivare och arbetare.

Motiveringen för detta förslag om fyrtyotimmarsvecka är av två slag. Dels

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

säger man, att det är ganska rimligt, att arbetarna utfå någon vinst i form av mindre arbetstid av den rationalisering, som genomförts och genomföres på så många områden. Jag tycker, att detta är ett ganska gott skäl. Det är ju för övrigt ett faktum, att man genom rationaliseringen vid industrierna har avkrävt arbetarna ett mycket intensivt arbete, ett jäktigt och forcerat arbete. Och det är klart, att det inom en i hög grad rationaliserad industri, med en jäktad arbetarstam, kan uppstå behov för arbetarna att få ännu kortare arbetstid än fyrtioåtta timmar.

Men det väsentliga skälet för detta förslag är den omständigheten, att man genom den föreslagna minskningen av arbetstiden vill försöka suga upp en del av de arbetslösa, främst dem, som blivit arbetslösa genom långt driven rationalisering, för att på så sätt minska arbetslösheten. På den punkten finnas mycket olika meningar om, huruvida det är möjligt att på detta sätt komma fram till en minskad arbetslöshet. Därom finns det även olika meningar bland dem, som haft hand om den förberedande behandlingen av denna fråga. Frågan har, liksom andra konventionsförslag av detta slag, skickats för yttrande till en delegation »delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet», vilken delegation säkerligen består av mycket framstående män och kvinnor. Denna delegation har — mot två socialdemokratiska reservanter — avstyrkt Sveriges ratifikation av det föreliggande förslaget, och detta är naturligtvis ett faktum, som man måste taga fasta på, och som utskottets majoritet givetvis tillmäter stor betydelse.

Man har inom delegationen diskuterat bl. a. möjligheten att åstadkomma minskning av arbetslösheten genom en sådan lagstiftning som denna. Därom säger man på ett ställe i delegationens utlåtande, att det knappast är troligt, att denna lagstiftning kan i någon utsträckning komma till nytta, när det gäller en så *konjunkturbetonad företeelse som arbetslösheten*. Det är möjligt, att man, när man fällt detta yttrande, utgått från det faktum, att arbetslösheten i vårt land nu blivit mindre. Man kanske rent av vill hävda den uppfattningen, att vi vid en viss tidpunkt kunna komma fram till en situation, då vi knappast ha någon arbetslöshet alls. Men jag tror, att man härvidlag alldeles bortsett från ett faktum, som existerar även i vårt land. Bredvid denna konjunkturbetonade arbetslöshet, som delegationen talar om, existerar det även i vårt land — det börjar åtminstone på att även i vårt land finnas — ett slags bottenfaktum av en *konstant arbetslöshetsklientel*, som möjligen kan komma att bli större och större även hos oss, men som i ännu högre grad framträder i en del andra stater ute i världen. Jag tror, att det är särskilt i avsikt att göra någonting för denna konstanta arbetslöshets avskaffande eller minskande, som man inom det internationella samarbetet kommit på tanken att föreslå en sådan lagstiftning som denna.

När man nu skall taga ställning till den ståndpunkt, som nämnda delegation intagit i denna fråga och den ståndpunkt, som vunnit majoritet vid den internationella arbetsorganisationens sammanträde, måste jag — även om jag mycket högt skattar de krafter, som finnas inom den först nämnda delegationen — fästa mycket stort avseende därvid, att den konferens — anordnad av internationella arbetsorganisationen — som var samlad i juni 1935 för att behandla denna fråga, fattade beslut om att uttala sig för denna konvention med så stor majoritet som 79 röster mot 30. Och vid denna behandling röstade även den svenska regeringens ombud, vilka voro sådana män som f. d. byråchefen J. A. E. Molin, fröken K. Hesselgren och docent A. H. Johansson, för denna konvention. När jag då ställer mot varandra de olika omdömen, som kommit *dels* från vår inländska delegation för utredning av frågan och *dels*

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

från dem, som voro samlade vid nyssnämnda konferens, och när jag vet, att de män och kvinnor, som infunnit sig till konferensen, måste anses som framstående, kunniga och dugliga män och kvinnor med ekonomisk världsöversikt, då måste jag tillmäta deras omdöme i detta fall mera avseende än det omdöme, som kommit från den inländska delegation, vilken avstyrkt detta förslag. Jag menar, att redan denna omständighet är sådan, att den från början bör göra kammarens ledamöter inställda på ett bifall till det förslag, som här föreligger i form av regeringsproposition.

Nu säges det visserligen från motståndarsidan en hel del om, att ifall denna fyrtiotimmarsvecka nu så småningom införes, så kommer den att medföra en viss ekonomisk belastning för vår produktion. Det är klart, att en sådan invändning kan göras, och sådana invändningar gjordes ju även emot fyrtioåttatimmarsveckan, då den behandlades. Men trots att man då utmålade, vilka fruktansvärda konsekvenser, som skulle följa med denna minskade arbetstids införande, befanns det likväl, att vi klarade oss över dessa svårigheter, och att vi — trots att vi genomförde denna lagstiftning — befinna oss i en tämligen god ekonomisk situation, när vi jämföra vår ställning med andra länders. Vi ha visserligen icke ratificerat konventionen om denna fyrtioåttatimmarsvecka, men vi ha i stor utsträckning infört denna lagstiftning.

Nu säger man emellertid, som jag förut antytt, att om vi så småningom i viss utsträckning genomföra en fyrtiotimmarsvecka — det är naturligtvis någonting, som icke är avsett att genomföras om ett år utan kanske först efter långa underhandlingar och utredningar om saken — så skulle följden först och främst bliva den, att vi därmed tyngde ner produktionen. Vi fördärva, påstår man, våra möjligheter att konkurrera på exportmarknaden, och vi draga ner överhuvud hela vårt lands hushållning. Ja, det ligger naturligtvis alltid någonting, som kan förtjäna diskuteras i ett sådant påstående. Men det är dock att märka, att när man skall gå fram på detta område, tänker man gå fram med mycket stor försiktighet. Och det är givet, att de, som äro inställda på att genomföra en sådan lagstiftning, innan de fatta definitiva beslut inom ett visst arbetsområde, komma att taga hänsyn till sådana omständigheter och särskilt fästa avseende vid de åtgärder, som vidtagas inom konkurrentländer.

En annan invändning, som göres från många håll, är den, att — om en dylik lagstiftning om minskat antal arbetstimmar per vecka genomföres — så komma såsom en motåtgärd arbetsgivarna att ytterligare *rationalisera* sin drift. Ja, det kan ju alltid ligga något i det påståendet. Men är det icke på det sättet, att den, som med uppmärksamhet följt den nuvarande utvecklingen, kan ha anledning antaga, att denna rationalisering allttjämt kommer att fortsätta — vilken lagstiftning på området som än införes? Det kan ju tänkas, att en övergång till fyrtiotimmarsvecka i någon mån skulle kunna stimulera denna utveckling. Men i stort sett kan man ha anledning utgå ifrån, att hela denna rationalisering fortsätter på grund av det förhållandet, att den en gång kommit i gång och på grund därav att det existerar en intensiv både internationell och nationell konkurrens mellan olika tillverkare. Alltså skulle jag tro, att rationaliseringen icke i någon större utsträckning komme att bli beroende av, om vi antaga den ena eller andra lagen.

Jag tror alltså för min del knappast, att vi hunnit botten av denna rationalisering, utan att det allttjämt kommer att göras uppfinningar och vidtagas anstalter för att göra driften så billig som möjligt. Det är just denna pågående och antagligen fortsatta utveckling, som måste verka skrämmande för framtiden. Ty man kan tänka sig, att om rationaliseringen fortsätter, detta leder till, att ett allt större antal arbetare bli utrationaliserade — visserligen

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

kunna då å andra sidan kanske en del arbetare, som bli kvar i arbetet, betinga sig en ganska god lön på grund av att den rationaliserade industrien förmår taga på sig högre lönekostnader. Den stora risken med rationaliseringen är alltså den, att den visserligen kan komma att åstadkomma, att en del människor få det bra, men att den å andra sidan kan resultera i, att allt fler och fler arbetare bli utrationaliserade och få leva på A. K.-löner och i fattigdom.

Tanken med hela denna lagstiftning om en kortare arbetstid är väl den, att man vill försöka få in i produktionen en del av dessa, som redan hava utrationaliserats och som antagligen i ännu större utsträckning, genom en fortsatt rationalisering av olika slag av förvärvsverksamhet, komma att bli utrationaliserade. Denna sista synpunkt — om en fortsatt och allt mera intensiv rationalisering — ger en aspekt av vad som kan inträffa, som är rentav skrämmande. Man har därför anledning att från denna utgångspunkt säga sig, att man bör försöka *alla* utvägar, som äro möjliga, för att i produktionsverksamheten åter uppsuga så stor del som möjligt av de arbetare, som under rationaliseringen blivit arbetslösa.

Då liknande synpunkter som dessa framfördes inom utskottet, framhöll emellertid utskottets majoritet, att för detta ändamål — d. v. s. arbetslöshetens bekämpande — kunde en hel del andra åtgärder vidtagas. Man talade om nedsättning av pensionsåldern för arbetarna samt om igångsättande av offentliga arbeten, där detta behövs, samt om utökning av undervisningstiden till flera år vid våra folkskolor och skolor i allmänhet. Ja, detta är vägar, som äro möjliga att beträda för att motarbeta arbetslösheten. Men den väg, som här anvisas, att genom en fyrtiotimmarsvecka även bidra till minskning av arbetslösheten, den ville man från utskottsmajoritetens sida icke vara med om.

Emellertid vill jag i detta sammanhang erinra om, att den svenska regeringen hösten 1933, som svar på ett frågeformulär från den internationella arbetsbyrån, framhöll, att »intet möjligen verksamt medel mot arbetslösheten finge lämnas oprövat». Detta är även vår uppfattning. Även denna utväg — en minskning av arbetstiden — bör alltså undersökas såsom en tänkbar hjälpåtgärd bland andra, som kunna komma i fråga.

Alltså, då det nu gäller att gå in för en principkonvention, så är det ju strängt taget endast fråga om, huruvida man vill uttala sitt gillande av, att även denna utväg får prövas såsom en hjälpåtgärd i kampen mot arbetslösheten. Jag tycker, att då detta yrkande är så begränsat till sin omfattning, borde alla, som vilja vara med om att bekämpa arbetslösheten, kunna rösta för det föreliggande förslaget, vilket alltså, som jag ser saken, i huvudsak går ut på att undersöka möjligheten att genom en minskning av arbetstiden bidra till att minska arbetslösheten.

Från denna utgångspunkt, herr talman, ber jag för min del att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hassler: Herr talman! När jag läste igenom den del av Kungl. Maj:ts proposition nr 15, som handlar om konventionen rörande arbetstidens förkortning till 40 timmar i veckan, var det inte utan att jag blev litet häpen. Socialministern förutsätter ju här, att riksdagen på grundval av vad som meddelas på icke fullt sju trycksidor och ett yttrande av departementschefen på en och en halv sida skall i princip uttala sig för en nedsättning av arbetstiden vid alla landets näringsgrenar till 40 timmar i veckan och detta trots att vårt land ännu inte har ratificerat Washingtonkonventionen om 48 timmars arbetsvecka. Häpnaden blev ju inte mindre, när jag konstaterade, att över det föreliggande förslaget yttrande icke avgivits av några andra myndigheter och

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

sammanslutningar än delegationen för det internationella socialpolitiska arbetet, som avstyrkt förslaget mot två reservanter. Ett tidigare förslag av annat innehåll än detta har visserligen underställts ett större antal ämbetsverk, offentliga institutioner samt arbetsgivare- och arbetarsammanslutningar, och härom lämnas några få notiser i den kungl. propositionen. Det heter sålunda i denna: »Av det inkomna materialet framgick i huvudsak, att ämbetsverk, de övriga offentliga institutionerna samt arbetsgivarorganisationerna ställde sig tveksamma eller mer eller mindre skarpt avvisande till den ifrågasatta åtgärden. Arbetarnas organisationer yttrade sig visserligen i regel till förmån för dessamma, men inte så få av dem gävo uttryck åt en viss tvekan om reformens verkan och nytta. Endast under förutsättning att arbetsförtjäns- sten upprätthölls förklarade sig landsorganisationen kunna giva sin anslutning till förslaget om 40-timmarsveckans införande.» Ja, detta är ett ordagrant citat ur propositionen. Man kan inte annat än tycka, att hela uppläggningsen av denna fråga är ganska anmärkningsvärd. Här i landet bruka ju även frågor av rätt liten vikt utredas ganska noga. Man hör olika myndigheter och sammanslutningar, och man refererar deras yttranden ganska utförligt och låter — åtminstone ibland — sitt ståndpunktstagande bestämmas av vad som sålunda anförts eller också försöker man så gott sig göra låter gendriva de anförda motskälerna. Detta är ju en vanlig svensk regeringspraxis, och jag finner det därför anmärkningsvärt, att hela denna förberedande apparat saknas här. Och dock hör det spörsmål, som socialministern här tagit upp, ingalunda till de minst viktiga. Detta är tvärtom en fråga av mycket djupt ingripande betydelse för vårt näringsliv och vårt sociala liv över huvudtaget.

De socialdemokratiska reservanterna säga nu, att förslaget i fjol antogs på arbetskonferensen under trycket av en stark opinion ute i världen. Det kanske mellertid i detta sammanhang kan vara på sin plats att jag säger några ord om den stora opinion, som reservanterna här ordat om, och som för övrigt även herr Hage nyss talade om, då han framhöll, att förslaget antagits vid 1935 års internationella arbetskonferens, och att därvid ett stort antal omdömesgilla och kloka personer röstat för detsamma. Uti propositionen finns det en del notiser angående detta förslags tillkomst, och jag har tillåtit mig komplettera dessa uppgifter med några ur andra källor hämtade.

Frågan om 40-timmarsveckan upptogs för första gången å 1932 års arbetskonferens. Detta skedde i form av en begäran om en utredning i ämnet. En extra konferens inkallades i januari 1932 för frågans behandling, och den ordinarie konferensen samma år fortsatte arbetet. Man kom dock icke till något resultat. 1934 togs frågan upp ånyo men föll den gången på grund därav att tillräckligt deltagande i röstningen icke uppnådes. 26 regeringsombud avhöllo sig nämligen från att rösta. Man enades emellertid om en resolution av innehåll att frågan skulle föras vidare. Vid 1935 års arbetskonferens framlades också ett förslag om allmän principförklaring till förmån för 40-timmarsveckan, ett resolutionsförslag angående arbetslönernas anpassning ävensom specialkonventioner beträffande vissa områden. Av propositionen framgår, att principkonventionen antogs med 49 röster mot 30, men det står inte, att av de 52 representerade staterna endast 27 röstade för, att 2 röstade emot samt att 23 avstodo från att rösta. När man här talar om den världsin- opinion, som skulle stå bakom detta förslag, kan det kanske vara skäl att påminna därom, att denna opinion uppbäres av ett betydande antal exotiska stater, som vid Genèvekonferenserna i allmänhet bruka höra till de ja-röstande. Bland de stater som sålunda röstat för denna konvention, befinna sig bl. a.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

Afganistan, Albanien, Bulgarien, Brasilien, Chile, Columbia, Guatemala, Kina, Kuba, Liberia, Litauen, Mexiko, Turkiet och Venezuela. Tillsammans med dessa stater gå nu de tre socialdemokratiskt styrda nordiska länderna liksom också Sovjetunionen. Bland de icke röstande staterna återfinna vi emellertid England, Österrike, Canada, Japan, Syd-Afrika och Finland. Bland dem som röstade emot förslaget befunno sig Holland och Schweiz, medan Tyskland som bekant står utanför arbetsorganisationen. Man torde sålunda ha rätt att säga, att de ledande europeiska industriländerna icke stå bakom denna konvention. Vål kan det hända, att denna konvention kommer att gynnsamt påverka den sociala utvecklingen i åtskilliga exotiska stater, men i dessa länder lär man redan nu ta det dagliga arbetet med ett visst lugn.

Ja, det är alltså en på detta sätt tillkommen konvention, en konvention, som enligt vad utskottet upplyser, icke ratificerats av något enda land, som man nu med en kort rekommendation vill att riksdagen skall godkänna. Det har inte varit så lätt att klargöra för sig innebörden av vad riksdagen nu inbjudes till. Jag har deltagit i behandlingen av frågan i andra lagutskottet, och jag fann då, att det vållade vissa svårigheter att komma på det klara med innebörden av hela denna sak. Socialministern framhåller själv, att det här gäller en egenartad form av konventioner, och att anledningen till att man valt denna form varit den, att man borde gå fram med en viss försiktighet och försöka vinna anslutning till själva principen, innan man satte i gång med konkreta lagstiftningsåtgärder. Betydelsen av en ratifikation sågs i propositionen bland annat ligga däri, att en ratificerande stat utfäster sig att understödja frågans fortsatta behandling inom den internationella arbetsorganisationen, och att den förklarade sig gilla vidtagandet eller främjandet av åtgärder avseende förkortning av arbetsveckan till 40 timmar. På vad sätt frågans fortsatta behandling skall kunna stödjas på detta sätt får man inte veta, och inte heller får man veta något närmare om de åtgärder, som man förklarar sig gilla. Socialministern lär i en tidningsintervju efter hemkomsten från Genève ha framhållit, att det är svårt att överblicka konventionens konsekvenser, och att densamma tills vidare till intet förpliktar. Ja, man torde väl kunna påstå, att det där är detsamma som med ett mera kanslimässigt språk utsågs i den kungl. propositionen. Men än så länge ha vi väl ändå inte kommit dithän, att den svenska riksdagen godkänner ett förslag, vars räckvidd man inte kan överblicka, eller en konvention, som till intet förpliktar. En spirituellt fransman lär ha sagt, att i Genève räknar man med två slags stater, nämligen dels sådana, som man tar på allvar, *les pays sérieux*, och dels sådana, som man inte tar på något vidare allvar, *les pays non sérieux*, eller med andra ord, stater som glatt och optimistiskt bruka kläda ut sig i den socialistiska modejournalens sista nyheter. Det finns åtskilliga exempel på, hur allvarligt man på vissa håll tar dem i Genève. För att inte trötta med alltför många exempel skall jag endast påminna om Luxemburg, som ju lär ha ratificerat alla arbetskonferensens konventioner, och som känt en moralisk förpliktelse att ratificera även konventioner som angå sjöfartsväsendet och kolonierna. Sverige har ju i det avseendet hittills varit litet mera återhållsamt, och jag hoppas, att iakttagarna i Genève hittills räknat vårt land till den allvarliga sorten. Jag tror emellertid, att det ligger vikt uppå, att vi söka bibehålla den position, som vi hittills intagit.

Såvitt angår sakfrågan i den här egenartade konventionen så ha framförallt två argument anförts till stöd för ett accepterande av 40-timmarsveckan. Det första argumentet, och för övrigt det som föranlett att frågan överhuvud tagits upp, är ju det, att man skulle råda bot på arbetslösheten. Tankegången

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

är ju mycket enkel. Vi ha ett visst antal arbetstillfällen här i landet. Om vi minska arbetstiden med en sjättedel, räcker arbetet till åt ett proportionsvis större antal arbetare. Detta sätt att med aritmetiska metoder lösa arbetslöshetsproblemet kan ju te sig bestickande, men det har inte erfarenheten för sig, och det tror jag för min del är viktigare, när det kommer till kritan. Lagen om 8 timmars arbetsdag borde väl i annat fall ha haft det goda med sig, att arbetslösheten alldeles försvunnit. Som vi veta, gick det emellertid inte på det sättet utan snarare tvärtom. 8-timmarsdagen ville man nämligen förena med en lönekompensation. Jag tycker nu för min del, att det är alldeles naturligt och riktigt, att man framställde detta krav. En lönekompensation vill man ha nu också, när det gäller att gå ner till 40-timmars arbetsvecka. 40-timmars arbete i veckan med oreducerad timlön betyder 20 procents ökning i arbetskostnaderna, och jag undrar med hänsyn därtill, om det finns någon som på allvar tror, att det svenska näringslivet skall kunna gå i land med en sådan utgiftsökning och samtidigt kunna bereda sysselsättning åt ett än större antal arbetare.

Det skulle ha varit ganska intressant om socialministern i propositionen låtit oss veta något om vad arbetslöshetsutredningen har att säga om arbetstidens förkortning och dennas inverkan på arbetslösheten. Utskottet har emellertid i sitt utlåtande hänvisat till den utredning, som arbetslöshetsutredningen numera avslutat. Arbetslöshetsutredningen har som bekant inte blivit vidare imponeerad av möjligheterna av att kunna lösa arbetslöshetsproblemet genom en förkortning av arbetstiden. Samma kritiska hållning intas för övrigt i det avsendet även av åtskilliga svenska arbetarorganisationer. I propositionen omtalas, såsom jag redan framhållit, att man på det hållet inte blint tror på detta botemedel. På landsorganisationens kongress år 1931 uppträdde också en talare, som framhöll, att man hade all anledning att ta försiktigt på denna fråga, detta helst som någon riktig utredning icke förelåg. Han framhöll vidare, att kravet på en förkortning av arbetstiden motiverades av den rådande arbetslösheten, men att det inte alls vore säkert, att arbetslösheten avhjälpes med en dylik åtgärd. Jag tror, att man fortfarande bör beakta detta yttrande. Någon verklig utredning föreligger icke, och i varje fall kan man inte säga, att Kungl. Maj:ts proposition nr 15 innehåller någon sådan.

Vad jag här anfört angående arbetstidens förkortning och dennas samband med arbetslösheten riktar sig inte så mycket mot socialministerns uppläggning av frågan i propositionen. Socialministern har nämligen varit mycket försiktig i det avsendet. Han har i propositionen varit mycket mycket försiktigare än reservanterna i utskottet, vilka, såsom det förefaller, utan vidare accepterat den där dogmen, att en förkortning av arbetstiden är en patentmedicin mot arbetslösheten. Reservanterna tyckas inte ha funnit vad man annars lätt finner, nämligen att det här gäller en utomordentligt omtvistad och ingalunda utredd och klar fråga. Socialministern har emellertid känt på sig — liksom för övrigt en del gott folk inom arbetarorganisationerna — att detta inte är något fast att bygga på. Socialministern nämner inte direkt, men han vill väl inte heller uttryckligen förneka den socialpolitiska kungstanke, som han åtminstone för någon tid sedan var mycket entusiastisk för i Genève. Han nöjer sig sålunda med att framhålla, att en förkortning av arbetstiden utan lönekompensation kan vara motiverad under en period av svår arbetslöshet, men han säger vidare, att det nuvarande läget i Sverige inte är sådant, att det påkallar en förkortning av arbetstiden utan kompensation. Ja, detta har ju egentligen inte så mycket med själva sakfrågan att göra, eftersom det i denna proposition är fråga om en förkortning av arbetstiden med lönekompensation. Socialmini-

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtyo timmar i veckan. (Forts.)

stern har försiktigtvis undvikit att lämna besked om en sådan förkortnings inverkan på arbetslösheten. Jag kan inte se annat än att statsrådet därigenom i själva verket gått förbi en av kärnpunkterna, en sak, som måste vara klar, innan man kan tänka på att ratificera en konvention sådan som denna. Vare sig man motiverar konventionen ur arbetslöshetens synpunkt eller inte, så måste det väl i alla fall stå klart, hur en förkortning av arbetstiden kommer att inverka på arbetslösheten. Den saken måste man ha klarlagd, ty skulle det till äventyrs förhålla sig på det sättet, att en förkortning verkar ogynnsamt, så ligger däri ett mycket starkt skäl för att man skall ställa sig avvisande mot hela detta projekt. Jag för min del vill inte uttala någon bestämd mening i den saken, men jag anser att den bör vara ordentligt utredd, innan man ger sig in på en fråga sådan som denna. Socialministern har inte lämnat något besked i nu berörda avseende. Han deklarerar i stället, att förslaget till konvention visserligen motiverats av den omfattande arbetslösheten, men att det inte bygger på tankegången att en förkortning utan lönekomensation skulle vara ett medel mot arbetslösheten. Ja, man får ju vara glad över, att en konvention om en förkortning med komensation inte bygger på en förkortning av arbetstiden utan komensation. Det kanske räcker med att konventionen motiveras på detta sätt. Men annars brukar man ju allmänt bygga ett förslag på motiveringen för detsamma, och det finns kanske en och annan som har litet svårt att förstå, vad man eljest skulle bygga denna konvention på.

Jag skall inte vara småaktig utan gå över till motiveringen eller den tankegång, som ligger bakom propositionen, nämligen önskvärdheten av att arbetarna såvitt möjligt få del av de förmåner, som härflyta av den snabba tekniska utveckling, som kännetecknar den moderna industrialismen. Ja, detta är ett önskemål, som alla utan vidare torde kunna instämma uti. Jag för min del skulle vilja stryka orden »såvitt möjligt». Jag anser nämligen, att det är självklart, att arbetarna skola ha sin andel av de förmåner, som den snabba tekniska utvecklingen skapat. Jag tror till och med, att man kan säga, att de fått del av densamma. Industriarbetarna ha fått 8-timmarsarbetsdagen, och deras lönenivå har förbättrats högst betydligt. Man kan väl också säga, att de ökade lönerna och den förkortade arbetstiden skapats av den tekniska utvecklingen, och vi få väl hoppas, att denna utveckling skall ytterligare höja arbetarnas levnadsstandard. En sådan utveckling är inte bara rättvis i den mån som de produktiva arbetena lämna större avkastning, utan den är också socialt fördelaktig och lycklig. Men här möter en stor och viktig fråga, som arbetskonferensen och socialministern förefalla ha lämnat åsido, nämligen frågan om hur arbetarnas andel i de ökade förmånerna skall kunna tas ut. Konventionen och propositionen svara utan betänkannde, att detta skall ske genom en förkortning av arbetstiden. Men förlåt en fråga: Hur vet man egentligen detta? Har man frågat de svenska arbetarna, om de äro villiga att avstå från en löneförhöjning och en förbättrad levnadsstandard för att i stället få några flera timmar ledigt i veckan? Nej, det har man inte gjort. Såvitt jag kan se av propositionen så har man inte frågat arbetarna eller deras organisationer om den saken. Överhuvud taget har man inte frågat någon alls. För min del tror jag, att det finns viktigare önskemål för arbetarnas vidkommande än en förkortning av arbetstiden. Jag tänker då särskilt på en förbättring överlag av bostadsförhållandena, så att varje arbetarfamilj får en rymlig och trevlig bostad. Reservanterna säga, att våra arbetare i allmänhet trivas bra med 48-timmarsveckan. Jag frågar då: Skall man under sådana förhållanden ytterligare förkorta arbetstiden och hindra en förbättring i levnadsstandarden, när den nuvarande arbetstiden uppenbarligen tycks tillfredsställa arbetarna.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtyo timmar i veckan. (Forts.)

Ja, härvidlag har socialministern inte heller försökt uttröna, hur arbetarna och deras organisationer eller hur myndigheter och sakkunniga se på saken, då det gäller att väga eventuella fördelar och nackdelar mot varandra. Socialministern går utan utredning och utan överväganden med på konventionens motivering att arbetarna skola ha andel i de förmåner, som den tekniska utvecklingen skapar. Men, mina herrar, jag kan inte underlåta att i detta sammanhang framhålla, att denna banala truism att arbetarna skola ha andel i de förmåner, som den moderna utvecklingen skapar, inte gärna kan vara något annat än en förlägenhetsfras, som någon formuleringsskicklig hjärna i Genève snickrat ihop för att maskera reträtten från detta bälstora projekt att man skulle slå ihjäl arbetslösheten genom att förkorta arbetstiden. Jag menar, att den saken är så klar, att den inte bör återopas som grund för ett i och för sig mycket vittomfattande och diskutabelt projekt. Jag skulle också vilja fråga: Hur tänker sig socialministern kunna realisera programmet om arbetstidens förkortning utan att denna skulle medföra en sänkning av lönenivån? I Washingtonkonventionen fanns inte något förbehåll om att lönenivån skulle bibehållas, och ej heller vid genomförandet av 8-timmarslagen gjordes något sådant förbehåll. Det är alltså en fullständig nyhet, som här införes i kampanjen för arbetstidens förkortning. Det skulle vara intressant att få veta, hur man skall bära sig åt för att skapa lönekomensation vid ett beslut om införandet av 40-timmarsarbetsvecka. Ja, i Sovjetunionen och andra länder, där staten bestämmer lönerna, går ju det hela lätt och lekande men här i Sverige ha vi inte kommit dithän än. Jag har visserligen sett i tidningarna, att man skulle överväga någon sorts lönelagstiftning för lantarbetarna, men är det också regeringens mening att på detta sätt införa någon tvångslagstiftning i fråga om löner i allmänhet, en lagstiftning som skulle kunna användas för att skapa en löneförhöjning i samband med en förkortning av arbetstiden? När man skaffat sig en sådan där tvångslagstiftning beträffande lönerna, tänker man då nöja sig med att använda den bara när det gäller förkortning av arbetstiden, eller tänker man också möjligen använda den i andra syften? Detta är en principiellt sett så pass viktig fråga att jag för min del måste finna, att det varit skäl uti, att även den saken blivit belyst i propositionen.

Herr talman! Jag är rädd för att man, om man närmare granskar den kungl. propositionen, måste säga sig, att den sakliga grunden för densamma ter sig ganska svag. Hela frågan förefaller mig åtminstone outredd och föga genomtänkt. Det finns naturligtvis ett argument, som man kan falla tillbaka på — herr Hage var ju inne på det — nämligen att det här bara är fråga om en principkonvention, vars godkännande innebär blott och bart ett princip- och sympatiuttalande för tanken på en förkortning av arbetstiden. Man anser tydligen, att ett sådant uttalande till ingenting förpliktar, och att man därför kan kosta på sig detsamma. Det anser jag vara en ganska riskabel ståndpunkt. De gamla romarna brukade säga: »Principiis obsta», vilket kan översättas ungefär så: Inget lättsinne i fråga om principerna! Det är i fråga om principerna som det verkliga avgörandet skall stå. Har man principiellt gått in för en sak och fattat ett principbeslut, är man väl sedan rimligen skyldig att realisera det. Jag kan verkligen icke tillägna mig reservanternas ståndpunkt, när de säga att det inte gärna kan bli tal om att generellt genomföra fyrtyotimmarsveckan. Jag frågar då: skall man verkligen göra ett principuttalande för fyrtyotimmarsveckan och i samma andedrag säga, att det inte gärna kan bli tal om att generellt genomföra den? Detta är väl ändå att råka i någon motsättning till sig själv.

Det skulle visserligen snarast vara en idékonvention vi här syssla med.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtyio timmar i veckan. (Forts.)

Från en principkonvention kommer man nämligen ut i en ännu diffusare idékonvention, men inte ens själva *idén* att sänka arbetstiden till fyrtyio timmar i veckan bör man godtaga, ifall man inte är beredd att realisera den i verkligheten. Om vi visste att hela tillämpningen skulle stanna i idéernas värld, vore det kanske en annan sak, men jag är rädd för att så knappast blir fallet.

Hur kommer det då att ställa sig med tillämpningen av fyrtyotimmarsveckan? Jag fick härom dagen Kungl. Maj:ts proposition nr 35, där det står att man skall försöka sätta ned arbetstiden vid automatisk tillverkning av fönsterglas till 42 timmar i veckan. Jag frågar mig då: skola vi i dag uttala oss för fyrtyio timmars arbetsvecka och litet längre fram bestämma 42 timmar för fönsterglasindustrien? Förkortning av arbetstiden beträffande buteljglasbruket förekommer i proposition nr 15 under en senare punkt. Där har socialministern sagt, att han för närvarande icke tillråder ratifikation av konventionen, emedan man behöver utreda den verkan den sänkta arbetstiden kommer att medföra för den svenska buteljglasindustrien. Jag tycker det är mycket förståndigt att man utreder den verkan som fyrtyotimmarsveckan kommer att ha för buteljglasindustrien, men, mina herrar, skulle vi inte först utreda den inverkan en 40-timmarsvecka kan utöva på hela näringslivet, innan vi besluta oss för ett för hela näringslivet och den kommande utvecklingen så bindande principuttalande som här föreslås.

Vad sedan angår en annan fråga som kommer upp vid årets riksdag, nämligen frågan om arbetstiden för lantarbetarna, har utskottet inhämtat att det beträffande arbetstiden inom jordbruk och trädgårdsskötsel har ifrågasatts en reglering efter helt andra linjer än 40-timmarsprincipen. Man kan kanske inte säga, att 40-timmarsprincipen mer och mer försvinner i det blå, ju mer man synar den i sömmarna, men till slut kommer den antagligen att bli en sådan där ledstjärna för regeringens politiska strävanden, som statsministern talade om så poetiskt under remissdebatten. Ty det är ju ganska tydligt att som praktisk handlingsnorm kan man svårigen använda den. Jag har dock icke tidigare hört, att man skulle med positiva riksdagsbeslut acceptera regeringens ledstjärna.

Herr talman! Innan jag slutar vill jag understryka, att jag icke på något sätt tagit ståndpunkt i fråga om införandet av 40-timmarsveckan eller till en förkortning av arbetstiden överhuvud taget. Jag har bara menat, att det material som föreligger, icke ger oss någon möjlighet att nu fatta ståndpunkt i denna sak. Om arbetskonferensen presterat någon verkligt ingående utredning har jag mig icke bekant, det framgår i varje fall icke av propositionen, och Kungl. Maj:t har heller icke åstadkommit någon sådan utredning. Det är den saken jag velat framhålla. När en uttömmande utredning verkligen kommer på riksdagens bord, då kan det vara tid att fatta ståndpunkt, men det förefaller mig knappast rimligt att begära, att riksdagen nu skall avgöra en fråga, som till sin innebörd och motivering och sina konsekvenser är så oerhört oklar som denna fråga faktiskt är. Man kan inte ens begära, att vi skola avgöra den på grundval av detta material med hänsyn till det internationella socialpolitiska arbetet eller med hänsyn till arbetskonferensens prestige.

Reservanterna, senast herr Hage, ha talat om de moraliska förpliktelser vi ha att ställa oss välvilliga emot arbetskonferensens förslag. Man måste väl ändå säga, att när det kastas fram sådana lösa och ogenomtänkta projekt som detta, inte har man väl någon moralisk förpliktelse att acceptera av den orsaken att man är medlem av en organisation. Jag tror i stället, att det internationella socialpolitiska arbetet skulle gagnas bättre, om man vore litet mer noggrann både vid utredningar, förberedande arbeten och genomtänkande av

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

de förslag man presterar. Eljest tror jag det är fara värt att hela detta arbete — som skulle kunna vara av mycket stor nytta, särskilt för länder där man inte hunnit så långt i fråga om socialpolitisk utveckling — råkar i vanrykte, om det skall gå efter dessa linjer.

Vad beträffar arbetskonferensens prestige tror jag faktiskt att denna bäst vårdas genom att konferensen icke anpassar sin verksamhet efter de anspråk som ställas av Afganistan och Liberia. För mig finns det många värden som äro viktigare än konferensens prestige, och dit hör den svenska riksdagens anseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Anderson* i Norrköping, *Skoglund*, *Petersson* i Storgården, *Lithander*, *Thorell*, *Persson* i Falla, *Lindmark* och *Nilsson* i Antnäs.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Efter att ha åhört herr Hasslers anförande i denna fråga är jag nästan böjd att beklaga, att han icke var närvarande i Genève när detta ärende behandlades, så att arbetskonferensen kunde ha fått en motsvarande lektion. Det är ju alltid angenämt att vara säker på sig själv, men det är ändå inte alldeles utslutet, att det i Genève kanske finns en och annan man, som biträtt förslag av denna natur och som måhända är något så när jämlike till herr Hassler såväl i fråga om kritisk begåvning som i andra avseenden.

Jag förstår att herr Hassler fnyser av förakt när han konstaterar, att Liberia och Afganistan äro de stater, som ha det egentliga ansvaret för denna s. k. principkonvention. När man skall lämna upplysningar bör man emellertid vara fullständig, och jag observerade, att bägge gångerna herr Hassler nämnde de stater, som biträtt förslaget om denna principkonvention, utelämnade han samvetsgrant Italien och Amerikas Förenta stater, där inte bara regeringarna utan även arbetsgivarrepresentanterna stött förslaget. Det är självfallet att det, när en sådan sak som denna kommer upp, blir delade meningar och ganska skarpa strider särskilt mellan arbetar- och arbetsgivargrupperna, vilka båda två äro likvärdiga ur kvantitativ synpunkt, i varje fall i Genève. Det förefaller ändå, som om man skulle kunna spara sin överlägsenhet en liten smula inför det faktum, att de amerikanska arbetsgivarna — jag räknar kanske inte riktigt på samma sätt med de italienska —, vilka i varje fall icke torde handla på order av en regering som är socialdemokratisk, för sin del ansett sig böra stödja dessa strävanden till åstadkommande av en internationell arbetstidsförkortning.

Jag tänker inte alltför noggrant gå in på de retoriska frågor, som herr Hassler ställde till mig. Jag vill endast påpeka, att om man icke direkt har frågat arbetarna, så kan det dock anses som ett visst uttryck för föreställningarna inom arbetarvärlden, om den arbetargrupp, talrik som den är, som deltagar i konferenserna i Genève, enhälligt uttalat sig för en viss mening. Detta lär väl ändå i någon mån åtminstone kunna anses som ett uttryck för meningen bland arbetarna i världen.

Frågan, huruvida en förkortning av arbetstiden kan inverka på arbetslösheten, kan icke besvaras med ett enkelt ja eller nej. Det förhåller sig på det sättet, att när vi själva ha en arbetslöshetsperiod, ske i vårt land i regel mycket kraftiga begränsningar av arbetstiden under 48 timmar. Om jag minns rätt, jag har tyvärr inte siffrorna här framför mig — jag undantar nu helt de arbetslösa — arbetade omkring en tredjedel av dem som hade syssel-

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

sättning under år 1932 med förkortad arbetstid och ibland med mycket kraftigt förkortad arbetstid. Detta kan kanske utgöra ett tecken på, att arbetstidsförkortning anses vara en utväg att sysselsätta flera än man eljest skulle kunna. Jag bara nämner detta i förbigående. Det är ju på sätt och vis riktigt, när herr Hassler säger, att detta inte har så mycket med denna konvention att göra, ty här förutsättes en lönekomensation för den förkortade arbetstiden, och då är det klart att problemställningen förskjutes i ganska hög grad.

Jag sade att jag inte skulle gå in på någon närmare polemik emot vad som är anfört här, och det kommer jag också att avstå ifrån. Jag skall bara be att få framlägga de synpunkter — låt vara att herr Hassler möjligen kan karakterisera dem som något luftiga — som ligga bakom mitt ställningstagande, då jag tillstyrker att en principkonvention av denna beskaffenhet ratificeras. De flesta ledamöter av riksdagens andra kammare äro gamla nog för att erinra sig, att i vårt land liksom i hela världen ha stått kolossalt skarpa strider rörande frågan, vilka verkningarna skulle bli, om arbetstiden förkortades ifrån 60 eller 56 eller 54 timmar ned till 48 timmar i veckan. Jag tror jag lugnt kan säga, att det icke fanns den ekonomiska olycka som man icke spådde som ett resultat av ett förverkligande av dylika önskemål. Det ansågs icke minst av sådana sakkunniga, som stå herr Hassler nära i allmänhet, att hela spörsmålet om införande av 48-timmarsveckan var en sådan där, jag tillåter mig säga, nästan idiotisk socialistisk utopi, som man gick och drömde om i demonstrationstågen på gatorna men vars förverkligande man i ett förnuftigt samhälle aldrig på allvar skulle kunna ifrågasätta. Jag är övertygad om att många erinra sig hela den argumentationsflora, som på sin tid förekom kring detta spörsmål.

Ja, i dag ha vi en 48-timmars arbetsvecka. Vi slåss litet grand om huruvida sjukvårdspersonalen också skall få den, men det är ju inte på grund av någon farhåga för att näringarna skola bli nödlidande, utan det är av helt andra skäl vi nu slåss om saken beträffande en eller annan enstaka liten grupp. Men det visar sig att världen består; visserligen äro många förhållanden uti samhället alltjämt otrevliga, men i stort sett har denna 48-timmarsvecka kunnat förenas — jag tänker då särskilt på de nordiska länderna och ett land som England — med en faktisk höjning av standarden, icke med en sänkning av standarden jämfört med arbetstidsförkortningen, utan tvärtom med en höjning.

När nu herr Hassler är så överlägsen gentemot 40-timmarsveckan har jag velat yttra detta bara som en liten varning för framtiden. Vi ha så många exempel på profeter som misslyckats i dessa dagar på andra områden, att jag tror man skall vara litet försiktig med profetiorna rörande de förfärliga verkningarna av vissa framsteg även på detta område. Herr Hassler sade visserligen i sitt anförande, att han inte tog någon ståndpunkt till frågan om 40-timmarsveckan. Emellertid har det väl icke hållits många anföranden i denna kammare, som visat en så överlägsen attityd gentemot ett projekt som är framkommet, som det vi lyssnade till från herr Hasslers sida.

Jag tror, ehuru jag medger att det icke föreligger någon utredning på den punkten, att den tekniska utvecklingen nu nått så långt, att man under vissa förnuftiga förutsättningar skulle kunna förkorta arbetstiden till 40 timmar i veckan utan att behöva sänka levnadsstandarden för någon samhällsklass. Förutsättningen är naturligtvis, att detta sker i internationell skala. Om jag genomför arbetstidsförkortning i ett land, vars produkter äro utsatta för hård konkurrens med produkterna från andra länder, är det klart, att svårig-

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

heter uppstå. Jag kan icke ensidigt höja produktionskostnaderna i det egna landet, ty detta kommer att medföra — det tar jag åtminstone för ganska givet — att produkterna utsättas för risken av betydligt minskad avsättning; de kanske till och med komma att slås ut från världsmarknaden. Förutsättningen är naturligtvis som sagt, att arbetstidsförkortningen sker i internationell skala. Men sker den i internationell skala, skulle jag tro, att farhågorna för en försämring av produktionsmöjligheterna äro precis lika obefogade, då det är fråga om en 40-timmars arbetsvecka, som de på sin tid visade sig vara, då det gällde införandet av 48-timmarsveckan. Men den internationella skalan är för mig en given förutsättning.

Herr Hassler karakteriserar som en truism, att arbetarna skola ha andel i de värden som skapas genom de tekniska framstegen, ty det är självklart. Ja, herr Hassler, man kan ju säga att arbetarna i Sverige — jag undantar alltjämt de arbetslösa, som ju icke äro så få i vårt land — ha fått andel av de framsteg som den tekniska utvecklingen skapat. Och varför? Jo, väsentligen tack vare de utomordentligt starka fackliga organisationer som finnas i detta land. Men i andra länder, herr Hassler, finns det miljoner arbetare, som icke alls ha fått någon verklig andel i de framsteg, som den tekniska utvecklingen har skapat. Sådana andelar äro ingenting som kommer automatiskt på grund av den tekniska utvecklingen, utan här är det fråga om en brottning mellan krafter, och äro de krafter, som vilja vägra arbetarna denna andel, de starkaste, så visa erfarenheterna, att arbetarna heller icke få någon andel i dessa framsteg. Jag vill icke hänvisa till några bestämda länder. Herr Hassler är ju icke kunnig endast i juridik utan kan själv tänka efter, hur det står till i vissa delar av Europa för närvarande. Jag tycker därför, att det icke utan vidare kan sägas vara en sådan överflödsgärning eller någon förlägenhetsfras, om man hänvisar till dylika fakta.

För mig har ställningen varit denna: skall Sverige i Genève sälla sig till de makter som motarbeta eller främja — ettdera — tillkomsten av en ny internationell reglering rörande arbetstiden till en 40-timmarsvecka? Jag har verkligen icke ansett det vara en uppgift för vårt land att sälla sig till de stater, som skulle motverka en sådan internationell utveckling. Jag har tvärtom ansett att det är ganska rimligt, att vi, med de erfarenheter vi på olika områden gjort, skola medverka till att främja en utveckling i denna riktning, oss förbehållet att acceptera resultatet, när vi själva finna att tidpunkten för ett sådant accepterande kan vara inne.

Nu kan jag utan vidare medge, att den form för konvention som för närvarande föreligger, inte är lycklig. Jag har visserligen icke yttrat det i något tal i Genève, men jag har sagt till vederbörande i arbetsorganisationen där nere, att jag finner detta vara en olycklig metod, men om man icke kan förhindra, att en sådan olycklig metod användes, tycker jag inte, att det är ett tillräckligt skäl för att bara blankt säga nej till denna konvention, utan jag anser det fortfarande rimligt, att vi bidraga i den mån vi kunna till en sådan internationell utveckling. Det finns stora stater i Europa och andra världsdelar, som äro betungade med en arbetslöshet, åt vilken man sannerligen icke kan rycka på axlarna. De ha försökt komma fram till ett avlägsnande eller minskande av sin arbetslöshet på andra vägar än vi, det är riktigt, och det kan ju hända, att det inte varit så klokt, att de inte försökt vandra samma vägar som vi. De ha närmast vandrat sådana vägar som, såvitt jag vet, herr Hassler anslutit sig till uti sin kamp emot arbetslösheten. Deras metoder ha emellertid medfört, att ett land som Tjeckoslovakien till exempel, åtminstone under vintern, räknar med en arbetslöshet på mellan 700,000 och

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

800,000 personer. De ha större folkmängd än vi men förhållandena äro dock sådana att vi aldrig i detta land haft en arbetslöshet, åtminstone icke konstaterad, av samma omfattning som de alltjämt räkna med. Man vet att de ha det svårt i Italien, och Amerika har väl fortfarande kanske 7 à 8 miljoner arbetslösa, måhända ändå fler. Man kan visserligen säga, att det är deras bekymmer. Ja, naturligtvis är det så. De tro att de kunna på arbetstidsförkortningens väg vinna sysselsättning för åtminstone 20 procent mera människor än de för närvarande sysselsätta, särskilt i industriell verksamhet. Då man nu är medlem av en samverkanskorporation, som den internationella arbetsorganisationen skall vara, så kan man inte bara överlägset avfärda vederbörande med att de komma med så dumma projekt, att vi icke vilja ta någon befattning med dem, utan jag anser att det verkligen tillhör våra plikter och vårt medlemskap där nere att hjälpa till och inte bara bromsa; det tillkommer oss att hjälpa till för att söka uppnå ett bättre tillstånd för alla olika stater i världen.

För mig betyder ratifikationen av denna konvention ingenting annat än att vi understryka vår beredvillighet att inom den internationella arbetsorganisationens ram främja utvecklingen fram till en 40-timmarsvecka i internationella mått. Det kan aldrig bli fråga om en förpliktelse för oss att ensamma eller ens tillsammans med några få stater gå in för en lagstiftning om 40 timmars arbetsvecka. Men vi skola säga, att när en sådan internationell kan förverkligas, då äro vi beredda att medverka därtill. Någoting annat betyder som sagt icke det beslut, inför vilket kammaren står. Jag förstår mycket väl, att reservationen åtminstone i första kammaren knappast har några utsikter till framgång, men jag bestrider, att det skulle föreligga en så underhållig motivering för ett beslut i överensstämmelse med reservationen och propositionen, som i varje fall herr Hassler försökte göra gällande.

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Jag har i anslutning till spörsmålet om 40 timmars arbetsvecka avgivit en motion, som det synes mig att utskottet behandlat i samband med frågan om ratificering av konventionerna. Då så är förhållandet och motionen återfinnes längre ned på dagens föredragningslista, har jag tagit tillfället i akt för att framföra några synpunkter på den fråga som här diskuteras, varigenom man kan få diskussionen här om i ett sammanhang.

Det är självfallet en mycket betydelsefull fråga som diskuteras. Men då man både internationellt och nationellt för närvarande icke kommit längre än till en diskussion, huruvida principen om en 40-timmarsvecka skall godkännas eller icke, synes man icke ha hunnit alltför långt på den väg, som egentligen ligger ganska klart utstakad. Från åtskilliga håll i landet har man under de senaste åren krävt, att lagstiftningen här i landet så skulle förändras, att arbetstiden sänktes från nuvarande 48 till 40 timmar per vecka. En rad fackförbundskongresser ha uttalat sig för detta. Från arbetsplatser på skilda orter ha uttalanden gjorts i liknande riktning. Man har i dessa hänvisat dels till den permanenta arbetslöshet som är rådande och dels till de förhållanden, som äro rådande på arbetsplatserna. I departementschefens uttalande i propositionen angående den fråga det nu närmast gäller, återfinnas samma synpunkter, som tidigare framkommit från skilda håll i landet. Han säger bland annat följande: »Frågan om arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan har aktualiserats på grund av den omfattande arbetslösheten under de senaste depressionsåren. Stundom har kravet på sådan förkortning av arbetstiden inneburit allenast ett förslag till ny fördelning av tillgängliga

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

arbetstillfällen, innebärande att de fullt sysselsatta arbetarna skulle avstå en del av sin arbetstid och därmed motsvarande arbetsförtjänst till arbetare som eljest finge gå arbetslösa.» Statsrådet tillägger emellertid senare i sitt uttalande: »En legal reduktion av arbetstiden till fyrtio timmar åsyftande allenast att göra befintliga eller planerade arbetstillfällen drygare med hänsyn till antalet arbetare, vilka därigenom kunna beredas sysselsättning, men som icke är förbunden med lönekompensation, kan under mera normala konjunkturen icke betraktas såsom eftersträvansvärd. Vad beträffar det nuvarande arbetslöshetsläget i Sverige är det icke för närvarande så svårartat, att därutav påkallas åtgärder för en arbetstidsförkortning av denna innebörd.»

Nu är det klart, att man som bakgrund till sådana bestämda uttalanden måste se den arbetslöshetssituation som föreligger. Man behöver då icke gå till konjunktur- eller säsongarbetslösheten utan kan hålla sig till den permanenta arbetslöshet som finnes, eller, för att tala med herr Hage, den »botten-sats» av arbetslösa, som han omnämnde i sitt anförande. Studerar man de senaste siffrorna i arbetslöshetsstatistiken, finner man, att fackorganisationerna till socialstyrelsen för november månad rapporterade i runt tal 82,000 arbetslösa och för december månad i runt tal 114,000 arbetslösa. Då en sådan arbetslöshet kan rapporteras från fackorganisationerna under en tidsperiod, då produktionen har drivits upp till en höjd, som man knappast tidigare kunnat konstatera, är det klart att det existerar en mycket stor och omfattande arbetslöshet. Arbetslösheten framträder kanske icke så markant i hela sin omfattning, beroende på att statistiken är ofullständig. Arbetslösheten för närvarande torde vara betydligt större än de officiella siffrorna ge vid handen. Och framförallt råder mycket stor arbetslöshet bland den jordbrukande befolkningen i allmänhet. Tidigare ha industriföretagen kunnat absorbera den arbetslöshet som uppstått på landsbygden. Nu är detta genom den tekniska rationaliseringen en omöjlighet, och de arbetslösa som finnas på landsbygden och även på andra håll, kunna icke längre dragas in i industrien. De kunna heller icke, vilket jag närmare utvecklat i min motion, tänkas ha någon möjlighet att erhålla sin bärgning inom jordbrukets område, ty även där har en mycket utvecklad teknisk rationalisering genomförts. Jag har tillåtit mig framhålla att på de stora slätterna, där man tidigare såg tio hästar, tio plogar och tio man, där ser man i dag en traktor, en man och en hel rad åkerbruksredskap efter. Det är klart, att även detta uppammar en större arbetslöshet.

Nu är emellertid knappast själva problemet om arbetslösheten huvudskälet för arbetarnas vidkommande, då de kräva en förkortning av arbetstiden till 40 timmar per vecka, eller i vissa fall till 36 timmar per vecka. Visst kan en förkortning av arbetstiden betyda ett neutraliserande av arbetslösheten och dess verkningar, men detta är som sagt knappast längre huvudskälet för kravet på en sänkning av arbetstiden. Huvudskälet numera är den oerhörda forcering som äger rum på arbetsplatserna och i produktionen. Och då herr Hassler här ställde några frågor, som socialministern icke besvarade, och som gällde hur man skulle kunna tänka sig att industrien vid en förkortning av arbetstiden skulle kunna bära 20 procents förhöjning av administrations- och produktionsomkostnader, uppkomna genom en sådan sänkning av arbetstiden, så kan man blott hänvisa till den statistik som redan finnes på detta område från en mängd industriföretag här i landet. Jag skall bara, för att icke upptaga tiden alltför länge, ge ett enda exempel härutinnan.

För någon tid sedan höll överingenjör Patrik Rudbeck på Tekniska samfun-

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

det i Göteborg ett föredrag om rationaliseringen vid S. K. F. Han meddelade i sitt föredrag, att företaget efter kriget rationaliserat tillverkningen så starkt, att varje arbetares produktion femdubblats, samtidigt som man sänkt antalet anställda arbetare med 25 procent. Arbetarantalet har minskats från 4,800 vid krigets slut till 3,200, och under denna tid har varje arbetare fått sin produktion femdubblad. Var och en förstår självfallet, att arbetaren med den enorma kontroll och tekniska utveckling, som ägt rum inom de högrationaliserade företagen i våra dagar, ställes inför helt andra påfrestningar än tidigare.

Man kan till exempel göra en liten jämförelse med en prestation som utföres av en idrottsman. Den, som skall löpa på skidor 50 kilometer under loppet av några få timmar, är vid ankomsten till mål kanske fullständigt slut. Han har under dessa timmar fått ta ut nästan all sin kraft. Skulle han ha tillryggalagt dessa 5 mil under en längre tidsperiod, hade det inte gjort honom så mycket. Under den tid, då arbetarna hade 12 timmars arbetsdag och kontrollen inte var så stor, voro de inte utsatta för samma press som nu. När arbetarna kommo hem från denna 12 timmars arbetsdag, hade de inte uttömt sin kraft på långt när på samma sätt som de nu göra i de högrationaliserade företagen med 8 timmars arbetsdag. Det har ju också gång på gång berättats, hur man på fabrikena ganska ofta tar ut arbetskraften till den grad, att arbetarna icke omedelbart ha möjlighet att lämna arbetsplatsen och gå till sina hem, utan måste efter arbetstidens slut »ta fem minuter», som man säger, eller en stunds vila för att därmed kunna skaffa sig den lilla kraftutökning som erfordras för att kunna fortsätta till hemmet.

Under sådana förhållanden är det klart, att det icke bara är fråga om ett problem angående arbetslösheten, då man kräver 40 timmars arbetsvecka, utan bakom detta ligga också andra och mycket starkare skäl än som tidigare framförts. Det är också dessa skäl som jag för mitt vidkommande har framfört i motionen om att Sverige skulle ändra lagstiftningen på detta område därhän, att en 40-timmarsvecka kunde genomföras, samtidigt som man genomförde en 36-timmars arbetsvecka för dem som ha hälsofarligt arbete och för minderåriga i tungt arbete.

Då man här talar om att denna konvention skall ratificeras, innebär detta icke, såvitt jag kan förstå — och det har ju också här sagts såväl från socialministerns som herr Hages sida — så synnerligen allvarliga risker. Jag tycker närmast att det är en tvist om påvens skägg, då jag hör herr Hassler och herr Hage utveckla sina synpunkter. Ty först och främst gäller det ju en principdeklaration, och sedan den avgivits, är det fråga om specialkonventioner för skilda yrken, skilda närings- och verksamhetsgrenar, och i fråga om dessa specialkonventioner står frågan öppen. Går man i princip med på den s. k. huvudkonventionen och säger nej till alla specialkonventioner, blir ju resultatet plus minus noll, då har man inte kommit någon vart. Därför tycker jag, som sagt, att det är en tvist om påvens skägg den diskussion som här föres.

Emellertid är det av viss betydelse, vilket herr Hassler påpekat, att män i internationellt avseende får en utredning om vilka åsikterna härvidlag äro, varför jag för mitt vidkommande i dag kommer att rösta för reservanternas förslag i denna punkt. Jag kommer också, herr talman, att längre fram på denna föredragningslista yrka bifall till den av mig med flera väckta motionen om införande här i landet snarast möjligt av 40 timmars arbetsvecka.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

Herr **Ekman**: Herr talman! Då jag på ett flertal punkter är förekommen av herr Hassler, kommer jag under de få minuter jag skall tillåta mig ta kammarens tid i anspråk, att koncentrera mig till att se frågan ur ren affärssynpunkt och där närmast med hänsyn till vår exportindustri.

Vid sammanträdet i Genève i juni 1935 uttalade den svenska delegationen, samtidigt som den å svenska regeringens vägnar anslöt sig till principkonventionen, att regeringen gillade nämnda princip men för sin anslutning vidhölle två punkter, nämligen dels arbetsförtjänstens upprätthållande och dels anslutning jämväl av de mera betydande konkurrentländerna. Dessa förbehåll äro givetvis av mycket stor betydelse, men det förra förbehållet, om arbetsförtjänstens upprätthållande, är i utomordentligt hög grad beroende av det senare, nämligen en internationell anslutning eller i varje fall en anslutning från de mera betydande konkurrentländerna, närmast då berörande vår exporthandel.

Hur förhåller det sig nu med anslutningen från andra länder? Jag behöver inte närmare gå in på den frågan, emedan det redan under debatten här meddelats, vilken anslutning till 40-timmarsveckan som ägt rum i Genève och framför allt vilka länder som avstodo därifrån, bland vilka senare finnas länder, med vilka vi komma i kontakt på den utländska marknaden. Härom har delegationen uttalat följande: »Huruvida någon mera allmän anslutning till 40-timmarsveckan kan förväntas från andra länders sida torde vara ganska tveivelaktigt.» Tyskland står som bekant utanför, och ännu har ju icke en enda stat ratificerat det föreliggande förslaget. Departementschefen säger på sidan 16 i propositionen, att »betydelsen av att en stat ratificerar principkonventionen kan anses ligga däri, att staten i fråga utfäster sig att understödja frågans fortsatta behandling inom internationella arbetsorganisationen och förklarar sig gilla vidtagande eller främjande av åtgärder avseende förkortning av arbetsveckan till fyrtio timmar. Vid prövning av sådana åtgärder må givetvis hänsyn tagas till förhållandena i andra länder och till vikten av att en arbetstidsförkortning genomföres samtidigt i alla de länder, som mera allvarligt konkurrera med varandra på världsmarknaden.»

Detta är förutsättningen, den ovillkorliga förutsättningen för att Sverige skall kunna ratificera specialförslag som kunna komma fram. Och innan vi ha klart för oss att dylika förutsättningar finnas, vore det enligt min mening för tidigt att ens avgiva en principdeklaration, vilken ju endast kunde bli ett slag i luften; vi skulle icke kunna fullfölja detta. Jag anser därför att denna fråga är otillräckligt förberedd. Innan man skrider till att ta ståndpunkt till denna fråga, borde förberedande underhandlingar med de länder, vilka vi komma i kontakt med på världsmarknaden, inledas. Äro dessa länder villiga att gå med på en dylik deklaration, ställer sig saken helt annorlunda för oss. Då inta vi i varje fall samma ståndpunkt som de, och vår ställning i fråga om konkurrensen blir därigenom icke försvagad, något som det är av utomordentlig betydelse att förebygga.

Som jag nyss sade, är arbetsförtjänstens upprätthållande helt beroende på konkurrensen utifrån. Herr statsrådet har i propositionen refererat ett uttalande i konventionens ingress vari det heter att det vore »önskvärt, att arbetarna såvitt möjligt beredas tillfälle få del av de förmåner, som härflyta ur den snabba, tekniska utveckling, vilken kännetecknar den moderna industrien». Ja, för min del unnar jag gärna våra yrkesskickliga och präktiga arbetare här i landet så stor förbättring i sina villkor, som man överhuvud taget kan ordna. Jag vill dock påpeka, att de tekniska förbättringarna och den skarpare rationaliseringen kommit först under de senare åren — jag talar nu hela tiden om

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

exportmarknaden — och detta har främst sin orsak i att arbetslönerna i vårt land ligga på en mycket högre nivå än i de flesta konkurrerande länderna. Det kan jag utan överdrift säga. Det är då ett lyckligt förhållande att vår ingenjörsvetenskap genom tekniska anordningar kunnat kompensera detta förhållande och att våra industrichefer även kunnat rationalisera driften på ett sådant sätt att vi, trots att arbetslönerna här hemma, som sagt, i de flesta fall ligga över utlandets arbetslöner, lyckats till en icke oväsentlig grad hålla stånd gent emot konkurrensen på världsmarknaden. Allt detta är — det behöver jag väl icke säga — av utomordentligt stor betydelse såväl för arbetsgivarna som för arbetarna och alla andra i vårt land.

Innan man ansluter sig till denna konvention om en 40-timmars arbetsvecka gäller det därför att försäkra sig om att med oss konkurrerande länder komma att göra detsamma. Det vore verkligen olyckligt om man nu skulle söka neutralisera effekten av våra rationaliseringsåtgärder m. m. genom att utan vidare gå med på en sänkning av arbetstiden.

Låt oss se litet på förhållandena beträffande en marknad, som jag själv är hemmastadd på, nämligen trävarumarknaden. Trävaruindustrin har att kämpa med utomordentligt svåra förhållanden och arbetar med minimala inkomster, på grund av att den måste kämpa mot en stark konkurrens särskilt från Ryssland, där arbetslönerna äro utomordentligt låga och arbetstiden längre än hos oss. Efter vad jag har mig bekant råder samma förhållanden i den vägen i Ryssland, Finland, Kanada och Polen. Det skulle följaktligen vara en ren olycka för denna stora industri, om en 40-timmarsvecka skulle införas utan att man har klart för sig, att en sådan begränsning av arbetstiden skulle komma att genomföras även i de konkurrerande länderna.

Jag skall icke uppehålla tiden längre. Jag har endast med dessa ord alldeles speciellt velat framhålla denna viktiga synpunkt, då man nu skall taga ställning till denna fråga. Det har sagts, och jag vill sluta med det, att detta är något mycket oskyldigt och att det endast är fråga om en principkonvention. Jag vill emellertid i det sammanhanget ansluta mig till vad utskottet därvidlag yttrar, nämligen att om vi ansluta oss till en principkonvention, så göra vi det icke bara rent formellt, utan vi uttala därvid också en avsikt att eftersträva, att konventionens principer komma till praktiskt utförande. Då jag, som sagt, anser att förutsättningarna härför för närvarande saknas, ber jag, herr talman, att få ansluta mig till utskottets avstyrkande.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Brädefors: Herr talman! När jag i denna fråga kommer att rösta för reservationen, så gör jag icke detta med den förklaringen, som både herr Hage och socialministern avgav — socialministerns förklaring var dock utformad på ett smidigare sätt — att ett bifall till reservationen endast skulle innebära ett uttalande, som icke vore farligt för någon och ej heller förpliktade till någonting. Visserligen är det här ej fråga om en direkt lagstiftning utan om ett principuttalande i form av godkännande av en konvention. Men en anslutning till konventionen innebär, anser jag, ett principuttalande, som förpliktat dem, som anslutit sig därtill att i verkligheten också realisera principen. I ingressen till konventionens förslag finner man bl. a. den motiveeringen »att arbetslösheten tagit sådan omfattning och erhållit sådan varaktighet, att det för närvarande i världen finnas många miljoner arbetare utsatta för elände och umbäranden, för vilket tillstånd de icke själva bära ansvaret och

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

varifrån de rättvisligen kunna göra anspråk på att bliva befriade, att det är önskvärt, att arbetarna så vitt möjligt beredas tillfälle få del av de förmåner, som härflyta ur den snabba, tekniska utveckling, vilken kännetecknar den moderna industrien» o. s. v. Alltså man vill genom en sådan konvention bereda arbetarna tillfälle att få del av de förmåner, som den snabba tekniska utvecklingen och rationaliseringen skapat.

Vad säga nu våra experter om rationaliseringen? Beträffande den saken vill jag anföra några exempel från en artikel i ett häfte av Ingenjörsvetenskapsakademiens tidskrift *Iva*, utkommet den 1 april 1935. Dessa uttalanden äro sålunda nära på ett år gamla, och sedan dess har rationaliseringen ej gått tillbaka utan tvärtom gått alltmer framåt. I denna tidning finnes en artikel skriven av direktör Edström, däri det heter att »rationaliseringen har i vårt land blivit mest framträdande vid företag med massproduktion såsom de större verkstäderna, järnbruken, textil- och konfektionsfabrikerna, samt pappersbruk och cellulosafabriker.» Se vi efter vilka medel och metoder, som huvudsakligen kommit till användning vid genomförandet av denna rationalisering, finna vi, enligt direktör Edström, »tidsstudier, standardisering, mekanisering, flytande tillverkning och arbetsplanering m. m.» Detta är alltså huvudmetoderna enligt direktör Edströms uttalanden. Han nämner en del exempel från vissa industrier. Han visar först resultatet av en rationalisering vid den elektriska starkströmsindustrien och anför följande exempel: »För en viss typ kontakter uppgingo arbetskostnaderna år 1923 till kr. 24:75. I dag äro desamma kr. 1:62 alltså en minskning av 94 %. En typ kontroller: 1923 — kr. 67: nu 16:50 eller 76 % mindre; en annan typ: 1923 — kr. 8:64 nu 2:50 eller 72 % mindre; ett pådragsskåp: 1923 — kr. 7:40 nu 1:28 eller 83 % mindre; en trefasmotor: 1923 — kr. 17:27 nu 8:21 alltså 52 % mindre o. s. v. Under tiden ha arbetarnas medelinkomster stigit med omkring 10 %.» Förbilligandet av tillverkningen har sålunda i vissa fall uppgått till ända inemot 94 %. Men arbetarnas löneökning har i proportion därtill varit mycket mindre.

Jag tar ett annat exempel från en elektrisk fabrik, beträffande vilken direktör Edström säger, att arbetskostnaderna reducerats med i runt tal 80 %, medan självkostnaderna reducerats med ungefär 55 %.

Ett tredje exempel är hämtat från en större firma inom verkstadsindustrien, där man tillverkar olika produkter. Framställningskostnaderna för de olika produkterna ha i denna industri minskats med 86, 55, 63 och 55 %.

Jag tar ett fjärde exempel. Det gäller en mindre mekanisk verkstad. Direktör Edström skriver: »Sedan ett noggrannare toleranssystem och en längre gående specialisering samt flytande tillverkning införts, kunde i monteringsavdelningen arbetarantalet reduceras från 120 till 85 man, med en årlig besparing av 91,000 kronor. Dessutom ernåddes med rationaliseringen i fråga en hel del andra besparingar och fördelar.»

Ett femte exempel: »Vid värmebehandlingen av band i en kontinuerligt arbetande ugn uppgick skiftkvantiteten tidigare till 6 à 7 band. Genom tidsstudier och planering på basis härav ökades skiftproduktionen till 10 à 11 band per skift, utan att personalen behövde ökas och utan att tekniska förbättringar genomförts.»

Jag tar ännu ett exempel, hämtat ifrån ett bomullsspinneri. Direktör Edström kommer här till den slutsatsen, att rationaliseringen resulterade uti en årlig besparing i arbetslöner på 80,000 kronor på en sammanlagd avlöningssumma av 400,000 kronor eller 20 procent.

Ett annat exempel från textilbranschen: »Vid ett större företag i textilbranschen uppnåddes efter fem års rationaliseringsarbete med samma arbetar-

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

antal som förut en ökning av produktionen på 5 olika huvudavdelningar i fabriken av 21, 17, 57 och 22 %»

Här är ytterligare ett exempel, hämtat från en av våra större sulfittfabriker. Där tillverkade man år 1920 54 ton massa per arbetare, och 1934 124 ton, alltså en ökning av 130 %. Arbetarantalet vid denna fabrik var år 1930 187 man och är i dag 143 man.

Dessa exempel, som framlagts inför ingenjörsvetenskapsakademien, torde vara av den beskaffenheten, att de stå sig vid en granskning, ty det är ju fackmän som avgivit dessa uppgifter. Man kan också ta exempel från andra håll än från ingenjörsvetenskapsakademiens handlingar. Det finnes exempel från det praktiska livet, av den arten, att vilken arbetare som helst kan kontrollera desamma. För någon tid sedan läste jag i en socialdemokratisk tidning, hurusom cellulosaindustrien i Sundsvallsdistriktet under de senaste åren ökat produktionsvolymen med en tredjedel, medan arbetsstyrkan under samma tid minskades med 7.4 procent. Arbetarna i samma distrikt och olika fackorganisationer — bl. a. avdelning 35 Svartvik av Svenska pappersindustriarbetarförbundet — ha också vänt sig till statsmakterna med begäran om införande av 40-timmarsvecka samt 36-timmarsvecka vid skiftarbete.

Exempel på hur rationaliseringen genomförts kan vidare anföras från Borgs Söners Fabriker i Lund. Där har förut funnits en tidtagare, något som naturligtvis inte är i överensstämmelse med en rationalisering i modernaste mening. Nu har man i stället fått ett helt kontrollsystem med elektriska apparater, som kontrollera varje grepp arbetarna vid olika arbetsmaskiner utföra. Rationaliseringen verkar inte endast så, att arbetarna bli utrationaliserade från fabriken och att arbetslösheten ökas på grund av rationaliseringen, utan även på det sättet att arbetarna utsugas och förbrukas i förtid. Man må vara arbetsköpare eller arbetare, ett faktum måste man erkänna: i ett sådant jäktarbete som i den moderna, rationaliserade industrien utslitas arbetarna på mycket kortare tid än i den icke rationaliserade industrien. Rationaliseringen har också medfört — utom denna ökade utsugning av arbetskraften — ökad arbetslöshet och därigenom minskat köpkraften hos arbetarklassen. Den minskade köpkraften har å sin sida medverkat till överproduktion av varor och därmed ytterligare ökat arbetslösheten. En enda vinst har rationaliseringen medfört: ökad profit åt arbetsköparna. Det är det enda.

Med konventionsförslaget avser man nu, att åtminstone en del av rationaliseringens resultat skall överföras på arbetarna. Jag tror visserligen inte, att utsugningen tager slut genom att man ratificerar konventionen om 40-timmars arbetsvecka. Absolut inte! Utsugningen kommer naturligtvis att fortsätta, så länge det kapitalistiska samhälls- och produktionssystemet består. Jag tror inte heller, att arbetslösheten försvinner genom 40-timmarsveckan. Men jag tror, att det åtminstone är en liten vinst, att arbetarna få denna längre ledighet per vecka, om det inte vore så, att de därmed såge minskade vinstmöjligheter för den klass, herrar Hassler och Ekman representera. Det är därför de tycka, att det är så häpnadsväckande, om arbetarna göra gällande, att arbetaren, som inte endast bidrager till rationaliseringen utan t. o. m. är själva kuggju-

Herr Hassler tyckte, att det var häpnadsväckande, att arbetarorganisationerna tillstyrkte 40-timmarsveckan endast under förutsättning, att status quo tillämpades i fråga om arbetarnas inkomst. Varför är det så häpnadsväckande? Jag tror inte, att herr Hassler — och inte heller den siste talaren, herr Ekman — skulle ha någonting emot vare sig 40-timmarsvecka eller 30-timmarsvecka, om det inte vore så, att de därmed såge minskade vinstmöjligheter för den klass, herrar Hassler och Ekman representera. Det är därför de tycka, att det är så häpnadsväckande, om arbetarna göra gällande, att arbetaren, som inte endast bidrager till rationaliseringen utan t. o. m. är själva kuggju-

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

let i rationaliseringsmaskineriet, också fordrar att få en del av vinsten av detsamma. Det är klart, att 40-timmarsveckan är en liten vinst för arbetarklassen och samtidigt en liten förlust för den klass herr Hassler representerar. Jag må säga, att det låter litet humoristiskt, när herrar Hassler och Ekman ömma för arbetarnas ekonomiska läge. Herr Hassler menade, att det skulle vara mycket önskvärt, att arbetarnas ekonomiska förhållanden och levnadsstandard förbättrades, och han gav några tips om på vilket sätt detta skulle kunna ske — genom förbättrade bostäder o. s. v. Men äro dessa herrar redo, när sådana frågor komma på dagordningen här i kammaren, som t. ex. att gå till verket för att höja arbetarnas ekonomiska standard genom förbättrade bostäder, att infria de löften de i denna nödens stund komma med. Nej, det är jag säker på, att de inte äro. Det är endast nödlöften, som skola ge sken av att även arbetsköparerepresentanter ömma för arbetarna och att ge sken av att det inte finns några ekonomiska motsättningar mellan arbetarna och arbetsköparna. Det kunna herrarna aldrig bortresonera.

Herr talman, jag vill med denna korta motivering yrka bifall till reservationen.

Herr Äqvist: Herr talman! Då jag är verksam inom industrien, har jag intresse för denna fråga, och jag ber därför att få yttra några ord och framhålla ett par synpunkter.

Konventionsförslaget har visserligen i och för sig endast karaktär av ett principuttalande, men detta hindrar ej, att ett antagande av konventionen lätt kan få stora och betänkliga praktiska konsekvenser. Det land, som ratificerar konventionen, förklarar sig därmed gilla principen om 40-timmarsveckan och vidtagande av åtgärder för att förverkliga denna princip, och man förpliktar sig uttryckligen att tillämpa principen på olika slag av sysselsättningar i enlighet med framtida detaljkonventioner. Dessa skola visserligen särskilt ratificeras för att bli bindande, men för det land, som iklätt sig en så kategorisk principförpliktelse, blir det icke lätt att med heder draga sig undan ratificering av dessa konventioner. Otivelaktigt binder man sig moraliskt ganska kraftigt för framtiden genom anslutning till principkonventionen.

Särskilt betydelsefullt är det därvid, att det i konventionen uttalas, att 40-timmarsveckan icke skall få medföra sänkning av arbetarnas levnadsnivå. Det är ett spörsmål av avgörande betydelse, när det gäller att bedöma nyttan av 40-timmarsveckan såsom medel mot akut arbetslöshet. Under den gångna depressionstiden reducerade man vid många företag arbetstiden och i motsvarande mån avlöningen. Därigenom kunde till gagn för de anställda för samma lönesumma ett större antal arbetare erhålla sysselsättning. Skulle däremot lönekompensation för den minskade arbetstiden ha lämnats, hade systemet varit omöjligt. Under en kommande depression kan en tillfällig arbetstidsinskränkning av nu angivet slag åter bli lämplig, men man skulle då komma i strid med den i konventionen fastslagna principen om uppehållande av arbetarnas lönenivå, och detta kunde förorsaka svåra kontroverser mellan arbetsgivare och arbetare.

Med hänsyn till bl. a. det nu framhållna synes endast den, som är beredd att inom en nära framtid verka för införandet av 40-timmarsveckan med full lönekompensation för arbetarna, kunna rösta för antagande av principkonventionen. De föreliggande faktiska omständigheterna giva ej stöd för en sådan positiv ståndpunkt. Av de siffror, som anföras i utskottets betänkande, framgår det till en början tydligt, att arbetslösheten kraftigt nedgått. Särskilt är det av intresse att se, hurusom den i arbetstidslagen givna möjligheten till

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

övertidsarbete under senare tid i stigande utsträckning tagits i anspråk, ofta med arbetarnas eget medgivande. Även i den socialdemokratiska reservationen erkännes, att den nuvarande 48-timmarsveckan är väl avvägd och för arbetarna tillfredsställande. Det heter vidare: »Det effektivaste sättet att bekämpa arbetslösheten är att skaffa arbetstillfällen. Åtgärder i syfte att fördela arbetstillfällena erbjuda ur arbetslöshetssynpunkt ett andrahandsintresse.» Och i fortsättningen framhålles det, att såsom arbetsveckan nu är fastställd, är den tillfredsställande. Under sådana förhållanden förefaller det icke lämpligt att för närvarande sträva efter kortare lagstadgad arbetstid.

Av stor betydelse i detta sammanhang är också, att stora arbetargrupper ännu långt ifrån hunnit fram till 48-timmarsveckan. I utskottsutlåtandet talas om lantarbetarnas förhållanden. Det kan därutöver erinras om de affärsanställda, särskilt butikspersonalen. För denna råder på sina håll en mycket lång arbetstid. Utredning pågår för närvarande om möjligheten att införa 48-timmarsveckan för denna stora grupp arbetstagare, vars antal kan räknas i sexsiffrigt tal. En dryg arbetstid har ofta också t. ex. serverings- och sjukvårdspersonalen. Förkortning av arbetstiden till 40 timmar för vissa grupper industriarbetare skulle öka den i och för sig olyckliga skillnaden i arbetsbörda för olika arbetarkategorier.

Det nu sagda utesluter ju icke den möjligheten, att den tekniska utvecklingen så småningom kan leda därhän, att en kortare arbetstid än den nuvarande kommer att framstå såsom nödvändig och lämplig. Detta är dock en framtidstanke, och skulle den förverkligas, förefaller det bättre att man då icke på en gång tager steget fullt ut till 40 timmar från 48 timmar utan att man t. ex. stannar vid 45 eller 44 timmar.

Med en eventuell framtida arbetsförkortning blir också problemet om det lämpligare utnyttjandet av den ökade lediga tiden aktuell. Som bekant planeras till sommaren en utställning i Ystad, där fritidsproblemet skall behandlas, och redan i affischen har man med rätta pekat på, att fritidsfrågan för stora folklager först genom 8-timmarsdagen fått aktualitet. En lagstiftning om 40-timmarsvecka skulle i hög grad öka arbetarnas fritid, och det allmänna bör i god tid före lagstiftningens genomförande ha förberett sig på saken, så att möjligheter finnas för arbetarna till nyttig användning av fritiden. I annat fall kan denna utöva ett rent nedbrytande inflytande på individen. Det krävs härvidlag vidgade tillfällen till undervisning och utbildning, omfattande biblioteksverksamhet, bättre möjligheter till en sund kroppsvård etc. Jag vill peka på, att det helt nyligen tillsatts en kommitté i sådant avseende för hantverkets vidkommande. Och det är alldeles säkert på detta område åtskilligt att göra för att skapa ytterligare arbetstillfällen för ungdom. Yrkesskolor finnas ju även i viss omfattning, men de äro icke på långt när så många, som skulle behövas för att ungdomen skall få den utbildning, den är i behov av.

Vidare skulle jag vilja peka på ett medel att i första hand skapa arbetstillfällen, nämligen att pensionera äldre arbetare vid viss ålder för att ge de yngre möjlighet att komma in i näringslivet. Det finns säkerligen många områden nu, där man icke har tillräckligt undersökt och prövat möjligheterna att skapa arbetstillfällen. En sådan undersökning bör föregå en arbetsfördelning eller en arbetstidsförkortning.

Det är givetvis många problem som upprulla sig i detta sammanhang. Svårigheterna äro stora. De synpunkter, som jag nu framfört, bidraga i sin mån till att belysa, att det icke kan anses lämpligt att i nuvarande situation inlåta sig på en principkonvention om 40-timmarsvecka. Jag ber därför, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Jag kan icke låta bli att ge ett par repliker i anledning av de uttalanden, som gjorts mot oss reservanter inom utskottet. Annars riskera vi, att man i pressen och på andra håll förklara, att vi socialdemokrater inte kunde svara, när vi blevo angripna. Annars måste jag ju säga, att det intresse, som ägnas denna fråga, sannerligen inte är sådant, att det särskilt uppmuntrar till en fortsatt debatt. Jag skall emellertid gå in på ett par punkter och vill då särskilt rikta mig till herrar Ekman och Hassler.

Herr Hassler och även herr Ekman påstodo, att den fråga, som här är framlagd, icke är tillräckligt utredd och förberedd. Jag vågar emellertid påstå, att den, som läser de yttranden, som finnas här från sakkunniga, och hela den utredning i övrigt, som förebragts, icke kan finna fog för ett sådant påstående. Men å andra sidan måste jag påpeka, att det här icke är fråga om en direkt lagstiftning. Därför kan man i detta fall ha något mindre fordringar på utredning. Ty innebörden av det förslag, som här föreligger, är ju, att, efter det man fattat ett principbeslut, skall frågan om en fortsatt utredning sedan tagas upp i samband med frågan om eventuella specialkonventioner.

Sedan sade herr Ekman på Göteborgsbanken, att innan man gick in för denna principkonvention, borde man fråga med vårt land på vissa områden konkurrerande länder, hur de komma att ställa sig till denna 40-timmarskonvention. Det kan man naturligtvis göra, men såvitt jag förstår, blir resultatet precis detsamma efter de linjer, som i propositionen föreslagits. Det är ju nämligen så, att, om man nu fattar ett principbeslut och man sedan, — då fråga uppstår att tillämpa detta principbeslut på ett eller annat område — kan konstatera, att vissa stora, med oss på detta arbetsområde konkurrerande länder icke gått in för 40-timmarsvecka, så kan man enligt detta förslag avstå från att fullfölja tanken att genomföra en 40-timmarsvecka på detta område. Man måste alltså säga sig, att resultatet, om man går den ena eller andra vägen, blir precis detsamma.

Sedan var herr Hassler inne på frågan om glastillverkningen och sade, att där föreligger förslag om 42-timmarsvecka och att det då vore orimligt att här gå in för en 40-timmarsvecka. Men här kan man inte resonera på det sättet. I det ena fallet är det fråga om en konvention av den gamla arten, som i viss mån är förpliktande, medan denna konvention, som syftar till en 40-timmarsvecka, är en *sympati*-konvention, alltså en konvention av helt annan art. Samma svar kan man för övrigt ge en föregående talare, då han kom in på frågan om, att 48-timmarsveckan ännu inte är helt genomförd i vårt land. Det torde väl ligga så till, att man mycket väl kan gå in för en ratificering av en *princip*-konvention om 40-timmarsvecka, även om man inte har fullständigt genomfört konventionen om 48-timmars arbetsvecka, som har en helt annan och bindande innebörd.

Herr Hassler sade vidare, att det är ett mycket litet antal stater, som ännu ratificerat den föreliggande konventionen. Det torde väl bero på, att de inte hunnit göra det ännu, ty det är så nyligen, som denna konvention behandlades vid konferensen.

Sedan gjorde herr Hassler gällande, att reservanterna hade på ett mera oförfärat sätt gått in för tanken att man — om man övergick till 40-timmarsvekan — i större utsträckning än nu skulle kunna bemästra arbetslösheten. Han sade ungefär det, att vi reservanter ha mera kritiklöst deklarerat vår tilltro till detta än vad vederbörande statsråd har gjort. Det tycker jag inte är riktigt att påstå, ty reservationen — vågar jag säga — är skriven ganska försiktigt och med allt hänsynstagande till, att det naturligtvis är ett mycket

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

svårbedömligt område, som man ger sig in på. Men det vill jag säga, att så långt gå vi i alla fall, att vi tro på, att *något* skall kunna uträttas på den vägen. Och vi kunna dock peka på, att det funnits statsmän och nationer, som vågat sig på detta experiment i syfte att åstadkomma en viss bemästring av arbetslösheten. Man kan därför inte påstå, att alla de, som tro att det är möjligt att ordna saken på detta sätt, äro någon sorts nationalekonomiska abcedarier — man fick det intrycket av herr Hasslers anförande, att han ville antyda detta — utan på vår sida finns det säkerligen i ekonomiska frågor kunniga män, som tro på möjligheten att komma fram på denna väg.

Slutligen var herr Hassler inne på en sak, som mycket intresserar mig och som jag berörde i mitt anförande. Han sade något om, att om det nu är så, att inom rationaliserade industrier arbetarna kunna åstadkomma åt sig en förhöjd lön och kanske ytterligare kunna genomdriva detta i fortsättningen, så torde väl inte vi lyckas att då förmå arbetarna i dessa rationaliserade industrier att avstå från den löneförhöjning, som vinkar emot dem. Det hade vi inte direkt tänkt. Vi hade tänkt, att i dessa rationaliserade industrier, där det finns starka fackföreningar, komma de väl alltid att genomdriva en höjning av lönerna. Men jag måste å andra sidan säga, att inte vore det väl så orimligt, om inom en sådan rationaliserad industri något av vad, som kunde utvinnas av rationaliseringen, komme arbetarna till godo i form av minskad arbetstid, som sedan i sin tur kunde ge möjlighet för en del nya arbetare att få anställning. Herr Hassler kom in på det spörsmålet, och jag vågar säga, att detta är ett spörsmål, som man verkligen behöver tänka på.

Ty hur verkar nu rationaliseringen? Jo, den verkar givetvis på det sättet inom särskilt starkt rationaliserade områden, att man får ett allt mindre antal arbetare kvar, sedan de övriga blivit utrationaliserade, och dessa kvarvarande kunna givetvis genom sina fackliga sammanslutningar förbehålla sig tämligen goda löner. Men å andra sidan samlas det på den andra kanten ett allt större antal utrationaliserade arbetare, som få leva på A. K.-löner och fattigvård. Spänningen mellan dessa två olika skikt i samhället blir — om den fortskrider genom ökad rationalisering — sådan, att det kan bli en ganska besvärlig situation för statsmakterna. Jag tror, att bland de mest viktiga saker, som vi överhuvud taget kunna diskutera i detta sammanhang, äro möjligheterna att göra något för dessa människor, som alltjämt i en ökad ström utrationaliseras och så småningom bli bragta ned till en ställning, där de få leva på A. K.-löner och som parias. Det är givetvis särskilt med tanke på detta och med den erfarenhet, som man har i vissa utländska stater om denna utveckling, som detta förslag kommit fram.

Ja, herr talman, det skulle vara mycket att tillägga i denna sak, men jag skall inskränka mig till detta och alltjämt yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hassler**: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att endast framhålla ett par synpunkter i det anförande, som socialministern höll för en stund sedan.

Jag vill för det första understryka, att socialministern själv förklarade, att han i Genève uttalat, att den typ av konventioner, som nu förelagts riksdagen genom denna proposition, representerar en olycklig metod. Jag tycker, att när så är fallet bör man inte uppmuntra arbetskonferensen att fortsätta med att använda sådana metoder, och en sådan uppmuntran skulle utan tvivel ges, ifall den svenska riksdagen genom ett bifall till propositionen godkände en metod, som betecknats såsom olämplig.

Om förslag till konvention angående arbetstidens förkortning till fyrtio timmar i veckan. (Forts.)

För det andra skulle jag vilja framhålla, att socialministern i den mera sakliga delen av sitt anförande, där han gick in på diverse sakliga frågor, i detta sammanhang icke hade tillfälle att motivera sin ståndpunkt med en hänvisning till våra svenska förhållanden. Han talade om förhållandena i Tjeckoslovakien och i Förenta staterna och om den ståndpunkt, som arbetsgivarrepresentanten från Förenta staterna hade intagit. Även herr Hage var i sitt sista anförande inne på den erfarenhet, som man har ifrån utländska stater.

Jag anser, att innan man här i landet principiellt beslutar sig för att införa 40 timmars arbetsvecka, skall det anföras en stark och bärande motivering med hänsyn till förhållandena här hemma, som vi känna till och kunna bedöma.

Herr **Hage**: Herr talman! Till herr Hassler vill jag endast säga, att det är ju här fråga om en *internationell* lagstiftning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till ovanberörda reservation; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten 3) av utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den beträffande denna del av utskottets hemställan avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sin platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 78 ja och 69 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 4—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Ang. viss bogserbåts-personals inrymmande under arbetstidslagen. Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion angående viss bogserbåtspersonals inrymmande under lagen om arbetstidens begränsning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 12, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående sådan ändring i lagen om arbetstidens begränsning, att bogserbåts-

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.)
personal m. fl., som vore sysselsatta å fartyg, som trafikerade vissa hamnområden eller andra kortare sträckor, måtte inrymmas under denna lag.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet var fogad reservation utan angivet yrkande av herr *Hage*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Ström: Herr talman! Den långa diskussion, som nu har varit om ett principuttalande för 40 timmars arbetsvecka, borde ju förplikta alla dem, som vilja en förkortning av arbetstiden, att åtminstone understödja detta krav om en förkortning till 48 timmar för den personal, som det här är fråga om. Som bekant har denna personal i vissa fall arbetstider på 60—65 timmar i veckan, något som anförts tidigare vid behandling av denna fråga, och även styrkts med statistik från olika företag.

Utskottet har emellertid yrkat avslag på motionen, och herr *Hage* är ensam reservant. Var de övriga socialdemokratiska ledamöterna äro, kunna vi ju konstatera, om vi titta på utskottsutlåtandet. Samtliga de övriga föreslå, att denna motion icke skall föranleda någon åtgärd. Alltså, för några minuter sedan röstade man för ett principuttalande om 40 timmars arbetsvecka, vilket ju kanske till inte så mycket förpliktar, men nu gäller det att ta ställning till en utredning angående förkortning av arbetstiden för en personal, som har 60—65 timmars arbetsvecka, ned till 48 timmar. Det skall bli synnerligen intressant att se, hur många av dem, som nyss demonstrerade för 40-timmarsvecka, som nu understödja detta krav om 48 timmars arbetsvecka för denna personal. Det utlåtande, som här föreligger och som dessa ha skrivit under, vittnar i varje fall om, att man inte är så synnerligen angelägen att skaffa rättvisa åt denna grupp, ty det rör sig endast om att skaffa rättvisa åt denna grupp i förhållande till andra.

Motiveringen för avslag är bland annat den, att denna personal arbetar under säregna arbetsförhållanden och att arbetstiden för densamma är i stor utsträckning reglerad genom kollektivavtal. Ja, skulle det vara någon motivering för avslag, kunde man med samma motivering yrka på upphävande av 48-timmarsveckan, ty den är ju också reglerad genom kollektivavtal. Nu är det emellertid så, att arbetstiden, åtminstone i viss utsträckning, icke är reglerad, och där den är reglerad, är den högre än 48 timmar i veckan.

Man konstaterar vidare i detta utlåtande, att när frågan om arbetstidens begränsning tidigare var före, så kunde man inte inbegripa denna personal, utan man ansåg att det vore lämpligt att inrymma den under sjöarbetstidslagens bestämmelser. Nu har man ju ansett, att man inte kan inrymma den där, och jag kan medge, att detta är riktigt, ty denna personal har ju i stort sett, åtminstone när det gäller den större delen, samma arbetsförhållanden som stuverarbetarna. De, som t. ex. tjänstgöra på bogserbåtar i hamntrafik och inom sådana mindre områden, vilka vi främst syfta på, bo ju inte ombord på båtarna utan i land, och skulle följaktligen kunna ha samma arbetstid som hamnarbetarna. Det var ju, när man behandlade sjöarbetstidslagen, på det sättet, att man gjorde svårigheter till följd därav, att det inte fanns möjlighet att ordna bostadsförhållandena ombord på fartygen. Härvidlag finns inte någon sådan svårighet. Denna personal har ju sådant arbete, att den kan bo i land, och därför bör det kunna vara skäl i att ordna en lagstiftning angående arbetstiden för nämnda personal i anslutning till den vanliga 8-timmarsdagslagstiftningen och på det sättet få en bestämd reglering av den.

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.)

Tidigare har anförts flertalet av de argument, som tala för en sådan åtgärd, och jag skall här inte upprepa dessa, utan jag skall med det anförda, herr talman, be att få yrka bifall till motionen.

Herr Hage: Herr talman! Då jag vid detta utlåtande fogat en blank reservation, beror det på, att jag inom utskottet yrkat på vidtagande av utredning i frågan. Men jag vill säga, att den utredning jag önskar, endast syftar till att eventuellt under åttatimmarslagen inränga sådan personal, som tjänstgör på *mindre* bogserbåtar i hamnar och dylika fartyg, som i allmänhet icke lämna hamnarna. Det har redan gjorts vissa ansatser till en utredning i det avseendet, och man kom då fram till, att det existerade 218 sådana båtar, som kunde bli föremål för den här begärda reformen. Såvitt jag förstår, har det klarlagts med avseende på dessa båtar, att det ej behöves, om man minskar arbetstiden, någon ombyggnad av båtarna för att åstadkomma bostäder ombord på dem, ty de, som tjänstgöra på dem, ha icke bostäder ombord på båtarna utan bo i land. För övrigt vill jag säga om den personal, som har sysselsättning på dessa båtar — hamnfärjor och större båtar, som gå mellan två stränder — att jag tycker, att dessa — om man säger, att de icke äro sjömän, kanske de bli arga — men de ha i alla fall en ställning liknande vanliga arbetares i land. Om man då genomfört för sistnämnda arbetare åttatimmarsbegränsning i arbetet, så finnes det icke någon anledning att icke även ge dessa befattningshavare å nämnda båtar en sådan åttatimmarsbegränsning.

Det kan då inträffa det förhållandet, att sistnämnda personal faller under åttatimmarslagen, under det att andra i sjöfart anställda falla under sjöarbetstidslagen. Men jag menar, att det är icke någon fara, om lagstiftningen delas upp på det sättet. Jag menar, att den, som vill åstadkomma, att åttatimmarslagen får så omfattande verkningar och tillämpning som möjligt — såsom jag vill — han bör gå på den linjen, att personalen å en del båtar faller under åttatimmarslagen, eller åtminstone att det göres en utredning därom. Jag gillar därför den föregående talarens begäran om en utredning. Jag vill endast säga, att jag kommer att rösta för en sådan.

Herr Österström: Herr talman! Nog förstår väl herr Ström, att när statsmakterna icke anse det möjligt att låta denna personal falla under de arbetstidsbestämmelser, som gälla för andra arbetargrupper, så beror det icke därpå, att statsmakterna hysa något underligt hat till dessa arbetare, utan anledningen är den, att det råder speciella förhållanden, som påkalla detta undantag. Det finnes icke någon mening i att driva en annan argumentering. Nu ha motionärerna anförts såsom stöd för sitt krav på utredning bl. a. också risken för att den långa arbetstiden skulle medföra trafikolyckor. Jag måste säga, att lyckligtvis ha motionärerna icke haft möjlighet att styrka detta sitt påstående. Jag säger lyckligtvis. De uppgifter om den långa arbetstiden, som motionärerna fört fram, äro också grundligt vederlagda genom de av ämbetsverken vidtagna utredningarna på detta område. När herr Ström anmärker på utskottets motivering och säger, att den omständigheten, att man för stora delar av personalen har fått en tillfredsställande reglering genom kollektivavtal, ju icke kan vara ett skäl att avstyrka motionen, tror jag, att herr Ström gör sig dummare än han är. Ty det är klart, att om man reglerat arbetstiden för stora delar av denna personal, och det visar sig, att man icke kan göra det för alla, så betyder det, att man stött på oöverstigliga hinder, som innebära avgörande skäl mot likformighet. Förhållandet är det, att det går inte att tillämpa för stela bestämmelser. Arbetsgivarna måste förfoga över arbetskraften mera, förfoga över den icke så bara för bogseringsarbetet utan för

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.)
den s. k. passningen. Det är icke någon risk förenad med att kammaren följer utskottet. Det är icke heller något utslag av inhumanitet att så göra, ty motståndet är beroende därav, att det finnes en gräns för möjligheten att komma fram till en ordning, som innebär allmän likformighet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag ber endat få säga, att anförandet av herr Österström innehöll ingen som helst argumentering utöver vad som anförts i utskottets utlåtande. Han säger, att motionärerna ha icke kunnat påvisa, att några trafikolyckor föranletts av här påtalade förhållande, ty hade några sådana inträffat, så hade dessa saker varit ordnade för länge sedan. Det är en mycket egendomlig argumentering. Först påstår herr Österström, att detta kan icke ordnas genom lagstiftning, det är speciella förhållanden, som omöjliggöra det, men sedan säger han, att om vi hade kunnat påvisa några trafikolyckor såsom följd av de rådande förhållandena, så hade det redan varit ordnat. Det är inte svårt att påvisa det. Hur ofta är det inte bogserbåtar, som trafikera ett hamnområde, råka ut för sammanstötningar, som bero på den omständigheten, att skepparen på grund av 10—12 timmars arbete fått sina krafter nedsatta. Det har många gånger bestyrkts vid de sjöförklaringar, som avgivits efter sådana sammanstötningar. Vill herr Österström ha bevis för att trafikolyckor berott på sådana omständigheter, så är det inte svårt att tillfredsställa hans eller utskottets krav på den punkten. Sådana bevis kan man lätt plocka fram, om icke annat så om man går till de större hamnstädernas sjöförklaringar under de senare åren, ty där skall man finna sådana bevis.

Herr Österström sade, att jag var inte dummare än att jag förstod, att det ligger oöverstigliga hinder i vägen för en lagstiftning på detta område. Men det borde väl herr Österström ha gjort klart för sig, att hade man förstått, att det var sådana oöverstigliga hinder, så hade man inte väckt en motion i frågan, men det återstår för herr Österström att visa, att det är sådana oöverstigliga hinder. Det går inte att bara komma med påståenden utan att anföra exempel. Då nu arbetstiden är reglerad till åtta timmar genom kollektivavtal — och det har herr Österström erkänt, att den är i vissa fall — varför skall man då inte kunna lagstifta om åtta timmar? Jo, därför att då komma alla företag att falla därunder, säger herr Österström. Men när de arbeta under samma förhållanden, vad är det då för svårigheter att utsträcka lagstiftningen till dessa? Vidare säger herr Österström, att arbetsgivarna måste förfoga över arbetskraften, men om arbetstiden är reglerad, kunna de icke göra detta, när passning förekommer. Men det gäller detsamma för en mängd andra arbetare men som dock fått sin arbetstid reglerad, t. ex. droskchaufförer och brandkåren, som måste hållas i beredskap. Det är inte säkert, att det brinner på den tid då brandsoldaterna ha s. k. tjänstgöring, utan det är möjligt, att de uteslutande få ligga i beredskap. Det är så med denna personal också. Om man vill ha den inne dygnet om, måste man införa skiftgång, som man gjort på andra områden. Men det är det man inte vill göra, utan personalen skall ligga och vänta 15, 16—20 timmar, när det är så, att något arbete väntar under den närmaste tiden. De skäl, som anförts mot vår motion, äro således icke bäriga, och de kunna inte vara bäriga, och därför är det anledning se till att det skapas rättvisa för denna arbetargrupp. Det är en liten arbetargrupp, och man har inte brytt sig om den tidigare, men även om det är en liten arbetargrupp, bör man vara beredd från statsmakternas sida att åstadkomma en utredning.

Herr Österström måste erkänna, att hans argumentering inte är så sakligt stark som han påstår. Kommer utredningen att bekräfta omöjligheten av det

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.) hela, då borde ju herr Österström vara den förste, som yrkar utredning för att visa att det inte går så som vi anført utan att motsatsen skall inträffa. Ur den synpunkten borde herr Österström yrka bifall till motionen, när han är övertygad om den saken. Jag är emellertid övertygad om motsatsen, och därför anser jag, att om man får till stånd en sådan utredning, skall det visa sig möjligt att få fram en reglering med lagstiftningens hjälp av arbetstiden för denna personal.

Herr Lindberg i Stockholm: Herr talman! Vid 1934 års riksdag väckte jag en motion, som delvis gick ut på detsamma, som nu påyrkas i den motion av herr Ström, som nu behandlas. Jag begärde emellertid ordet för att framhålla en del saker utöver vad som framhölls vid den debatt, som fördes 1934, och då främst med ledning av det utlåtande andra lagutskottet nu avgivit.

Utskottet har i sitt utlåtande åberopat den utredning, som verkställts av ämbetsverken, när det gällde frågan om att få den permanenta sjöarbetstidslagen provisoriskt tillämplig på ifrågavarande område, och där förekommer en utredning om bogserfartygen. Denna utredning kan man naturligtvis icke ha något att säga om i annan mån än att jag för min del icke tror så värst mycket på den uppgift om arbetstiden för hamnbåtar resp. andra bogserbåtar, som lämnats från bogseringsföretagen. Jag misstänker starkt, att man uppgivit den effektiva arbetstiden och att inte den tid inräknats, som besättningsmännen fått vara stand by för att kunna gå med fartygen ut på bogsering. En sådan vakthållning är naturligtvis också ett slags arbete, som måste inräknas i arbetstiden. Om man icke gör det för den bogserbåtspersonal, som bor ombord, så kan det vara förklarligt i viss mån, men när man frånräknar den även för den personal, som bor i land, är det icke längre förklarligt. Det förhåller sig så på andra områden, där personalen får göra vaktjänst, att hela vaktjänsten räknas som effektiv arbetstid och inte bara den tid människan eller fartyget är i rörelse för att utföra arbete. Jag vet, att man på arbetsgivarhåll har räknat på det sätt jag nämnt, och jag misstänker, att man använt samma räknesystem vid lämnandet av uppgifterna till utredningsmännen.

Vad gäller bogserfartygen är det klart, att det inte går för sig att låta alla sortera under den arbetstidslag, som gäller för folket i land. När det gäller hamnbåtar, går det för sig att låta personalen sortera under den lagen, men när det gäller t. ex. bogserbåtar, som bogsera timmer utefter Norrlandskusten, eller fartyg, som bogsera prämar mellan exempelvis Göteborg och pappersbruket i Norrland, går det inte för sig. Det blir sådana gångtider, att man inte kan räkna arbetstiden för dag utan för dygn. Däremot bör det gå att ordna arbetstiden till åtta timmar per dygn även för sådana, som kallas långbogserare.

När herr Österström hänvisar till att det går att genom kollektivavtal reglera arbetstiden, är det riktigt i viss mån, men i viss mån är det oriktigt. Det visar sig, att under alla de år sjöarbetstidslagen existerat, har det icke funnits någon möjlighet för de fackligt organiserade att på avtalsvägen reglera arbetstiden, närmast därför att arbetsgivarna äro av den uppfattningen, att arbetstidslagen skall gälla. Det är visserligen så för det stora flertalet bogserbåtar, att arbetstidslagen icke gäller, men arbetsgivarna resonera som så, att vi ha fått en undantagsförmån, och den skall icke hävas genom en bestämmelse i kollektivavtal. Vad sedan gäller de andra, som falla under arbetstidslagen, säger man, att här gäller arbetstidslagen, och den begränsar arbetstiden för besättning å fartyg, och vi vilja inte vara med om att på avtalsvägen reglera detta förhållande. Det är först i år man lyckats att i avtalen få in en begränsning av arbetstiden för personalen å den utgående handelsflottan.

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.)

Vi ha varje år, sedan sjöarbetstidslagen kom till, sökt reglera förhållandet, men det har misslyckats. Den förbättring, som nu är genomförd, är icke, i betraktande av det område lagen omspannar, så stor, och följaktligen kan man säga, att motståndet från arbetsgivarnas sida är lika starkt som tidigare. Man har bara reglerat arbetstiden på ankomst- och avgångsdagar. När det gäller hamnbogserbåtar, kan man fråga, vad det kan finnas för anledning att undantaga dessa från arbetstidslagen eller sjöarbetstidslagen.

För arbete i hamnen gäller ju 8 timmars arbetsdag och när båtarna besöka större fartyg, kan man ej hålla på längre med dessa göromål än hamnarbetarna sysselsätts, och således har bogserbåtarnas personal intet att göra, när arbetstiden för andra arbetargrupper är slut. Då kan man ställa den frågan: Varför går det inte att ordna arbetstiden på bättre sätt för besättningen på dessa fartyg? När det gäller arbete med lastning och lossning i hamnar i Norrland, huvudsakligen lastning av pappersmassa, trävaror och dylikt, har arbetstiden reglerats såsom vid pappersbruken etc., och hamnfartygen ha egentligen bara att bogsera ut fartyg och bortföra tompråmar. Det är nämligen så, att det får i regel inte ligga kvar tompråmar; de måste bort, när de äro lossade. Och när arbetstiden för hamnarbetarna är slut, är den också slut för bogserbåtens personal. För det arbete densamma har att utföra sedan arbetet är slut med lastning och lossning, borde den f. ö. kunna begära att erhålla övertidsersättning. I varje fall kan man begära, att arbetstiden regleras, så att man inte skall ha rätt att hålla människor i arbete dygnet runt utan att på grund av lag och författning vara tvungen att ge dem övertidsersättning eller behövlig vila. Jag har tidigare deklarerat och redogjort för förhållandena å en del bogserbåtar i Norrlandsdistrikten. Jag skall ej upprepa det här.

Jag skall be att få säga några ord om den internationella behandlingen av detta ärende, vilken också framskyntar i utskottets utlåtande och även fått utgöra motiv för avslag, när det gäller begäran om utredning. Frågan har, uppges det, varit föremål för internationell behandling i det att förberedande behandling av frågan ägt rum i Genève 25 november—6 december 1935, där vissa rapporter antogos. Såvitt jag är riktigt underrättad, gälla dessa rapporter icke insjöfart, varken när det är fråga om passagerare- eller lastfartyg och följaktligen icke heller bogserfartyg. Man har alltså intet att vänta från Genève i fråga om dessa fartyg. Jag har velat med detta säga, att man inte skall ha den uppfattningen — och den kan man få av utskottets utlåtande — att även dessa fartyg äro i »högtidligt minne» eller vad man kallar det för, hos de beslutande i Genève. De ha strukit bort dem från sin dagordning, och komma därför ej, när ärendet skall upp till behandling, att taga upp någon diskussion om bogserbåtar eller insjöfartyg. Men då här är fråga om möjligheten att ordna arbetstiden för personalen ombord på bogserfartygen, tycker jag, att utskottet kunde ha gått med på en utredning. Nästa år skall sjöarbetstidslagen åter behandlas, och då kommer denna fråga ånyo upp till behandling. Det kunde därför vara motiverat, att man hade utrett, om det går att ordna arbetstiden för bogserbåtarnas besättningar. Jag är fullt medveten om, att det inte går att ordna saken fullt ut för alla bogserbåtar, som herr Ström tänkt. Men det kunde i lagen göras en uppdelning av fartyg. Jag kan också säga nu, att det allra största flertalet av bogserbåtarna faller inte under lagen, därför att de äro under 20 ton och fördenskull undantagna från lagens tillämpning. Det kunde då vara motiverat med en utredning, om man inte borde låta dessa fartyg av ringa storleksordning falla under lagens bestämmelser. För min personliga del är jag övertygad om, att det bästa vore, att de fölle under den arbetstidslag, som gäller i land, och inte under sjöarbetstidslagen. Skulle det ske en sådan uppdelning, hade man att omedelbart gra-

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.)
dera upp fartygen på ett sätt, som gjorde det möjligt att gradera arbetstiden för personalen.

Herr talman, med denna motivering ber jag att få yrka bifall till förslaget om utredning.

Häruti instämde herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Herr Brädefors: Herr talman! Det tycks vara en liten skillnad i uppfattningen om vad man anser rättvist och humant i denna fråga. Efter den deklaration, som herr Lindberg framlagt här, att man i praktiken håller denna personal i tjänstgöring dygnet runt, gör naturligtvis denna personal själv liksom andra arbetare gällande, att det verkligen är inhumant och orättvist, medan herr Österström och många med honom anse, att det inte är inhumant och orättvist, utan så som det bör vara. I denna fråga ha vi tidigare väckt motioner, och senast vid fjolårets riksdag ha vi begärt en utredning i dessa frågor, och vi anse fortfarande, att det är behövt, att dessa frågor utredas, och att ändring måste ske i riktning mot en reglering av arbetstiden såsom för övriga arbetare. Jag kommer därför att rösta för motionen.

Herr Ekman: Herr talman! Som bekant har denna fråga varit före vid föregående riksdager och avslagits, och som kammarens ledamöter torde finna i utlåtandet, finnes där en passus, där utskottet refererar handelsministerns uttalande med anledning av propositionen vid 1934 års riksdag, varuti han under hänvisning till ämbetsverkens yttranden förklarar, att han funnit i skilda hänseenden verkställda undersökningar hava givit vid handen, att en generell utsträckning av lagens tillämpning icke är, åtminstone för närvarande, erforderlig eller ens lämplig. Han tillägger vidare, att Kungl. Maj:t har befogenhet att förordna om lagens tillämpning å dylika fartyg, där särskilda omständigheter göra sådant påkallat.

Såsom här redan påpekats, utgör denna grupp av sjöfolk en särskild kategori, och förhållandena för densamma äro ju väsentligen olika mot dem, som råda beträffande andra grupper. Man kan säga, att det är egentligen ett säsongarbete. Det finnes, som redan påpekats här, två olika grupper av arbetsfält så att säga. Vi ha dels bogserbåtar som gå i de stora hamnarna och dels sådana, som gå utefter Norrlandskusten. Dessa senare transporterera huvudsakligen timmer. Beträffande de bogserbåtar, som förefinnas i de stora hamnarna, kan man omöjligen säga, att arbetet där är alltför ansträngande eller påkostande. Ätminstone vad Göteborg beträffar är det även under den bråda tiden så, att då det gäller att transporterera gods till och från fartygen — en bogsering, som inskränkts rätt väsentligt under senare år på grund av det ökade kajutrymmet därnere — vederbörande, som vilja ha prämar bogserade, i regel anmäla detta dagen förut, så att vederbörande bogserbåtars ägare kunna ordna transportererna. Detta gör, att ofta nog, särskilt under den mindre bråda tiden på året, besättningens arbete egentligen inskränker sig till passning turvis och den behöver visst inte alltid befinna sig ombord, just av den anledningen, att den i allmänhet får sina förhållningsregler kvällen förut, så att den vet, om det kommer att bli bogsering under dagen eller ej. Det har jag särskilt reda på. Under den bråda tiden däremot äro de i allmänhet sysselsatta något så när, men jag kan inte anse, att det är något verkligt ansträngande arbete, eller mera ansträngande än vad många andra ha.

Beträffande Norrland känner jag inte närmare till förhållandena där, men det kan man förstå, att arbetet under säsongen där är mera ansträngande. Säsongen där uppe börjar, kan man säga, i regel i maj, om jag inte är oriktigt

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.) underrättad, och slutar egentligen i september, då dagarna bli kortare. Där- emot kan man säga, att söder ut börjar den bråda säsongen i april och sträcker sig framåt november på ett ungefär. Det är sålunda tydligt, att denna grupp arbetar under andra förhållanden och följaktligen även beträffande lag- stiftningen kommer att intaga en säregen ställning.

Herr Ström talade om de många olyckorna på grund av överansträngning. Lyckligtvis ha vi åtminstone i Göteborg inte kunnat finna, att det varit många olyckor inom detta område. Olyckor kunna inträffa var som helst, men att det skulle vara en massa olyckor på grund av överansträngning, det vågar jag bestämt bestrida.

Herr Lindberg erinrade om, att nästa år kommer sjöarbetstidslagen åter upp till debatt. Jag tycker därför det vore lämpligt, att vi avvaktade detta till- fälle och ej vidtaga några åtgärder härutinnan vid denna riksdag utan låta frågan då tagas upp i samband med övriga hithörande frågor.

Detta är vad jag kort och gott velat säga, och då jag inte kan finna, att det föreligger någon anledning, varför denna riksdag nu skulle intaga någon an- nan ståndpunkt än föregående gånger, då ärendet varit före, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Herr Ekman betonade särskilt i sitt anförande, att han hade mycket bra reda på dessa saker. Jag beklagar, att innehållet i hans anförande inte var av den art, att därav framgick, att han hade sär- skild kännedom om dessa saker. Det hade varit tacknämligt, om så hade va- rit förhållandet.

Emellertid säger herr Ekman, att denna motion har avslagits förut, och att det då vore ganska naturligt, att den skall avslås i fortsättningen. Inte annat än jag kan fatta, skulle det alltså vara utmärkande för liberalt framstegsarbete, att om en motion avslagits en gång, så skall man fort- sätta på den inslagna vägen. Men tidigare, när motioner i ämnet väckts, har man hänvisat till, att det kunde tänkas, att i samband med på- gående utredningar rörande sjöarbetstidslagen taga upp frågan. Så har emellertid ej blivit förhållandet, och följaktligen faller en del av den moti- vering, som tidigare anförts för avslag.

Herr Ekman hänvisade vidare till, att handelsministern uttalat vid ett tidi- gare tillfälle, att en generell utsträckning av sjöarbetstidslagen till att gälla dessa båtar icke var att förordas. Det förordar inte heller jag. Har herr Ek- man läst motionen, så kan han konstatera, att där inte föreslagits eller föror- dats en tillämpning av sjöarbetstidslagen utan en tillämpning av åttatimmars- lagen för bogserbåtarna. Följaktligen stå dessa saker ej i motsättning till varandra.

Herr Ekman konstaterade vidare, att det skulle vara säsongarbete för perso- nalen på bogserbåtarna. Det var något alldeles nytt. Jag vill fråga herr Ekman, vad som är säsong för bogserbåtarna i Göteborg, vintern eller somma- ren. Jag tror, att de ha mera att göra på vintern, men jag har inga siffror, som styrka detta. Att inte bogserbåtarna gå på Norrland, när sjöfarten där är lamslagen, veta alla. Men jag förmodar, att herr Ekman inte vill påstå, att sjöfarten överhuvud är säsongarbete, därför att båtarna inte kunna gå på Norrland om vintern.

Sedan konstaterade herr Ekman, att detta arbete ej var vidare ansträngan- de. Jag måste säga, att om herr Ekman en enda gång krupit in i det krypin, vari eldare eller maskinister ha att utföra sitt arbete, skulle han ha kunnat kon- statera, att arbetet dels är mycket ansträngande och dels utföres under såda-

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.)
na förhållanden, ej minst på grund av det knappa utrymmet, att man överhuvud knappt kan tänka sig svårare arbetsförhållanden än äldre och maskinister på sådana bogserbåtar ha. Det är ett litet krypin, där de ha hela eldstaden framför sig, och där de skola utföra detta hårda och besvärliga arbete. Det är inte så lätt heller att utföra en ansträngande bogsering på t. ex. Älvsborgsfjorden i mycket dåligt väder, när de skola ta sikte på allt, sedan de arbetat 10, kanske 12 timmar.

Beträffande de övriga motiven falla de på sin egen orimlighet. Det är icke så, som herr Ekman säger, att det lämnas underrättelse dagen förut, huru prämarna skola disponeras följande dag. Är det inte herr Ekman bekant, att det är mycket livlig sjöfart till och från Göteborg och att det där användes bogserbåtar för att draga ut och in båtarna och flytta dem från den ena kajen till den andra? Det är därför som dessa bogserbåtar få ligga och vänta, och det är därför som personalen får denna långa arbetstid och väntetid. Så är det i verkligheten. Den särskilda kännedom om förhållandena, som herr Ekman här deklarerat, vill jag hänföra för min del till fantasiens värld. Eftersom det ligger till så i verkligheten, tror jag, att var och en, som bemödar sig om att bedöma dessa förhållanden, borde vara med på en reglering av arbetstiden. Men nu är det icke fråga därom utan om att göra en utredning om möjligheten att få fram ett förslag till nästa år. Det är mycket lämpligt, när sjöarbetstidslagen skall behandlas nästa år, att man då har klart för sig, om utredningen givit det resultatet, att denna personal bör lyda under nämnda arbetstidslag eller under åttatimmarslagen, eller om det överhuvud är omöjligt att lagstifta om dess arbetstid. Det tycker jag, att herrarna från utskottet skulle vara angelägna om att åstadkomma, och det tycker jag, att även herr Ekman borde kunna vara med om. Han säger däremot, att det är lämpligt att avvakta nästa år, när denna sjöarbetstidslag skall behandlas. Ja, vill man ingenting göra, så är det lämpligt, ty då är det bara att säga, att här föreligger ingen utredning, och därför kan man ingenting göra. Men om man nu gör en utredning, så har man nästa år material för att bedöma frågan, och då kan man inte krypa undan med att åberopa att ingen utredning föreligger.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Ström, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Ström begärde emellertid rösträkning, vadan votering

Ang. viss bogserbåtspersonals inrymmande under arbetstidslagen. (Forts.) medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 85 ja och 42 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 103, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 7 juni 1934 (nr 241) om allmänna vägar;

nr 106, angående restaurering av Gustaf III:s paviljong i Haga; och

nr 107, angående försäljning av lägenheten Stockö mjöl- och sågkvarnar nr 1 och 2 i Söraby socken i Kronobergs län.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 10.

Vidare förekom till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 3 med förslag till lag om socialregister, dels ock i ämnet väckta motioner. *Ang. lag om socialregister.*

Genom en den 13 januari 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 3, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sociallärenden för den 9 januari 1936, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om socialregister.

1 § i berörda lagförslag hade följande lydelse:

1 §.

I varje kommun skall av fattigvårdsstyrelsen eller annat kommunalt organ, som kommunen därtill utser, föras ett register (*socialregister*) över hjälpverksamheten inom kommunen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta likalydande motioner, nämligen nr 74 i första kammaren av herr *Egnell* samt nr 220 i andra kammaren av herr *Johanson* i Hallagården *m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen, i händelse av bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte besluta, att kommuner med mindre än 1,500 invånare skulle undantagas från skyldigheten att föra socialregister, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de ändringar av lagtexten, som därför befundes erforderliga.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, bifalla Kungl. Maj:ts framställning.

Reservationer hade emellertid avgivits:

av herrar *K. G. Westman* och *Johanson* i Hallagården, vilka ansett, att utskottet, i anledning av ovanberörda motioner, bort hemställa, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts proposition med den ändring, att 1 § erhöles följande lydelse:

»I varje kommun med mera än 1,000 invånare skall av fattigvårdsstyrelsen eller annat kommunalt organ, som kommunen därtill utser, föras ett register (*socialregister*) över hjälpverksamheten inom kommunen. Kommun med mindre invånarantal äger föra sådant register.»; samt

av herrar *Österström* och *Hassler* utan angivet yrkande.

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Gustafsson** i Lekåsa: Herr talman! I Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition, som utskottets majoritet tillstyrkt, föreslås, att inom varje kommun skall av fattigvårdsstyrelsen eller annat kommunalt organ, som kommunen därtill utser, föras ett s. k. socialregister över hjälpverksamheten inom kommunen. Skäl tala dock för att de mindre kommunerna böra befrias därifrån, enär med den personliga kännedom, som otvivelaktigt finnes hos dem, vilka inom dessa ha hand om hjälpverksamheten i fråga, det icke bör medföra någon svårighet att utan dylikt register lämna alla de uppgifter, vilka kunna vara erforderliga. Därför synes det vara onödigt att för de mindre kommunerna införa skyldighet för dessa att föra ett sådant register, utan det bör stå dem fritt att göra detta, ifall de anse så behöfligt. Reservanterna, herrar K. G. Westman och Johanson i Hallagården föreslå på denna grund, att de mindre kommunerna böra befrias från sådan skyldighet.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet har funnit angeläget vara, att ett centralregister kommer till stånd i alla kommuner, där verksamheten vore av sådan omfattning, att icke den personliga kontakten vore tillräcklig garanti för kontroll och översikt över hjälpverksamhetens olika grenar, och tillstyrker förandet av ett register i kommuner med mer än 1,500 invånare. Likaså har statens t. f. inspektör för fattigvård och barnavård ifrågasatt det samma, att de mindre kommunerna icke skulle vara skyldiga föra ett sådant register. Han framhåller, att bristande kännedom om hjälp från olika håll torde vara utesluten inom små kommuner. Med stöd av dessa synpunkter föreslogo vi motionärer, att man lämpligen borde befria kommuner med mindre än 1,500 invånare från skyldigheten att föra ett s. k. socialregister.

Inom utskottet ha ock reservanterna med hänsyn till statsrådets och chefens för socialdepartementet uttalande, att han vore benägen att antaga, att en sådan gräns lämpligen borde sättas lägre, stannat vid att yrka, att kommuner med mindre än 1,000 invånare skola befrias från skyldigheten i fråga. Det betyder, ifall riksdagen skulle bifalla det yrkandet, att socialregister icke skulle behöva föras i *en* av rikets 114 stadskommuner och i 1,109 av 2,414 landskommuner. Småkommunerna skulle alltså befrias från tvånget att föra ett sådant register. För närvarande finns intet tvång att föra ens ett fattigvårdsregister, och de mindre kommunerna kunna t. o. m. befrias från skyldigheten att hava reglemente för fattigvården. Under sådana förhållanden förefaller det vara ett alltför stort steg att nu ålägga alla kommuner att föra ett sammanfattande register över den sociala hjälpverksamheten, alldenstund, som jag framhållit beträffande de små kommunerna, de som inom dessa ha hand om nämnda verksamhet utan någon som helst svårighet kunna lämna alla de uppgifter, som kunna vara erforderliga.

Man ålägger ju de kommunala myndigheterna allt mer och mer uppgiftsskyldighet och utvidgar på allt sätt byråkratiseringen av samhället. Därför borde man väl inte i fall, som äro onödiga, fortsätta på den vägen. Det, som här föreslås, är visserligen inte så omfattande, men i alla fall föreligger ingen anledning att i onödan införa obligatoriska uppgifter.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar K. G. Westman och Johanson i Hallagården.

Herr **Ström**: Herr talman! Det förslag till lag om socialregister, som här föreligger, synes mig vara ett av de sämst motiverade av alla de förslag, som framkommit under senaste åren. Det innebär ett utbyggande av byråkratiseringen, men till vilken nytta? Det ger man icke något besked om. Nog kan

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

man väl tycka, att fattigvårds- och arbetslöshetsbyråkratien är tillräckligt omfattande, för att den icke nu skall behöva utbyggas med en lag om socialregister. Det fanns en tid, då man hävdade att fattigvårdslagen var tillfyllest för kontrollen. Jag kan för min del icke annat än konstatera, att detta förslag till lag står i avgjord motsättning just till denna mening. Har det inträffat något, som gör det nödvändigt att få fram detta socialregister? Nej, visst icke! Det har kanske inträffat, att någon, som haft understöd av fattigvården eller av A. K., lyckats förskaffa sig 4 eller 5 kronor i extrainkomst, som myndigheterna kanske icke fått reda på. Är det emellertid nu så förvånansvärt, om dessa, som gå mer eller mindre arbetslösa och få leva på dessa knappa understöd, genom frivillig hjälp i någon form få några kronor till? Är det absolut nödvändigt att stifta en lag om ett socialregister, där man skall inregistrera detta för att sedan få tillfälle att draga av det på A. K.- eller fattigvårdsunderstödet? Kostar icke denna byråkratisering, som man på detta sätt skapar, mera än de en eller ett par kronor, som man kan få tillfälle att draga av genom denna effektiva kontroll?

Om man läser t. ex. 2 § 3), heter det, att i socialregistret skola antecknas: »personer, som erhålla hjälp i annan form än ovan sagts, i den mån det registerförande organet erhåller kännedom därom och finner anteckning om förhållandet böra inflyta i registret». Det vill med andra ord säga, att om arbetslösa i Stockholm eller Göteborg bilda en arbetslöshetsförening och gå ut och tiggas bland fackföreningarna och bland affärsmännen för att få något utöver det knappa understödet, skall detta inregistreras och vad de sålunda tiggat ihop dragas av på understödet från A. K. eller fattigvården. Detta blir resultatet av det hela. Är detta att stimulera dessa arbetslösa till självverksamhet? Jag har i åtskilliga år stått i ledningen för de arbetslösa i Göteborg och sett, huru dessa och föreningen där nere arbetat. Jag vet också, huru glada de äro, som i många månader gått och åtnjutit understöd, när de under kanske en dag eller några timmar få gå ut med sina insamlingsbössor och samla in några kronor samt få behålla en viss procent däraf. Nu skall man införa ett socialregister, som skall inregistrera den kaffepenning, som de fått genom insamlingen, och sedan skall den dragas av. Redan tidigare var man ute och försökte att draga av dessa kronor, som de kunde få genom denna hjälpverksamhet. Man var ute och frågade, huru mycket som lämnats i understöd o. s. v. genom denna frivilliga hjälpverksamhet, och så skulle man draga av detta. Då hade man emellertid icke något sådant instrument till hands för dessa uppgifter, men nu skall man täppa till dessa luckor och skapa ett nytt byråkratiskt organ, som skall fiska upp alla dessa små inkomster på en eller annan krona för att systematiskt avdraga dem i fortsättningen.

Jag skulle kunna anföra massor av exempel, av vilka det framgår, att denna lagstiftning riktar sig mot de allra fattigaste och sämst ställda i samhället. Man kunde förvänta, att den nuvarande regeringen såge till att de arbetslösas och understödstagarnas ställning förbättrades, i stället för att framlägga ett lagförslag, som till och med kan medföra, att om någon kan skaffa sig en eller annan krona i understöd på frivillighetens väg från sin organisation eller från sina kamrater, detta sedan skall inregistreras och avdragas från A. K.-understödet eller understödet från fattigvården.

Med hänvisning till det nu sagda ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan, reservationen och de i denna fråga väckta motionerna.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Det är kanske lämpligast att först ägna ett par ord åt herr Ström. Hela hans resonemang synes grunda sig därpå, att han fruktar, att personer, som få understöd från det allmänna,

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

genom detta socialregister skulle kunna bli utsatta för risken att icke kunna draga nytta av eventuellt från annat håll mottagen hjälp, enär sådan skulle registreras och avräknas. Eller också skulle sådan frivillig hjälp utebli. Herr Ström menar med andra ord, att det vore riktigt, att en person skulle kunna låt oss säga, smussa undan understöd från ett håll för att jämväl komma i åtnjutande av understöd från ett annat. Nu vill jag påminna herr Ström om att t. o. m. inom fackföreningsrörelsen håller man styvt på att ingen skall kunna komma i åtnjutande av understöd från organisationen, om han icke är fullt berättigad därtill. Den inom en fackförening, som oberättigat uppburit, låt mig säga, strejkbidrag, brukar bli utesluten.

Jag kommer så till reservanterna. Även dessa vilja vara med om att införa ett socialregister men vilja, att lagen om detta register skall omfatta endast kommuner, som ha över 1,000 invånare. Det skulle betyda, att av landets 2,414 kommuner socialregister skulle införas i 1,305, under det att 1,109 skulle falla utanför och alltså icke behöva föra ett sådant register. För Skaraborgs län, som den ene av reservanterna representerar och som herr Gustafsson i Lekåsa också representerar, ställer det sig på följande sätt: Av Skaraborgs läns 260 kommuner ha 207 under 1,000 invånare, under det att endast 53 kommuner hava över 1,000-talet. 207 kommuner skulle alltså icke behöva föra sådant register, men i 53 kommuner skulle det föras. Jag frågar då herr Gustafsson i Lekåsa: Vad skall det tjäna till att 53 kommuner i Skaraborgs län föra socialregister, när de 207 icke behöva göra det? Det brukar ibland talas om halvmesyr, och skulle man följa reservanterna, hade man halvmesyren uttryckt i klara siffror.

Man frågar sig, vad det skall tjäna till att undantaga de små kommunerna. Det kan naturligtvis icke vara för arbetsbördans skull, ty ju mindre kommunen är, desto mindre blir naturligtvis arbetsbördan. För övrigt skulle detta register tjäna icke endast den egna kommunen utan också andra kommuner. Det är nämligen så, att icke minst i fattigvårdsfrågor och icke minst, när det är tvist om i vilken kommun en understödstagare rätteligen bör ha sin hemortsrätt, ett behov föreligger av att man i den ena kommunen kan få uppgifter från den andra, och det bör vara så, att de uppgifter, som en kommun behöver från en annan, skall denna kommun kunna få genom framställning till en enda myndighet. Nu heter det i reservationen följande: »Pappersmängder och skrивerier böra ej onödigtvis tynga förvaltningen.» Det har blivit ett talesätt, att det blivit en anhopning av papper och papper. Nu ha reservanterna velat begagna sig av detta missnöje över pappershögarna. Visserligen är denna krok väl utlagd, men man märker mycket väl, vem som satt på betet. Jag tror icke, att någon av kammarens ledamöter behöver känna sig övertygad om att pappersmängden kommer att ökas genom den ifrågasatta anordningen. Om man har ett litet register i en socken i Skaraborgs län, låt mig säga på 400 à 500 invånare, så behöver det icke bli några pappersmängder genom att dessa understödstagare antecknas på ett ställe. Det är mycket bättre än att fyra eller fem kommunalmän skola ha dem antecknade på lösa lappar i sina fickor.

Det finns en sak, som synnerligen starkt talar för ett socialregister. Det förekommer ute i landet, att en kommun söker att föra över en understödstagare på en annan kommun. Det går till på det sättet, att man mer eller mindre i smyg hyr ett rum eller en liten stuga i en annan socken, och ofta förekommer, att man hyr en lägenhet i närmaste stad. Ja, det har t. o. m. hänt, att en landskommun hyrt in en understödstagare på ett hotell i en stad på två år för att på det sättet skaffa honom hemortsrätt där. När man nu undersökte, om vederbörande fått fattigvårdsunderstöd, framgick detta icke alls av pappren. Däremot framkom, att denne understödstagare fått hjälp av socknens

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

syförening, till vilken hundskattemedel under många år utgått. På detta sätt har man dolt denna fattigvårdshjälp. Jag tror icke, att man skulle kunna gå till väga på det sättet, om det föreläge skyldighet att föra detta socialregister och där anteckna dem, som fått understöd, och varifrån det kommit.

Jag skall nöja mig med detta och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Herr Olovson i Västerås ansåg, att när jag påpekade, vilken utbyggnad av byråkratiseringen och vilket försvårande av möjligheten för understödstagare att genom frivillig hjälpverksamhet av vänner eller bekanta få några kronor, denna lag innebär, jag därmed försvarade, att man »smusslade undan understöd». Jag vill ställa den frågan direkt till herr Olovson för att genast få svar på den: Om det finns arbetargrupper, som ha t. ex. understöd från A. K. på en krona eller 1:25 om dagen, och dessa bilda en arbetslöshetsförening och genom exempelvis insamling bland fackföreningarna eller på arbetsplatserna få in låt oss säga så mycket, att de skulle kunna betala ut 5 kronor i arbetslöshetshjälp till dessa arbetslösa, anser herr Olovson detta vara av den beskaffenhet, att det bör registreras och anmälas, så att man skall kunna draga av dessa 5 kronor från understödet från A. K. eller fattigvården? Det vore anledning att få ett bestämt svar på den frågan, så att man visste, huru herr Olovson är inställd i det avseendet.

Nu är det tyvärr på det sättet, att en insamling, som gjorts ute på arbetsplatserna för de arbetslösa, på många ställen icke resulterar i någon förbättring för dem, ty de få motsvarande avdrag, när de fått understöd från annat håll. Jag riktar en annan fråga till herr Olovson: Om de arbetslösa gå ute med sina insamlingsbössor och få in på detta sätt 5 à 6 kronor, är det då verkligen nödvändigt att införa ett register och sysselsätta en hel del tjänstemän med att leta reda på dessa och göra motsvarande avdrag på deras understöd?

Vidare anförde herr Olovson, att det förekommer, att man överflyttar understödstagare från den ena kommunen till den andra. Icke hindrar man emellertid detta genom ett sådant socialregister, då den kommun, som skall föra registret, och som ger understödet, troligen icke underrättar den andra kommunen om att vederbörande fått understöd. Det kan ingenting tjäna till. Man stoppar ändå icke verksamheten. Det enda, som man kan stoppa, är de ansträngningar de arbetslösa själva göra för att få några kronor till komplettering av sitt understöd, och är det detta herr Olovson vill, då kan han lämna ett klart besked på den punkten.

Han hänvisade vidare till att fackföreningarna hålla mycket väl reda på detta. Ja, visst göra de det. Det ha vi konstaterat att de gjort. I det fall, som herr Olovson tydligen hänsyftade till, var det en fackförening på 2,500 medlemmar, som enhälligt tillstyrkte och voro överens om beslutet, och det var säkerligen 700 eller 800 av herr Olovsons partivänner, som enhälligt understödde detta beslut. Så nog veta de, vad de besluta om, herr Olovson, och de äro nog beredda att försvara vad de gjort.

Det är emellertid den nu föreslagna lagstiftningen, som det här är fråga om, och jag skulle vilja ha svar på min fråga, om herr Olovson i Västerås anser, att det är nödvändigt att skapa en sådan lag bara för att plocka ihop alla dessa uppgifter. Redan nu existerar ju i de flesta kommuner ett samarbete mellan arbetslöshetskommittén, fattigvården och allmänna hjälpföreningen och dylika institutioner. Där är det således överflödigt att bygga ut det hela. Det enda man här skulle kunna få med är de föreningar, som de arbetslösa själva ha startat. Skall det vara nödvändigt att genom en lagstiftning driva det därhän, att de medel, som de arbetslösa kunna insamla och som gå till en

Ang. lag om socialregister. (Forts.)
och annan krona på varje arbetslös, skola inregistreras? — Det är vad vi vilja ha besked om av herr Olovson.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Ett gammalt ordspråk säger: Tomma tunnor bullra mest. — Jag måste säga, när jag hört herr Ströms anföranden i denna fråga, att han har verkligen dokumenterat sig som en man, som har mycket litet reda på vad han talar om. Jag satt just och tänkte, att det skulle bli mycket intressant att höra vad herr Ström, som ju tror sig vara så kunnig på alla områden, allt ifrån saker, som röra hamnförhållandena i Göteborg, till de mycket prosaiska saker, som röra kommunerna, skulle ha kommit till för resultat i denna fråga. Herr Ström anmälde sig också i början av debatten, tydligen i avsikt att ställa kyrkan mitt i byn.

Hur är det egentligen med det föreliggande ärendet herr Ström? Det är alldeles riktigt, som herr Olovson i Västerås tidigare sagt, att det förhåller sig icke alls så, som herr Ström alltid vill göra gällande, att allt, som kommer från en socialdemokratisk regering, måste vara riktat mot de fattiga och hårt tryckta i samhället. Det är icke på det sättet, herr Ström. Om herr Ström läser propositionen och sätter sig en liten smula in i kommunala förhållanden överhuvud taget, så skall han finna, att det nu föreliggande förslaget kommer att bringa reda och ordning i förhållandena i våra städer och landskommuner, samtidigt som det kommer att bli ett utmärkt sätt att hjälpa försynta och fattiga människor att komma i åtnjutande av större hjälp än de fått tidigare. Det är riktigt, som herr Olovson i Västerås sade, att för dem, som förut passat på och velat vara med och få det ena bidraget här och det andra bidraget där, det kanske icke blir så alldeles lätt som tidigare. Jag förmodar, att herr Ström icke vill göra sig till riddare för den kategorien människor.

Det gäller här att försöka få reda och ordning i kommunerna på ett område, där det brister så väsentligt, som det för närvarande gör. Organisationssakkunniga ha i sitt betänkande pekat på denna brist.

Innan frågan företogs till realbehandling i utskottet, tillät jag mig tala med ett par personer, för vilka jag har rätt stort förtroende i denna sak, för att höra deras mening om propositionen. Det var chefen för svenska stadsförbundet, direktör Karlson, och chefen för landskommunernas förbund, direktör Zander. Dessa båda herrar förklarade samstämmt, att det är mycket hög tid att denna proposition kommit, så att det kan bli någon ordning och reda på detta område. Skall det fortsätta som det hittills har varit med alla möjliga slags register på vissa håll och ingenting alls på andra — i sistnämnda kommuner skall allting hållas i minnet — så komma vi så småningom dithän, att det blir mycket svårt att rätta till det hela. Bådas samstämmiga uppfattning var, att om överhuvud taget någon proposition på detta område har varit av vikt, så är det just den proposition, som här har lagts fram.

Inom utskottet ha också, tror jag, meningarna varit rätt ense härom. Det förelåg visserligen en bondeförbundsmotion om att lagen endast skulle gälla för kommuner med minst 1,500 invånare, därför att det är dessa kommuner, som äro skyldiga att välja kommunalfullmäktige, vilken gräns herr Bengtsson i Kulen nu anser bör sättas ned till 1,000. Motionärernas linje blev emellertid åtskilligt sönderskjuten i utskottet, och reservanterna ha därför nu gått ned till 1,000 invånare såsom gräns. När frågan företogs till avgörande i första kammaren, beslöt kammaren med stor majoritet att bifalla utskottets hemställan.

Förslaget gäller ju här, att socialregister skall anordnas dels i städerna, dels i landets något mer än 2,400 landskommuner. Nu frågar emellertid en talare varför de små kommunerna i Skaraborgs län skola behöva föra dessa socialregister. Om herrarna läsa utskottets betänkande, skola ni finna, att utskot-

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

tet framhåller, att för en liten kommun registret bör kunna göras enklare än i en större kommun. För en mycket stor kommun måste det förutom det centrala socialregistret finnas specialregister. I en hel del av Sveriges landskommuner för att icke tala om städerna finns det redan nu en hel del specialregister på olika områden. Eftersom herr Ström talat om att det är de fattiga, som skola registreras, vill jag påminna honom om att enligt redan gällande förordning det skall finnas ett särskilt fattigvårdsregister. Det har funnits åtminstone i 20 år eller den tid jag behövt syssla med kommunala angelägenheter.

Att det i mycket små kommuner finnes personer i kommunal förtröendeställning, som väl känna kommunens innebyggare är intet skäl att anföra mot socialregistret. Kanske sviker minnet vederbörande, när han skall lämna en uppgift, och efteråt kommer han ihåg, att det och det glömde jag att meddela. Tänk bara på, herr Gustafsson i Lekåsa, om en sådan utmärkt man vid mandattidens utgång icke skulle bli återvald eller platsen bleve vakant på annat sätt, komme säkert behovet av ett socialregister att framstå. Huru behöfligt vore det icke i ett sådant fall att ha ett register, varur upplysningar kunde inhämtas, och hur utmärkt är det icke, att andra kommuner, som göra en förfrågan, genast kunna få ett riktigt besked.

Jag kan för min del icke finna annat, herr talman, än att denna sak, så liten och en enkel den än synes vara, dock är rätt betydelsefull. Utskottet har för sin del också föreslagit, att det genom socialdepartementets försorg skall utarbetas ett förslag till socialregister, så att det kan åvägabringas enhetlighet över hela landet.

Då jag alltså för min del icke kan finna annat än att alla saksäl tala för ett bifall till utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det samma.

Herr Österström: Herr talman! Herr Hassler och jag ha till utskottsutlåtandet fogat en blank reservation. Bakgrunden till denna reservation är det förhållandet, att vi under utskottsbehandlingen icke ansågo det vara möjligt att biträda motionen om befrielse för alla de kommuner, som hade under 1,500 eller 1,000 invånare, från skyldigheten att föra socialregister, men att vi höllo före, att det skulle varit framkomligt att söka vinna enighet om ett förslag om viss uppmjukning av den kungl. propositionen. Vad som därvid föresvävade oss var någon bestämmelse liknande den, som vi nu ha i fattigvårdslagen om fattigvårdsreglemente. Det är ju så, att fattigvårdsreglemente är obligatoriskt, men Kungl. Maj:ts befallningshavande kan i undantagsfall, då alldeles särskilda skäl därför föreligga, dispensera kommunen från skyldigheten att ha ett dylikt reglemente. Det var denna linje, som herr Hassler och jag företrädde inom utskottet. Den vann emellertid icke någon anslutning, och det är icke heller vår mening att söka driva den linjen här i kammaren. Jag har med dessa ord endast velat tala om hur saken ligger till.

Jag ber, herr talman, att få förorda bifall till utskottets hemställan.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Det kan naturligtvis icke falla mig in att taga upp någon debatt med herr Ström om allt det, som han här talade om utanför den fråga, som vi nu behandla. Gjorde jag det, vore jag faktiskt nödsakad att sitta inne och höra på honom. Jag vill emellertid svara på en av hans frågor.

Han frågade mig, om jag ansåg det vara riktigt, att en person, som åtnjuter understöd från arbetslöshetskommissionen, skall få avdrag på detta understöd, om han får 5 kronor i julhjälp från de arbetslösas förening. Jag kan överhuvud taget icke begripa, hur en sådan fråga kan framställas. Här är det

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

ju icke alls fråga om huruvida det skall göras avdrag för det ena eller det andra. Det står icke ett ord i detta förslag om att det skall göras avdrag. Det har icke fällt ett uttryck, som kan tydas på att man skall göra avdrag, ifall en arbetslös får 5 kronor extra av de arbetslösas förening till jul. Det skulle aldrig falla mig in att ge mitt stöd åt något sådant, så mycket mindre som jag personligen medverkat till att både 5 kronor och mera har lämnats i julhjälp till arbetslösa utan att de därför fått vidkännas något som helst avdrag. Herr Ström talar om saker, som icke alls höra hit.

Emellertid vill jag passa på att rätta ett misstag av herr Ström. Han påstod, att jag med avseende å fackföreningarnas förfarande gentemot personer, som tillskansat sig ooberättigat strejkunderstöd, skulle ha hänvisat till ett visst fall, men det har jag icke gjort. Jag känner många sådana fall under de 35 år, som jag följt fackföreningsrörelsen. Jag känner fall från min hemstad. Jag känner fall från Göteborg och från många andra håll i landet. Jag har dock icke hänvisat till något visst fall. Känner herr Ström till något?

Herr Gustafsson i Lekåsa: Herr talman! Jag vill endast framhålla för herr Olovson i Västerås, att reservanterna ha sagt följande: »I varje kommun med mera än 1,000 invånare skall av fattigvårdsstyrelsen eller annat kommunalt organ, som kommunen därtill utser, föras ett register (socialregister) över hjälpverksamheten inom kommunen. Kommun med mindre invånarantal äger föra sådant register.» Reservanterna ha alltså icke, herr Olovson, sagt, att socialregister icke får eller icke skall föras, utan frågan gäller endast, huruvida de mindre kommunerna skola tvingas att föra detta register.

Herr Pettersson i Hällbacken framhöll, att i en mindre kommun var det mycket lätt att föra detta register, och han gjorde samtidigt mycket kraftigt gällande, att det icke fanns någon möjlighet för dem, som ha hand om hjälpverksamheten i kommunen, att i sitt minne hålla reda på allting. Han menade, att det måste vara en person med ett verkligt hästminne, som skulle kunna veta vilka personer som fått understöd eller blivit hjälpta på annat sätt. Jag skall säga herr Pettersson i Hällbacken, att det finns fattigvårdsstyrelser i landskommuner med 400 å 500 invånare, där nästan varje ledamot vet vilka som få understöd.

Jag har ingen anledning att lägga mig i den strid, som här förts mellan herr Ström och herr Olovson i Västerås.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman, om bifall till den reservation, som framförts av herrar K. G. Westman och Johanson i Hallagården.

Herr Ström: Herr talman! Det har anförts under debatten av herr Pettersson i Hällbacken, att jag skulle ha mycket litet reda på vad jag talar om. Det hade ju varit tacksammare, om herr Pettersson hade påvisat ett enda fall, där jag inte hade reda på mig. Till och med när man är så okunnig i dessa frågor som herr Pettersson i Hällbacken kan man stiga upp och påstå, att andra äro okunniga. Därtill behövas inga kvalifikationer. Men för att bevisa, att jag är okunnig, behövs det dessa kunskaper och kvalifikationer. Herr Pettersson har emellertid icke kunnat göra det, och följaktligen fyller han icke fordringarna på den punkten.

När herr Pettersson i Hällbacken konstaterar, att med detta socialregister de fattiga skulle kunna få större hjälp än förut, så skulle jag vilja ställa den frågan till honom: *På vilken punkt, i vilken paragraf i denna proposition och i denna lag finns det en antydning i den riktningen?* Det vore ju anledning för herr Pettersson i Hällbacken, när han lovar, att de fattiga skola få bättre hjälp, sedan denna lag genomföres, att peka på en enda punkt i lagen, som avser

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

något sådant. Det finns emellertid ingen sådan punkt, och det är ju rätt förklarligt, att det icke finns någon sådan med det syfte lagen har.

Sedan ville han pådyvla mig, att jag skulle ha sagt eller åtminstone ha tänkt, att allt, som kommer från socialdemokratiskt håll, skulle vara felaktigt. Men det har väl herr Pettersson sett, att jag har röstat för en massa av regeringens propositioner, och jag kommer förmodligen också att göra det i fortsättningen, men jag gallrar! Jag röstar för det, som jag anser vara riktigt, och det, som jag anser vara oriktigt, röstar jag icke för. Följaktligen är också det påståendet mycket omotiverat. Jag skulle tro, att de av regeringens propositioner, som jag röstar för, äro i majoritet, och att det alltså är en minoritet av dem, som jag icke kan biträda. Därför bör icke heller herr Pettersson i Hällbacken begagna sådana talesätt.

Vidare rekommenderade han mig att sätta mig in i de kommunala förhållandena. Ja, det kan man ju alltid rekommendera folk. Det skulle jag kunna rekommendera herr Pettersson i Hällbacken, även om jag icke kände det ringaste till de kommunala förhållandena. Jag har emellertid sysslat med dem i många år. Jag har varit med i Göteborgs stads arbetslöshetskommitté och sysslat med dessa frågor åtminstone hundra gånger så mycket som herr Pettersson i Hällbacken. Det har nämligen i min praktik rört sig om kanske 15 eller 20, ja 30 fall om dagen att behandla. Jag förmodar, att herr Pettersson icke har erfarenhet att anföra från så många arbetslöshetsfall.

Till slut frågade herr Pettersson mig, om jag tänkte rösta för herr Johanssons i Hallagården reservation. Det finns väl ingen anledning för herr Pettersson att belasta protokollet med sådana påståenden, ty han hörde väl mitt yrkande. Jag yrkade avslag på såväl utskottets förslag som reservationen. Ett sådant yrkande borde dock vara vägledande för en riksdagsman, så att han icke behövde stiga upp och fråga, om jag tänkte rösta för en reservation, på vilken jag yrkat avslag i ett tidigare anförande.

Herr Olovson i Västerås gav på den fråga, jag framställde, det svaret, att han för sin del icke ville biträda någonting sådant, som ett förslag om avdragsskyldighet för viss hjälp. Men hans partivänner i de kommunala församlingarna göra det. Vi hade före jul en insamling, där insamlarna fingo sju kronor om dagen. De fingo stå en enda dag. Det var i Göteborg. Det kan vara anledning att påpeka detta, då våra arbetslöshetsmyndigheter och fattigvårdsmyndigheter äro ute på jakt efter dessa, som få sju kronor om dagen, därför att de stå och samla in. I de fall, där man får reda på det, drar man av dessa sju kronor. Det är väl styrkt, att så är förhållandet. Det har också tidigare varit på det sättet. Genom socialregistret skall man nu få reda på dessa saker. I annat fall är det fullständigt meningslöst. Ty nog känner herr Olovson till att det nu är mycket gott samarbete mellan fattigvårdsmyndigheterna och arbetslöshetsmyndigheterna. Ja, till och med från de allmänna hjälpföreningarna kunna myndigheterna erhålla alla uppgifter. Det kan alltså i detta fall endast gälla det som ligger utanför detta, d. v. s. de understöd, som de arbetslösas föreningar giva dem, och de inkomster, som de arbetslösa få genom att deras kamrater samla hop en eller annan krona till dem. Det är just sådant, som registret kommer att inregistrera och giva myndigheterna möjlighet att draga av. Nog känner ändå herr Olovson till att man i de flesta fattigvårdssamhällen har gjort upp en viss norm: för man och hustru så och så mycket i månaden, för man, hustru och ett barn så och så mycket. Få de sedan 5 å 6 kronor från annat håll och myndigheterna få reda på detta, verkställes avdrag från det understöd, som erhålles från fattigvården.

Sedan behagade herr Olovson icke svara på den frågan, om han trodde, att

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

detta register skulle bli något skydd mot skjutsandet av fattiga från den ena kommunen till den andra. Jag förmodar, att han erkände sitt misstag genom att tåga, och följaktligen har jag ingen anledning att ytterligare poängtera, vilket misstag han begått.

Till slut sade han, att han icke åsyftat något särskilt fall. Jag undrar, om herr Olovson skäms för att anföra »det särskilda fallet». Nog kan man mellan raderna i herr Olovsons anförande också läsa ut den saken. Det är icke synnerligen svårt. Jag är beredd att var som helst i annat sammanhang diskutera detta med herr Olovson, men vad lagen om socialregister beträffar, bör den ju behandlas för sig.

De motiv, som vi angivit för avslag på denna, äro så starka, att till och med herr Olovson borde kunna gå med på avslagsyrkandet, när han för sin del erkänner, att det icke är rättvist, att man drar av det, som de arbetslösa för- eningar själva kunna få ihop. Det är det, som man kommer att göra med till- hjälp av denna lag. Det är den enda effekten, den kommer att få i fortsätt- ningen.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Jag nödgas åter uppträda mot herr Ström. Han anklagade mig för att icke ha beaktat den framställ- ning, han i sitt första anförande lämnat angående denna fråga. Nu förmodar jag, att herr Ström själv tror, att han i sitt sista anförande klarlagt denna sak utomordentligt bra. Jag har emellertid svårt att finna, att den blivit något tydligare genom herr Ströms anförande nu än genom de anföranden, han förut höll i denna fråga.

Jag har sagt, och det vidhåller jag alltjämt, att herr Ström traskar på utan att egentligen veta vad han pratar om. Det är ordets makt över tanken, som träder fram i herr Ströms anförande så tydligt, som det överhuvud taget kan vara, när herr Ström ger sig in på att tala om fattigvårdsregistret. Likaså förhåller det sig med herr Gustafsson i Lekåsa. Ha herrarna icke läst propo- sitionen? Herrarna tala bara om att inregistrera de fattiga, men det är där fråga om ett socialregister, som skall omsluta den sociala verksamheten i kommunen. Och, mina herrar, i de flesta större välordnade kommuner — jag använder det uttrycket och jag hoppas, att eftersom herr Ström i Göte- borg var en sådan kommunalman i sin stad, denna kommun ordnat med regi- ster — i de flesta större, välordnade kommuner, säger jag, har man redan in- fört register för vissa speciella grenar, som kunna sammanslås i ett social- register. Förutom det centrala registret blir det en del specialregister.

Jag är glad över att det förslag, som departementschefen framlagt, kom- mit redan nu, ty det kommer att bringa ordning och reda i förhållandena. Det är, herr Gustafsson i Lekåsa, icke blott fattigvårdsstyrelserna, som böra kän- na till dessa förhållanden. Vi ha pensionsnämnderna, barnavårdsnämnderna, etc. Även inom de små kommunerna är det av vikt, att man känner till, hur det är ställt med de sociala förhållandena. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Gustafsson** i Lekåsa: Herr talman! Jag skall blott säga ett par ord till herr Pettersson i Hällbacken.

Uti den vid utlåtandet fogade reservationen ha icke vare sig herr Westman eller herr Johanson i Hallagården gått emot att ett sådant socialregister läg- ges upp och icke heller emot dess omfattning, vilka grenar det skall beröra. Icke heller jag har yrkat på något annat än att mindre kommuner skulle vara fritagna från skyldigheten att föra ett sådant register. Skulle det icke kunna tänkas, att även kommuner med mindre än 1,000 invånare komme att lägga

Ang. lag om socialregister. (Forts.)

upp ett socialregister efter samma linjer, där det ansåges nödvändigt. Då är det bra orätt av herr Pettersson i Hällbacken att påstå, att vad jag här i debatten sagt skulle visa, att jag icke vet, vad det är fråga om, utan tror, att det blott gäller fattigvården.

Det har tydligt sagts ifrån i reservationen, efter vilka linjer man skall gå, och det är till denna, herr talman, jag yrkar bifall.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag skall be att få påpeka för herr Gustafsson i Lekåsa, att frågan gäller, huruvida en kommun skall vara skyldig att föra ett socialregister eller icke. Om man undantar hälften av landets kommuner från denna skyldighet, får man väl räkna med att det är detsamma, som att denna hälft icke kommer att föra detta register, och då är hela saken förfelad. Herr Gustafsson i Lekåsa ville stryka under att enligt reservationernas förslag kommuner med mindre än 1,000 invånare ändå skulle äga rätt att föra ett sådant register. Men, snälle herr Gustafsson i Lekåsa, icke behöva vi lagstifta för att giva kommunerna denna rätt. Den rätten ha ju kommunerna redan.

Herr **Ström**: Herr talman! Endast ett par ord till herr Pettersson i Hällbacken! Han beklagade, att han icke kunde få ut något av mitt sista anförande. Det kan jag för min del verkligen icke hjälpa, det kommer an på herr Pettersson i Hällbacken ensam, och för detta är ingen annan ansvarig.

Sedan konstaterade han, att detta register blott skulle avse understöden genom kommunens organ. Jag vill rekommendera åt herr Pettersson i Hällbacken att åtminstone läsa lagtexten, ty där är klart utsagt, vad det gäller. I § 2 punkt 1) talas om kommunens organ samt i punkt 2) om tilläggs Pensioner och dylikt. Punkten 3) skall jag läsa upp för herr Pettersson i Hällbacken, så att han åtminstone får höra den, innan han voterar bifall till densamma. Där heter det: »Personer, som erhålla hjälp i annan form än ovan sagts, i den mån det registerförande organet erhåller kännedom därom och finner anteckning om förhållandet böra inflyta i registret.» Det är alltså, vad jag talat om här. Jag har hela tiden hänvisat just till denna punkt, vilken herr Pettersson i dag icke tror existerar.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till berörda hemställan med den ändring i 1 § i lagförslaget, som innefattades i den av herrar K. G. Westman och Johanson i Hallagården avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, samt 3:o) avslag å förevarande lagförslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

§ 11.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående ett bättre tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 118, hade herr *Sundström m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och på vilket sätt stat och kommun kunde medverka dels till förbättring av redan nu befintliga samlingslokaler, vilka vore i behov därav, dels ock genom lån och subvention stimulera till uppförande av nya lokaler, samt om undersökning huruvida ej under statens eller kommunernas medverkan uppförda samlingslokaler

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler.

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)
kunde i ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på detta område ständigt anmälde sig.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, på vad sätt och under vilka villkor staten kunde medverka för anskaffande av för alla tillgängliga samlingslokaler på platser, där ett framträdande behov av sådana lokaler gjort sig gällande, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Vid detta utlåtande hade reservation anmälts av herrar *von Seth*, *Andersson* i Södergård, *Gustafsson* i Välsnäs och *Jonsson* i Mörbylänga, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr von Seth: Herr talman! Vid ett flyktigt genomläsande av denna motion får man lätt den uppfattningen, att tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler på landsbygden skulle vara en angelägenhet för staten att taga vara på. Men om man studerar motionen och sätter sig in i dess motivering, uppstå så många betänkligheter mot att ens gå med på en utredning i frågan, att man måste ställa sig mycket skeptisk mot ett sådant förslag. Vid närmare granskning av motionen finner man, att motionärerna anse, att det är av avgörande betydelse för den redan nu omfattande ekonomiska föreningsrörelsen på jordbrukets område och för att densamma skall kunna på ett tillfredsställande sätt vidare utbyggas, huruvida denna motion blir bifallen eller icke, så vill jag häremot säga, att den svåraste tiden för jordbrukets föreningsrörelse är säkerligen tilländalupen, i vad gäller organisationens stödande, stärkande och utbyggande. Hava vi under denna tid kunnat nöja oss med de samlingslokaler, som redan nu finnas, torde det för framtiden icke finnas några svårigheter att bedriva jordbrukets föreningsrörelse, utan att det kräves något statsingripande i denna sak. Studerar man vidare motionen, finner man, att motionärerna — jag måste säga det — gjort sig skyldiga till stora överdrifter såsom följande passus visar på sid. 2 i motionen: »Att av statsmedel uppföra behövlige lokaler skulle sannolikt bliva ett program av lika väldiga mått som åtgärderna för att sätta konjunkturen i uppåtgående rörelse under krisåren.» Det är säkerligen ingen, som kan förneka, att den ekonomiska barometern för närvarande står avsevärt närmare ett högtryck än ett lågtryck. Att då komma och ytterligare stimulera statens byggnadsverksamhet och dylikt i ett fall som detta kan ej tillrådas. Enbart detta borde vara en anledning till att på det skarpaste reservera sig mot motionen.

Ser man vidare på, att motionärerna avse, som det står, »att vidmakthålla, förbättra eller utvidga redan befintliga lokaler för att höja deras allmänna standard» och — den andra och viktigare linjen — »att leda till nybyggnader på största möjliga antal orter», måste man finna, att man här är inne på sådana vägar, som tydligen gå in på det privata initiativets område.

Herr talman! Tiden är redan så långt framskriden under dagens debatter, att jag icke närmare vill vidröra en hel del felaktigheter i denna motion. Jag skulle särskilt vilja understryka, att även om man i en del kommuner har behov av samlingslokaler, så torde dock det förhållandet vara rådande, att de allra flesta kommuner skaffat sig dylika dels genom kommunernas byggande, dels genom ingripande av föreningar och sammanslutningar, dels slutligen genom ingripande av enskilda personer.

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)

Det har under behandlingen i utskottet av denna fråga framlagts en statistik, som också avser artist- och biograflokaler. Man har där visat på exempelvis från mitt eget län, Jönköpings län, som har 128 kommuner, att man där endast har tillgång till 48 samlingslokaler. I den mån jag kunnat kontrollera detta är denna siffra fullkomligt felaktig, ty de 128 kommunerna förfoga säkerligen över ett antal samlingslokaler, som är mycket större än antalet kommuner. Det finnes naturligtvis kommuner i Norrland och vissa andra områden, där lokalbehovet ingalunda är fullt tillgodosett. Men att därför vilja tillgripa statsingripande i sådan omfattning, som motionärerna göra gällande, är något som man ingalunda torde kunna vara med på.

Om vi nu endast vilja tänka på det förhållande, som motionärerna vidrört, att man skall höja samlingslokalernas allmänna standard, kommer man in på konkurrensförhållanden, som bliva fullständigt olidliga. Vilka samlingslokaler äro exempelvis godtagbara ur motionärernas synpunkter? Det kan finnas samlingslokaler till ett antal av 3—4, som utgöra ett tillfredsställande antal i en kommun, men de kanske icke hålla den standard, som möjligen avses. Skall man då med statsmedel uppföra medborgarhus eller dylikt, kommer man förr eller senare i den situationen, att de kommuner, som varit framsynta och i tid sörjt för behovet av samlingslokaler, eller enskilda sammanslutningar, som offrat sig för sådana, skulle se sig utkonkurrerade av dessa nya och fina lokaler, som uppförts med statsmedel. Man får kanske tillgripa sådana medel som anordnandet av biografställningar och dylikt, kanske rent av sådana medel, som redan nu få nöjeslivet på landsbygden att urarta och som jag varit i tillfälle att påpeka förut i annat sammanhang.

Men vad som för mig varit ett av de starkaste skälen för avslag på denna motion är att detta kommer att gripa in i enskilda intressen. Det kan icke vara rätt, att staten här kommer att konkurrera med de enskilda. Där har man samma skäl att anföra som när staten under rådande arbetslöshetstider givit lån eller subvention till enskilda företag.

Det allra starkaste skälet att jag yrkar avslag på denna motion är dock den tendens, som alltmer gör sig gällande, att staten skall styra om allt på det ena och det andra området, så snart man kan påvisa, att det finnes ett eller annat missförhållande i något avseende.

Herr talman! Det är av den anledningen som jag själv och flera andra yrkat avslag på utskottets tillstyrkande hemställan. Jag anhåller härmed att få yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Staxäng, *Persson* i Grytterud, *Persson* i Falla, *Nilsson* i Karlstad, förste vice talmannen *Magnusson*, *Nilsson* i Antnäs, *Sandström*, *Holmgren*, *Ossbahr*, *Hassler* och *Bengtsson* i Norup.

Herr **Näslund**: Herr talman! Då utskottets ordförande på grund av sjukdom är förhindrad att försvara utskottet, tar jag mig friheten att säga några ord till försvar för utskottsmajoritetens ståndpunkt i föreliggande fråga. Jag ber att få fästa kammarens ärade ledamöters uppmärksamhet på den försiktiga hållning, som utskottet intagit. Utan att på något sätt vilja rikta någon anmärkning mot herr von Seth vill jag säga, att kritiken mot motionen lämpligen bort få dröja till litet längre fram, då vi fått se, hur pass starkt försvar för motionens långt gående krav som presterats. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet vid att utskottet betonat, att angelägenheten i första rummet gäller att tillgodose de behov av samlingslokaler, som på vissa platser dokumenterat sig som starkt framträdande, och att utskottet ingalunda ställt sig på motionärernas ståndpunkt i fråga om att påkalla statsmedel till förbättring

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)
av redan befintliga lokaler. Jag menar, att det är angeläget att fästa uppmärksamheten på detta förhållande.

Nu anförde utskottets ärade vice ordförande som ett av de starkaste skälen för avslag, att den tendensen gör sig gällande, att staten skall ingripa på alla möjliga områden. Ja, jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet även på det förhållandet, att den tendensen började ju riksdagen med redan 1920. Jag tror icke, att herr von Seth och reservanterna kunna leda i bevis, att den tendensen från 1920 börjat träda tillbaka. Den har tvärtom framträtt gång på gång på olika områden. Hade så ej varit fallet, kunde man naturligtvis giva reservanterna rätt i deras påstående. Men jag tror, att när man talar om tendenser i detta avseende, begagnar man sig av detta talesätt därför, att man icke vill någonting i sak. Jag tror icke, att jag bör försöka omvända någon av kammarens ärade ledamöter, ty jag förstår, att var och ens inställning till saken beror på vilken uppfattning man har om behovet av dylika lokalers tillkomst på olika områden. Den prövningen överlämnar jag till varje enskild kammarledamot. Men jag menar, att det är nödvändigt och angeläget att understryka den försiktiga hållning, som utskottsmajoriteten här intagit.

Med full visshet om att detta icke är någon synnerligen stor fråga har jag dock icke tvekat att biträda motionen i den omfattning, som framgår av utskottets utlåtande. Jag är väl medveten om, att det heller icke sker någon olycka, om det verkligt dokumenterade behovet av bättre samlingslokaler genom statens medverkan tillgodoses.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla tiden längre utan ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Pehrsson* i *Bramstorp m. fl.*, nr 631, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 67, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om kreditspärr;

herr *Meyerhöffer m. fl.*, nr 632, om avslag å berörda proposition nr 67; och herr *Skoglund m. fl.*, nr 633, i anledning av meranämnda proposition nr 67.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.42 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 29 februari.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående ett bättre tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang. tillgodo-
seende av be-
hovet utav
allmänna
samlings-
lokaler.
(Forts.)*

Herr **Sundström**, som yttrade: Herr talman! I egenskap av motionär skall jag först be att få uttala min tillfredsställelse över den välvilliga behandling, som utskottet har bestått föreliggande framställning. Det skulle emellertid hava varit mycket hugnesamt, om utskottet också kunnat vara enigt. Det blir ju alltid en ganska stor sällning ibland de skrivelser, som gå till Kungl. Maj:t, och när nu utskottet icke är enhälligt, kan man befara, att denna skrivelse måhända icke blir föremål för beaktande, även om, som jag hoppas, kammaren kommer att besluta skrivelse i ärendet.

När jag emellertid tittar på reservanternas namn, så är det ganska ledsamt att däribland finna dem, som framför allt anse sig i särskild grad företräda landsbygdens intressen. Jag hade väntat att just från det hållet kunna påräkna en fullständig uppslutning omkring föreliggande önskemål, även om man naturligtvis kan ha vissa betänkligheter och delade meningar angående detaljer. Men motionens syfte hade bort kunna samla hela utskottet. När nu emellertid reservanterna framfört sina betänkligheter, så är det kanske nödvändigt att med några ord beröra de synpunkter, som herr von Seth här anlade på denna fråga.

Jag vill då först säga det, att någon förhoppning om att det här skulle bli något märkvärdigt stort, som skulle kunna jämföras med konjunkturstimulerande åtgärder, har det icke givits uttryck för i motionen, utan vi ha tydligt utsagt, att vi anse, att saken kan vara värd att uppmärksammas i sådant sammanhang, men vi vilja gå fram mycket försiktigt och uppställa mycket mindre anspråk i vår framställning.

Jag skall försöka att med några ord beröra huvudpunkterna i herr von Seths kritik. Den syntes mig koncentrerad omkring vissa punkter. Den första var, att man icke borde ingripa från statens sida och förkväva det privata initiativet. Det har ingalunda varit motionärernas mening att bortse från det enskilda initiativet. Motionärerna skriva tvärtom, att det är viktigt att i denna fråga anknyta just till det enskilda intresse, som förvisso finnes i de olika bygderna, men att det kan hända — och det vitsordas av alla — att det enskilda initiativet icke varit tillräckligt. Jag skulle vilja säga, att huru värdefullt det enskilda initiativet än är, kan det i detta fall måhända förlyfta sig på uppgiften, om det ger sig in på att lösa frågan om samlingslokaler. Det kan då ofta bliva ganska besvärliga och obehagliga följder. Det kan nämligen inträffa, att en förening eller sammanslutning av föreningar, som på detta sätt

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)
bygger ett hus, kan få så stor skuldbörda, att själva ändamålet med huset förfelas. Man måste lägga an på inkomstbringande anordningar i sådan omfattning, att det ändamål, som byggnaden skulle tjäna, får träda i andra och kanske tredje rummet. Och då inträffar mycket lätt, att det blir ett danspalats, en lokal, som råkar i vanrykte och som säkert icke blir någon prydnad för den ort, där den finnes, och säkert icke förmår fylla det kulturändamål, som en samlingslokal bör fylla. Det kan också hända, att det går som i ett fall jag känner till, att en sådan förening förlyfter sig på uppgiften i sådan grad, att man nödgas överlämna sin lokal, gå från gård och grund och sälja den till sina vedersakare. Jag säger icke detta på grund av någon skadeglädje över att det inträffat, ty det är tvärtom anledning att befara, att det kan hända oss alla att nödgas vara med om något sådant.

Den andra punkten i herr von Seths kritik gällde, att staten i sin medverkan skulle kunna åstadkomma en förödande konkurrens på detta område. Herr von Seth målade en situation, där det skulle finnas tre till fyra lokaler, som skulle konkurrera med varandra i ekonomiskt avseende. Så skulle staten understödja en av dem, och denna skulle därigenom få en så dominerande betydelse, att de övriga lokalerna skulle se sin ekonomi förstörd. Och därigenom skulle framför allt det enskilda intresset bliva lidande. Jag tror icke, att en sådan situation någonsin kommer att inträffa, ty motionen förutsätter, att statens ingripande skall ske allenast på orter, där behov av dylika lokaler föreligger. Och uppenbart är ju, att om det finns tre eller fyra lokaler på en ort, så kommer icke ett sådant behov att göra sig påmint, och den situation, som herr von Seth här målade, kommer icke att återfinnas i verkligheten.

Herr von Seth antar också, att motionärerna tänkt på att man skall höja standarden på lokalerna, vilket skulle medföra, att denna bleve så högt uppdriven, att därav skulle följa betänkliga ekonomiska konsekvenser. Jag vill säga, att motionärerna ha icke så höga anspråk på standarden. Men jag tror, att den, som har någon kännedom om lokalbeståndet ute i bygderna, skall nödgas erkänna, att den standard, som nu finnes, är alldeles för låg, och att den är i mycket stort behov av att höjas. Men någon lyx och något överdåd på detta område tror jag visst icke, att man behöver befara.

Nu har ju utskottet ansett sig böra gå ifrån den tanke, som finnes i motionen, att statsbidrag även skulle kunna utgå till bevarande och förbättrande av nu befintliga lokaler. Både utskottet och reservanterna anse, att detta skulle vara någonting högst betänkligt. Jag skall naturligtvis icke yrka bifall till motionen på denna punkt, men jag vill säga, att jag tror, att om det vidtoges några åtgärder i detta syfte, så skulle man snart finna just denna väg vara mycket lämplig för att åstadkomma snabba och nödvändiga resultat. Jag har själv den erfarenheten och har av flera kammarledamöter fått den omvitnad, att det finns en rad lokaler, som av ett eller annat skäl visat sig vara i mycket stort behov av förbättringar, såvida de icke helt och hållet skola ramla ihop och de bygder, som endast ha en sådan lokal, därefter skola bli fullständigt utan samlingslokal. Det kan hända, att detta har sin grund däri, att det uppstått så stor arbetslöshet i bygden, att det blivit svårt för enskilda föreningar att uppehålla sin verksamhet, omöjligt att komma ut med amorteringar och räntor, varför huset fått förfalla.

Jag tror, att man nödgas säga, att det är en stor brist för en ort att icke ha en samlingslokal, och att det skulle vara mycket önskvärt för alla parter, alla föreningar, alla kulturella intressen, alla bildningsorganisationer, att få detta förhållande avhjälpt. Jag tror också, att det särskilt på en punkt, där det för närvarande är ganska besvärligt, skulle vara av betydelse, och det är när det gäller den politiska förkunnelsen. Jag var en gång i tillfälle hålla ett

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)
föredrag — ett icke politiskt — i en lokal, som var skänkt av en välvillig donator, vilken vidfogat donationen den förunderliga bestämmelsen, att det på den lokalen icke skulle få förkunnas ett enda ord politik. Jag har mycket funderat på vad denne välmenande man egentligen hade för motiv för en sådan bestämmelse. I varje fall synes det mig vara ganska egendomligt, att så många lokaler skola vara stängda just för politiska föredrag. Det finns t. o. m. lokaler, ägda av kommuner och andra samfälligheter, municipalsamhällen och städer, som alltså blivit uppförda med allmänna medel men ändå äro stängda för politiska föredrag. Jag kan icke finna annat, än att detta är alldeles felaktigt. Det bottnar, tror jag, i den fullständiga vanföreställningen, att en lokal på något sätt skulle skämmas genom att där hölles politiska föredrag. Ändock måste vi medge, att detta är och förblir en fruktansvärd vanföreställning, ty den politiska debatten har ju i alla fall nationens livsfrågor till föremål, och då borde egentligen ingen lokal vara för förnämlig för att kunna hysa en sådan verksamhet. Därför borde ovillkorligen en viss förändring till det bättre genomföras på denna punkt. Jag undantar då skolsalar, som jag icke anser vara lämpliga för politiska föredrag. Skolsalar böra för övrigt endast och allenast användas till undervisningsändamål.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till vad jag här anfört och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr **Andersson** i Södergård: Herr talman! När jag, som framgår av utskottets utlåtande, icke kunnat biträda det i motionen framförda önskemålet, så är det icke därför att jag står obekant med de ideella strävandena och de politiska förhållandena i vårt land samt det med dessa intressens tillgodoseende förknippade behovet av samlingslokaler. Tvärtom förstår jag mycket väl och uppskattar behovet och nödvändigheten av lämpliga lokaler för olika ändamål. Men jag har icke kunnat ansluta mig till den tanken, att detta lokalbehov skall tillgodoses i så stor utsträckning med allmänna medel, som här göres gällande. Staten har redan ett så mångskiftande och krävande arbetsområde, där pengar behöva användas, att jag tror, att vi ha alldeles tillräckligt därav under den närmaste tiden utan att behöva söka efter nya möjligheter för användning av statens pengar. Det finns andra behov, som särskilt för den fattiga befolkningen ute på landsbygden äro betydligt mera trängande, än att få denna lokalfråga ordnad på det sätt, som här föreslagits.

Vi se ju — och vi få för övrigt en erinran därom inom några dagar, då vi komma till jordbrukets huvudtitel — huru man nödgats gå in för åtskilliga inknappningar av anslag, som utgått väsentligen just för den fattiga delen av landsbygdens folk. Jag anser, att tillgodoseendet av exempelvis ökade arbetsmöjligheter, förbättring av bostäder m. m. dylikt äro mera angeläna än att använda åtskilliga miljoner kronor för uppbyggande av sådana här allmänna lokaler, som skulle stå öppna för vem som helst snart sagt var som helst och, kan man väl även säga, ungefär när som helst. Det är icke alls säkert, att ute på den egentliga landsbygden sådana där lokaler efter en tids användning skulle vara lika önskvärda och populära som vid den tidpunkten, då det gäller att framkonstruera ett lokalt manifesterat önskemål för att få ett stort statsbidrag för tillgodoseende av denna lokalfråga. Man kommer måhända även på detta område in på samma förhållande, som under den senaste kristiden så mycket klandrades, då det gällde att hjälpa åtskilliga, att man genom denna hjälp nästan stimulerade fram ett ökat hjälpbehov.

Nu är det emellertid så ute på den egentliga landsbygden, som man här

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.) mest tagit sikte på, att lokalbehovet för närvarande icke torde vara så stort, som man här vill göra gällande. Det heter i utskottets utlåtande, att det torde vara ett ännu större behov nu än år 1920, då riksdagen senast gick in för en utredning, vilken resulterade i ingenting. Och man påpekar, att det byggts många lokaler, men att lokalbehovet ändå nu torde vara minst lika stort som då. Jag kan icke understryka den uppfattningen, ty under mina ganska vidsträckta resor under de senaste femton à sexton åren i olika delar av södra och mellersta Sverige har jag funnit, att lokalbehovet varit i stor utsträckning tillgodosett genom den utökning av antalet lokaler, som skett under denna tidsperiod. Därtill kommer, att åtskilligt av vad man i denna motion velat tillgodose kan tillgodoses under betydligt enklare former än genom byggandet av stora lokaler. Studiecirkelarnas arbete på den rena landsbygden kan t. ex. utan större olägenhet ordnas så, att de små studiecirkelarna — ty de äro oftast ganska små — samlas hemma hos någon av studiecirkelns medlemmar. Där går studiearbetet alldeles utmärkt, det känner jag mycket väl till.

Vidare är det nog så, att det kan bli åtskilliga otrevliga konsekvenser för framtiden, om man skulle slå in på ett mycket forcerat lokalbyggande, särskilt om det gäller dyrare lokaler. Om dessa skulle byggas under medverkan av det allmänna, bli de i allmänhet dyrare både vid byggandet och i det framtida underhållet, än om de skulle byggas av föreningar, som på varje ort finge tillse, att lokalbehovet bleve fyllt genom deras eget initiativ.

Herr Näslund yttrade före middagsrasten, att herr von Seth hade satt in sin kritik emot motionen onödigt kraftigt och däremot icke så mycket tagit fasta på vad utskottsutlåtandet innehåller, samt menade, att detta är hållet i mycket försiktiga ordalag. Jag kan omnämna, att i debatten inom utskottet var majoriteten, som har dikterat utskottets utlåtande, för att den första delen av motionen, d. v. s. yrkandet om bidrag till förbättring av redan befintliga samlingslokaler, skulle uteslutas. Det heter också i utskottets utlåtande, att detta är en alltför vansklig uppgift att gå in för. Men jag undrar, om icke utskottsmajoriteten har gjort sig skyldig till att tillstyrka en annan väg, som kan vara lika vansklig, nämligen då man tillstyrker icke endast byggande av lokaler utan även inköp av befintliga lokaler. Detta torde med ganska stor sannolikhet leda till att överallt, där det finns en dålig samlingslokal, som äges av en förening med dålig ekonomi, kommer denna förening att tillkännage, att den icke kan upprätthålla sin verksamhet längre. Man vänder sig då till det allmänna och föreslår, att lokalen skall inköpas med allmänna medel. Sedan är det att befara, att förhållandena komma att bli precis desamma, som om den första delen av motionen hade accepterats. Skulle man gå in för denna statliga medverkan, kan jag för min del icke se annat, än att det vore lika rättvist att ge bidrag även till befintliga lokaler, som kunna repareras och därefter fylla sin uppgift. Även beträffande en helt nybyggd lokal, där vederbörande förening häftar i skuld för vad den kostat — den är kanske byggd året förut — skulle statens medverkan kunna vara lika motiverad. Jag menar, att utskottsmajoriteten här enligt min mening har gått in på vägar, vilka enligt mitt sätt att se icke äro mindre vanskliga än vad motionärerna för sin del hava yrkat.

Jag anser emellertid, att hela saken är rätt så vansklig. Man kan ju för all del säga, såsom herr Näslund gjorde, att det ju icke är farligare att besluta en utredning nu än 1920. Nej, faran är alls icke större, ty jag är tämligen övertygad om att utredningen icke torde kunna leda till annat resultat än litet utredningskostnader — därest det kommer att gå så långt som till en utredning, vilket jag för min del betvivlar. Ty det är nog så, att man säkerligen har mera angelägna uppgifter att använda statens pengar på än till detta.

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)

Jag understryker, att det är önskvärt, att man har tillgång till lokaler, men det är en sak, att detta är önskvärt, en annan sak är, om man på detta sätt skall engagera staten även för denna uppgift. Det är klart, att får man allmänna medel att röra sig med, kommer det att bli åtskilligt dyrare, än om enskilda under känslan av eget ansvar bygga dessa lokaler.

Jag tror därför, att man är bäst betjänt åtminstone tills vidare med att låta dem, som ha intresse av att bygga lokaler i orterna, sköta om den saken, ty det är att märka, att det icke alltid är frånvaron av den ekonomiska möjligheten att bygga lokalen, som är avgörande. Det ha vi många exempel på särskilt inom nykterhetsrörelsen, hurusom i bygder, där befolkningen är mycket fattig, man ändock har kunnat åstadkomma en lokal, som fyllt de anspråk man givetvis har kunnat sätta på en sådan lokal, under det att andra närliggande socknar, där befolkningen borde ha mycket större ekonomiska möjligheter att ordna lokalfrågan, det icke har skett. Det är därför icke uteslutet, att även i fortsättningen det enskilda initiativet här kan göra sig gällande.

Om riksdagen går med på en utredning och den skulle bli något liknade 1920 års utredning och alltså komma att ta en tidrymd av 5 år, skulle under utredningstiden säkerligen allt intresse för byggande av samlingslokaler fullständigt avkopplas; då har man i stället gjort den sak man velat gagna en stor otjänst.

Man kan se saken från olika synpunkter, det medger jag, men då man ser den ur ren landsbygdssynpunkt, kan jag icke komma till annat resultat, än att man kan ha många andra uppgifter, som äro betydligt mera trängande att tillgodose för den fattiga landsbygdsbefolkningen. Dessutom tycker jag, att det under nuvarande förhållanden knappast på något sätt är önskvärt, som jag förut sade, att söka efter nya vägar för användning av allmänna medel, när vi inom andra områden ha så svårt att tillgodose behoven.

Utän att bortse från värdet av samlingslokaler har jag ändock icke kunnat se, att denna väg är lämplig och framkomlig, varför jag förenat mig med övriga reservanter; och ber att få yrka bifall till reservationen, som går ut på att denna motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Herr von Seth: Herr talman! Motionärerna peka på att det ingalunda varit meningen att bygga samlingslokaler, där det förut finns sådana. Jag skulle vilja erinra om att staten sällan bygger billigt; och blir det så, att staten lämnar hjälp till en kommun till en flott och trevlig lokal, är man snart inne på den vägen, att även grannkommunen vill skaffa sig en sådan, och då kan det hända, att just sådana lokaler, som ha sin existens hotad av dålig ekonomi, därför att ägarna icke få dem uthyrda, komma att göra anspråk på att få hjälp från staten. Detta kommer i sin ordning att inverka menligt för andra lokaler, som uthyras för politiska föredrag och tillställningar av olika slag. Hur många är det icke av nykterhetsrörelsens lokaler, som få sina inkomster genom att de hyras ut? Säkerligen ett tusental I. O. G. T.-lokaler ha sin ekonomi baserad på att man hyr ut dem.

Herr Näslund erkände, att utskottsmajoriteten varit ganska betänksam, och herr Näslund erkände också, att majoritetens förslag andades en viss tveksamhet. Det är bara att beklaga, att icke denna betänksamhet gått så långt, att man insett de faror, som ett bifall till motionen verkligen innebär. Herr Näslund sade också mot mitt starkaste argument, att det var farligt för staten att engagera sig i dylika saker, att när vi 1920 slagit in på denna väg, verkade det icke alltför avskräckande på honom. Men herr Näslund, det är 16 år sedan vi togo detta steg, och vi ha sannerligen haft tillfälle det år efter år konstatera, att staten lägger sig i allt flera områden och engagerar sig i allt

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.) flera ekonomiska uppgifter, som draga högre och högre utgifter. Det är väl ett bevis, som kraftigt talar för reservationen, nämligen att motionen bör avslås.

Herr *Lindmark* instämde häruti.

Herr **Näslund**: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att herr Andersson i Södergård sade, att det gjorts en utredning, som icke lett till något resultat. Det är dock felaktigt. Någon utredning har icke verkställts. Sedan riksdagen 1920 fattade beslut i detta ärende, skickade den då sittande regeringen riksdagsskrivelsen till socialstyrelsen för yttrande över densamma, och efter fem år avgav socialstyrelsen ett yttrande på några rader i avstyrkande riktning. Så kommer man i dag och återoppar detta och säger, att en utredning är verkställd, som icke lett till något resultat. Jag har en annan uppfattning än socialstyrelsen i detta avseende, och jag vill också säga, att när riksdagen i varje fall efter moget övervägande, som skedde 1920, skriver till Kungl. Maj:t i ett ärende, då skall man icke nöja sig med att man får ett avstyrkande utlåtande från ett ämbetsverk på några rader, och säga, att utredning är verkställd.

I övrigt skall jag icke göra några invändningar emot vad som sagts, sedan jag första gången hade ordet. Jag vill understryka vad jag då sade, att om-dömena gå isär dels med avseende på behovet av sådana lokaler och dels med avseende på huruvida det kan vara riktigt eller icke att statsmakterna gå in för underlättande av tillkomsten av dessa lokaler. Det är klart, att den enes uppfattning kanske är lika mycket kännetecknande för hans ort som den andres. Men när herr Andersson i Södergård vill försöka övertyga kammaren om, att utskottsmajoriteten är överens med motionärerna i fråga om användandet av de gamla lokalerna, så är även detta yttrande från herr Anderssons sida icke riktigt. Ty utskottsmajoriteten har starkt understrukt, att statens medverkan skall i första hand lämnas, där nybyggnader ifrågakomma, och det gäller också där gamla lokaler kunna komma till användning, men det skall under alla omständigheter vara ett starkt framträdande manifesterat behov — lägg märke till detta, att det skall vara ett manifesterat behov! — av lokalernas behövlighet.

Det är med dessa ord, herr talman, jag ber att än en gång få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sundström**: Herr talman! Jag skall bara säga några ord gent emot herr Andersson i Södergård och herr von Seth.

Herr Andersson i Södergård säger, att dessa lokaler skulle kunna uthyras till vad som helst. Jag vill säga, att den plan, som framlägges i motionen, går ut på, att stat och kommun och enskilda skola samverka — märk väl, att det icke är ifrågasatt, att staten själv skall bygga några som helst lokaler — och sålunda bortfaller herr von Seths argument, att ekonomiskt slöseri skulle uppstå genom att staten skulle bygga. Det är icke alls meningen, utan man skall anknyta till det lokala intresset, och man stimulerar detta genom bidrag och lån och dessutom hjälp från kommunernas sida. Men det har också förut-satts, att därest dessa lokaler komme till, skulle man naturligtvis reglera användningen av dem genom vissa föreskrifter, alldenstund det allmänna bidrar till deras vidmakthållande, och dessa föreskrifter komma givetvis då att bli en borgen för att dessa lokaler icke komma att användas, såsom herr Andersson i Södergård trodde, till vad som helst och av vem som helst, utan därigenom skulle man kunna få föreskrifter, som förhindrade, att lokalerna genom

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)
att användas till vad som helst och uthyras till vem som helst skulle komma i vanrykte. Det är en mycket vanlig erfarenhet, att just nödvändigheten att skaffa pengar åstadkommer detta resultat.

När herr Andersson i Södergård vidare säger, att det icke finns några lokalbehov på landsbygden för studiarbetet utan att dessa studiecirkelar kunna sammankomma i medlemmarnas hem, tror jag, att herr Andersson därigenom har givit ett klart belägg för att det är ett trängande behov av samlingslokaler. Jag vill erinra om det utomordentligt goda föredöme, som vissa organisationer bland lantbrukarunden ha visat, när de sökt åstadkomma s. k. bygdegårdar, där man just skulle få en samlingspunkt för landsbygden. Jag vågar vitsorda, att ungdomens studieintresse är livligare än någonsin, och om man för ett sådant ändamål lämnade ett handtag, är det svårt att se, att det skulle vare sig riskera statens affärer eller vara till något annat än mycket stort gagn för alla parter.

Jag vill icke underkänna nykterhetsrörelsens utomordentliga insatser, när det gällt att skapa fram lokaler. Tvärtom vill jag säga, att vi stå i mycket stor tacksamhetsskuld till denna för vad den gjort. Men jag vill å andra sidan säga, att det är många av dessa nykterhetsföreningar, som nu befinna sig i en svår ställning, därför att de icke kunna hålla sina lokaler vid makt utan nödgas uthyra dem på ett sätt, som gör, att deras egen verksamhet i många fall äventyras.

Det synes mig sålunda vara ådagalagt, att alla de argument, som framförts emot motionen, i stället starkt tala för densamma, och jag ber att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! De argument, som kommit från reservanterna, finner jag mycket egendomliga. Medan man å ena sidan argumenterar på det sättet, att de föreslagna åtgärderna skulle medföra betydande ekonomiska konsekvenser — åtminstone var detta huvudargumentet i herr von Seths första anförande — argumenterar man å andra sidan på det sättet, att dessa åtgärder eventuellt icke skulle komma att få någon vidare betydelse. Emellertid finner jag det ganska anmärkningsvärt, att herr von Seth i sitt första anförande lade upp frågan så, som om det gällde att bifalla motionärernas yrkanden i deras helhet. Men om man kastar en blick på det utlåtande, som majoriteten kommit till, och det förslag, som motionärerna ha gjort, så måste man väl ändock finna, att det ligger en ganska betydande skillnad mellan dem. Det är icke så, som herr von Seth sade, att utskottsmajoriteten visade sig så synnerligen betänksam inför dessa saker; åtminstone visade jag för mitt vidkommande inga betänkligheter emot att gå in för en utredning i frågan. Men vi ville vara med om att söka få till stånd ett utlåtande av en något moderat och mindre långt gående beskaffenhet, av den anledningen att vi nödgades försöka få herr Näslund med oss för att vinna majoritet inom utskottet.

Emellertid talade herr von Seth särskilt om, att detta skulle komma att medföra stora och svåra konsekvenser, men han utvecklade icke närmare innebörden av dessa befarade konsekvenser. Jag förmodar, att det i alla fall därunder låg den meningen, att alltför många sådana samlingslokaler i bygderna skulle tillkomma genom statens medverkan. För mitt vidkommande tror jag, att fruktan därför är mycket överdriven, ty avsikten är väl ändock icke, att lokaler skulle utföras på andra platser inom landet, än där sådana lokaler verkligen behövas. Jag menar alltså, att en kommun, som redan har sin lokalfråga ordnad eller icke vill vara med på att komma i åtnjutande av någon hjälp för uppförande av en behövlig lokal, den behöver icke komma i fråga för

Ang. tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler. (Forts.)
en sådan hjälp, utan statens medverkan kräves endast, där ett verkligt behov samt vilja till ordnande av samlingslokal förefinnes.

Sedan tyckte herr Andersson i Södergård, att utskottet var inne på en vansklig väg, när vi ändock hade sagt i utskottets motivering, att hjälp också kunde komma i fråga för att förvärva en redan befintlig lämplig lokal på en plats. Jag tycker för min del, att herr Andersson i Södergård egentligen icke skulle behöva ha så mycket att invända däremot, ty herr Andersson var åtminstone vid behandlingen i utskottet av den meningen, att därest han överhuvud skulle vilja vara med om några åtgärder i detta ämne, borde även redan förut existerande företag rättvisligen komma i åtnjutande av hjälp. Men jag förstår ju, att det ligger så till, att herr Andersson under inga förhållanden är villig att vara med om några åtgärder i frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr von Seth, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr von Seth begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 61 ja och 48 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 2.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående herr Olssons i Stockholm m. fl. motion angående demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen samt under densamma sorterande verk och institutioner.

I en inom andra kammaren väckt, till dess femte tillfälliga utskott överlämnad motion, nr 123, hade herr *Olsson* i Stockholm m. fl. föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen samt under densamma sorterande verk och institutioner.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Ang. demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen m. m.
(Forts.)

Sedan berörda hemställan föredragits, anförde:

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Det inträffar ibland att ett utskott har sitt hjärta och sina tankar hos motionären och gärna skulle vilja bifalla, vad han motionerat om. Så förefaller det också att vara i detta fall, ty den motivering, som utskottet förebragt för ett avslag på motionen, är i själva verket en motivering för ett bifall till densamma.

I motionen kräves, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen samt under densamma sorterande verk och institutioner. Det har sagts från åtskilliga håll, att denna motion är av en så utomordentlig betydelse och att den öppnar så många områden, att en utredning skulle vara synnerligen svår att genomföra. Jag tror emellertid, att motionen i verkligheten icke har den stora räckvidd, som man från åtskilliga håll redan på ett tidigt stadium av diskussionen har sökt göra gällande. Först måste man ju undantaga de verk, som vi betrakta som affärsdrivande, statens järnvägar, postverket, telegrafverket o. s. v., som sortera under enskilda styrelser och under enskilda förvaltningar. Utöver dessa affärsdrivande verk ha vi emellertid den centrala statsförvaltningen och en del under denna sorterande institutioner och mindre verk. Om man läser utskottets utlåtande, finner man, att man redan tidigare upprepade gånger varit inne på tanken att verkställa utredning eller vidta åtgärder i syfte att få till stånd en förenkling av den centrala statsförvaltningen, så att man kunde få en smidigare apparat. Utskottet säger bl. a.:

»En oavslutlig strävan att — utan att äventyra effektiviteten — förenkla och rationalisera vår statsförvaltning har emellertid länge pågått och pågår allt fortfarande. I sådant syfte har regeringen utom andra organ med mera begränsade befogenheter tillsatt en 'statens organisationsnämnd' med praktiskt taget obegränsad uppgift. Visserligen har denna nämnd», säges det vidare, »nyligen upphört efter att hava underkastat förvaltningen en allsidig granskning, men den hann likväl framkomma med ett betydande antal förslag, syftande till dylika åtgärder.» — Med detta menar väl utskottet åtgärder i förenklade syfte och som skola ha till uppgift att hämma den byråkrati, som finns i statsförvaltningen.

Vi ha emellertid sett mycket litet resultat av den verksamhet, som under årens lopp bedrivits på detta område, och även om statens organisationsnämnd har lämnat efter sig en rad av förslag, som inte ha lett till någon som helst praktisk lösning av de frågor det här gäller, ha vi ju därmed inte kommit själva problemet ett enda steg närmare. Jag har själv under en följd av år sett, huru man från riksdagens sida och även från andra institutioner och till och med departementen gjort vissa ingrepp i enskilda institutioners förvaltning och administration för att få dem litet smidigare och litet mera anpassade efter nutida krav. Så har skett till exempel i fråga om domänverket och även inom en del andra institutioner. För närvarande pågår en liknande reformering inom pensionsstyrelsen.

Det är emellertid uppenbart, att om man verkligen vill söka komma till rätta med detta problem, går det inte att hugga litet här och litet där i den centrala statsförvaltningen och de institutioner, som sortera under den, utan då måste man göra upp en plan över hela statsförvaltningen och efter denna söka komma fram till den smidigaste, bäst arbetande och lämpligaste apparaten. Att lappa litet här och litet där och göra ett ingrepp i en institution det ena året och ett ingrepp i en annan institution ett annat år kan icke ge några

Ang. demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen m. m.
(Forts.)

bestående eller riktiga resultat. Det är också något ganska naturligt, att detta ständiga pålappande på förvaltningsapparaten måste medföra en byråkrati, som sätter alldeles enastående spår efter sig. Vi ha i motionen framhållit, hurusom man ute i den allmänna diskussionen ofta hör talas om »statens nådiga tågordning», och detta är nog ett uttryck, som får allt större burskap, ju mer man håller på med att lappa på detta sätt inom statsförvaltningens organisationer.

Från utskottets sida har man efterlyst några exempel på vad motionärerna syfta till. Jag skall endast anföra ett par exempel, och om dessa äro litet skandalösa, är det sannerligen inte mitt eller motionärernas fel, utan det måste i så fall helt och hållet tillskrivas bristerna inom den förvaltningsapparat, som i dag existerar.

Det första exemplet gäller en fattig man, som bor i Nacka. Han går till fattigvårdsmyndigheterna där och begär understöd. De förklara för honom, att han har sin hemortsrätt i Stockholm och ge honom respengar in till Stockholm i stället för understöd. Då han kommer upp till fattigvårdsmyndigheterna i Stockholm, förklarar man, att han skall ha sitt understöd i den kommun, där han är bosatt. Mannen går till kammarrätten och begär att få rättelse. När ärendet har legat i kammarrätten något över en månad, erhåller han besked om vad fattigvårdslagarna innehålla. Han fick således vänta en hel månad på att få ett enkelt besked. Detta är emellertid ett exempel, som är mycket generöst tilltaget, ty här var ju väntetiden endast en månad. När det gäller överklaganden och dylikt i kammarrätten, dröjer det i regel både en och två, ja, i ett fall har det dröjt ända upp till sex månader, innan man kan få något besked i sådana här enkla, men för den det vederbör mycket betydelsefulla frågor. Det säger sig självt, att det måste vara något fel i systemet, då man i sådana fall icke kan erhålla ett omedelbart svar.

Jag skall anföra ännu ett exempel. Om en person blir påförd beskattning från tvenne kommuner och överklagar detta i kammarrätten, kan det dröja ända upp till tre år, innan något besked kommer. Under tiden är den skattskyldige tvingad att betala skatten, alldeles oavsett vilket utslag kammarrätten kan komma att fälla, och först efter utslaget får han tillbaka sina pengar, om kammarrätten tilläventyrs skulle finna, att han blivit dubbelbeskattad. Självfallet föreligger också på denna punkt en brist i organisationen, som kan föra med sig synnerligen stora olägenheter för dem, som tvingas att anlita denna institution.

Jag skall ta ännu ett exempel, denna gång från pensionsstyrelsen. En fattig änka i Stockholm går till vederbörande pensionsnämnd och begär att få pension. Hon får också denna beviljad av nämnden, och ärendet skickas vidare till pensionsstyrelsen. Där blir det emellertid liggande, och jag har ett exempel, då ett sådant ärende legat i pensionsstyrelsen i åtta månader, innan utslag kommit. Även här måste naturligtvis felet ligga i den byråkratiska organisationsapparaten, som icke tillräckligt snabbt kan ge klart besked till dem det vederbör.

Jag har ett annat exempel från byggnadsstyrelsen, som kanske kan vara av ännu större allmänt intresse. I detta fall gäller det nämligen icke bara den enskildes ekonomi, utan här gäller det statens och samhällets ekonomi. För något år sedan skulle man i Sundbyberg börja bygga en större viadukt över järnvägen och förbinda den med körbanorna, alltså ett ganska omfattande arbete. Pengarna till denna viadukt skulle tas ur beredskapsfonden. Den skulle nämligen utföras som beredskapsarbete. Sedan en del förberedande arbeten, grundborringar och dylikt, klarats av, utbjöds själva viadukten på entrepre-

Ang. demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen m. m.

(Forts.)

nad och en firma åtog sig arbetet. När man kommit ett stycke, visade det sig, att man inte kunde fortsätta efter de ritningar och förarbeten, som tidigare gjorts. Byggnadsstyrelsen fick åter ta itu med ärendet och tillsatte en ingenjör för att klara av saken. Då hade man redan beställt alla järnkonstruktionerna för viadukten, och järnbalkarna lågo redan ute i Sundbyberg, färdiga att användas. När byggnadsstyrelsen granskade ritningarna ännu en gång, visade det sig emellertid, att vad som beställts för detta stora bygge icke kunde användas. Den ingenjör i byggnadsstyrelsen, som fick i uppdrag att söka rätta till saken, fick därför börja sitt arbete med att sätta sig ned och räkna efter, hur mycket man enligt de nya ritningarna skulle kunna använda av de järnkonstruktioner och järnbalkar som redan beställts och lågo färdiga ute på byggnadsplatsen. Därefter fick den firma, som hade arbetet på entreprenad, börja på nytt med resultat att byggnadsstyrelsen fick öka på entreprenadsumman ganska väsentligt. Det är emellertid icke nog med detta, utan under den långa tid, som man inom byggnadsstyrelsen höll på med att plottra med detta, fingo de, som skulle ha detta arbete, gå arbetslösa. När det emellertid kan inträffa sådana missgrepp, som kosta staten åtskilliga tusentals kronor mera än om man från början hade utfört arbetet ordentligt, måste man anse, att det föreligger något fel i själva systemet. Också här är det fråga om en byråkrati, där den vänstra handen inte vet vad den högra gör. Det är klart att en dylik byråkrati blir mycket dyrbar för samhället.

Detta var, herr talman, endast ett par exempel, men de skulle kunna mångfaldigas. Ja, man skulle kunna plocka fram hela dossierer av liknande slag från åtskilliga håll. När det förhåller sig på detta sätt, är det klart, att en utredning om dessa spörsmål är på sin plats. Jag är också övertygad om att utskottet, som haft att behandla denna fråga, innerst inne har haft samma uppfattning som jag och mina medmotionärer, nämligen att man här förr eller senare måste göra något. Jag är också livligt övertygad om att man förr eller senare måste vidtaga några åtgärder. Om kammaren i dag skulle avslå denna motion med begäran om utredning angående en förenkling av statsförvaltningen, är jag förvissad om, att det inte kommer att dröja så synnerligen länge, innan riksdagen blir nödsakad, för att inte säga tvingad, att besluta en utredning i detta syfte. Man kan nämligen inte år efter år och generation efter generation hålla på med att pålappa och påbygga statsförvaltningen utan att någon gång tillgripa en utomordentlig åtgärd för att rensa bort det obehöfliga och få kvar en verkligt effektiv förvaltningsapparat. Så vitt jag vet, har emellertid under en lång följd av år någon sådan utrensning inte skett annat än i några små undantagsfall. I motionen har jag pekat på att riksdagen i fjol firade sitt 500-årsjubileum, och jag är nästan säker på att man sedan dess knappast har vidtagit en enda utomordentlig åtgärd för att söka få till stånd en snabbt och effektivt arbetande apparat inom statsförvaltningen. Man har lappat på år från år. Det har fått gå, och nu tänker man fortsätta på detta sätt. Jag undrar ändå, om inte t. ex. sådana institutioner som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen skulle kunna sammanslås under en hatt, så att man på detta område finge ett centralt verk. Det är säkerligen likartade förhållanden på en mängd områden, där man skulle kunna sammanslå de skilda institutioner, som nu finnas inom den centrala statsförvaltningen, i syfte att förenkla förvaltningsapparaten och få fram frågorna snabbt och effektivt, alltså få till stånd vad jag skulle vilja kalla för demokratisering.

Herr talman! Då frågan ligger till på detta sätt, har jag ingen anledning att frånträda det yrkande, som gjorts i motionen. Jag ber därför att få yrka bifall till den av mig med flera väckta motionen i denna fråga.

Ang. demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen m. m.
(Forts.)

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Wallén: Herr talman! Hur frestande det än skulle kunna vara att inlåta sig i en längre debatt med den ärade motionären, skall jag emellertid av hänsyn till kammarens ledamöter avstå ifrån detta. Jag tillåter mig därför att med hänvisning dels till den motivering, som utskottet anfört, dels ock till vad motionären själv här framhållit om statsdrift m. m. yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Jag skulle vilja säga till motionären, att den sak, som han här varit inne på, ordnar man nog inte genom att motionera i frågan. Åtminstone har jag den bestämda erfarenheten. Den här saken måste nog ordnas på andra vägar, än som här ifrågasatts.

Samtidigt med att jag säger detta, vill jag dock göra det påståendet, att särskilt såvitt angår *arbetsmetoderna* inom en del av statens verk, dessa inte äro tillfredsställande ordnade. Det är min alldeles bestämda uppfattning. Denna min uppfattning grundar jag på tre års arbete inom statsrevisionen. Jag skulle i detta sammanhang även vilja framhålla, att när det gäller de affärsdrivande verken eller åtminstone en del av dessa, så har man börjat tillämpa en del bättre och mindre arbetskrävande metoder. Med avseende å en del *äldre verk* existerar dock enligt min bestämda övertygelse en — vad jag skulle vilja kalla — byråkratisk inavel, som helt enkelt är fruktansvärd. Man tillämpar inom dessa verk arbetsmetoder, som äro av den art, att en person i ledande ställning inom ett enskilt företag skulle rynka på näsan åt dem, och han skulle säkert säga, att sådana där metoder helt enkelt inte skulle få förekomma inom den verksamhet, där han sutte som chef. Jag har själv hört personer i ledande enskild ställning, som givit uttryck åt en sådan uppfattning.

För att nu ta ett enda litet exempel på arbetsmetoderna inom ett visst verk, jag skall inte nämna vilket, så visar det sig där — åtminstone har det gått till på det sättet under långliga tider — att när det till exempel gäller att betala en liten räkning på, låt mig säga, ett 30-tal kronor eller däromkring, så fogas vid räkningen ett särskilt utanordningsbeslut. Man nöjer sig sålunda inte med räkningen enbart, utan man fogar vid densamma en särskild anordning, i vilken det sägs, att till den och den personen utanordnas så och så mycket eller som i detta exemplet ett 30-tal kronor. Denna utanordning skrives sedan under av tre eller fyra personer och bland dem chefen för verket i fråga. Detta är ju ett fullkomligt antediluvianskt system. Vid en del affärsdrivande verk har man ordnat utanordningen av dylika summor så, att befattningshavare även ganska långt nere i graderna kunna svara för utbetalningarna. Personer med ganska ringa utbildning ha här med andra ord rätt att göra dylika utanordningar, varigenom man slipper använda överkvalificerad arbetskraft. Man behöver sålunda inte gå till tre eller fyra personer och bland dem högste chefen för att kunna betala den där lilla summan. Detta system användes emellertid fortfarande i viss utsträckning inom statsförvaltningen.

Jag vill i detta sammanhang även fästa uppmärksamheten på, att man i vissa verk ordnar frågan om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie på så sätt, att lägre befattningshavare kunna fatta beslut därom. När det emellertid gäller en del av de där gamla verken går det inte till på det sättet, utan där måste en framställning om ledighet eller ett vikariatsförordnande även för mycket kort tid gå upp till högre myndigheter.

Jag skall inte i detalj gå in på allt det där, men så mycket vill jag säga,

Ang. demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen m. m.

(Forts.)

att här gäller det områden, där det finns något att göra för den, som verkligen vill sätta in sin kraft på att förenkla arbetsmetoderna. Särskilt med avseende å de äldre verken existera alltjämt arbetsmetoder, som kunde förtjäna att synas i sömmarna. Ur arbetsanskaffningssynpunkt kan det ju vara bra med sådana där metoder, men man kan väl knappast få anlägga dylika synpunkter, när det gäller frågor av denna beskaffenhet. Det är ju klart, att under kristider, när arbetslösheten är svår, även den synpunkten — att man kan bereda sysselsättning genom ett bibehållande av de gamla arbetsmetoderna — kan få göra sig gällande. När tiderna bli bättre och arbetstillgången ökar, kan det emellertid bli anledning att titta närmare på en hel del av dessa gammalmodiga arbetsmetoder.

Jag hörde nyss en kamrat berätta om en jägmästare, som tidigare varit anställd i ett enskilt företag, men som därefter fått anställning vid någon statlig institution. Denne jägmästare hade sagt, att han blivit alldeles förbluffad över de arbetsmetoder, som användes inom statsförvaltningen, och han hade tillagt: »Jag är van vid enklare, praktiska och arbetsbesparande metoder från den enskilda verksamhet, där jag tidigare varit anställd. De arbetsmetoder, som användas här, göra att jag känner en fullständig otrevnad med arbetet.»

Ja, så förhåller det sig nog i verkligheten. Men vad skall man göra åt den här saken? Den ena kommittéutredningen efter den andra har sysslat med dessa frågor, men det blir väl knappast bättre för det. Jag tror nu för min del inte, att det är mycken mening med att yrka bifall till motionen. Men för egen del har jag åtminstone velat passa på tillfället att framföra dessa synpunkter. Blir det votering kommer jag emellertid att rösta för motionen. Men jag vet ju så väl, att något resultat av denna motion blir det inte.

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Vi befinna oss tydligen här i den ganska egendomliga situationen, att man, såvitt jag förstår, är fullkomligt enig därom, att någonting måste göras i denna fråga. Man vill emellertid inte sätta yxan ordentligt till roten. Någon kom för några dagar sedan, då utskottsutlåtandet förelåg färdigt, och viskade i mitt öra, att om det hade varit en riksdagsman, som tillhörde något av de större och mera tongivande partierna i riksdagen, som motionerade i denna fråga, så hade alldeles säkert motionen blivit tillstyrkt. Vid sådant förhållande måste jag konstatera, att man i riksdagen i dag är enig om, att någonting måste göras, men att på grund därav att det är en socialist som motionerat så måste motionen avslås. Jag måste ju säga, att kammaren ger sig själv ett ganska grundligt underbetyg, om dylika skäl och argument skola få ligga till grund för dess ståndpunkttagande i en så pass viktig fråga som denna.

Jag har redan tidigare sagt, och jag vidhåller den uppfattningen, att om man i dag inte vill bifalla motionen och företa en utredning, så blir man vad tiden lider tvingad att vidtaga de åtgärder, som här ifrågasätts. Ty de förhållanden som råda inom statens verk äro verkligen av den art, att någonting förr eller senare måste göras. Därför, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr **Wallén**: Herr talman! Jag nödgas ånyo begära ordet med anledning av herr Olssons i Stockholm allvarliga beskyllning emot kammarens femte tillfälliga utskott, nämligen att hans motion skulle ha behandlats på ett annat sätt, om inte herr Olsson och hans meningsfränder varit motionärer i denna fråga. Jag ber att å utskottets vägnar på det bestämdaste få protestera mot detta hans påstående. Utskottets samtliga ledamöter ha varit ense om

Ang. demokratisering och förenkling av den centrala statsförvaltningen m. m.
(Forts.)

att avslå motionen. Jag försäkrar emellertid herr Olsson i Stockholm, att om en motion med så föga preciserat innehåll som denna eller en lika lösligt hopkommen motion hänvisats till utskottet, så skulle den där ha behandlats på fullkomligt samma sätt som denna, ja, kanske knappast så hänsynsfullt, ty hade någon annan än herr Olsson i Stockholm varit motionär i frågan, hade man kanske från utskottets sida begärt något mera i fråga om motionens sakliga innehåll.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs vart för sig:

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående snabbare tillhandahållande av de tryckta stenogrammen från kammarens debatter; och

bevillningsutskottets betänkande, nr 8, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 5 § s) tulltaxeförordningen.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 4.

Ang. viss ersättning till förre vinhandlaren E. Laurell. Vidare föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 9, i anledning av väckt motion om viss ersättning till förre vinhandlaren Ernst Laurell; och anförde därvid:

Herr **Lithander**: Herr talman! Utav föreliggande utskottsbetänkande framgår, hur oerhört svårt det är för en näringsidkare, som vid ett monopols tillkomst tillerkänts en mycket blygsam ersättning i stället för den årliga inkomst han förut haft, att kunna få någon hjälp när ett vidrigt öde tvingar honom att hos myndigheterna söka utfå en något ökad ersättning. Nöden har ingen lag, heter det. Vederbörande har ingen annan möjlighet än att genom en skrivelse till Kungl. Maj:t eller ett besök hos finansministern söka utverka en liten förbättring i ersättningen.

Ang. viss ersättning till förre vinhandlaren E. Laurell. (Forts.)

I denna motion har jag nu hemställt, att vederbörande skulle tillerkännas den ersättning, som kunde anses rimlig. Då utskottet emellertid inte velat biträda mitt yrkande och fixera ersättningsbeloppet, är jag, herr talman, givetvis förhindrad att nu framställa något yrkande.

Herr Blomquist: Herr talman! Med anledning därav att motionären inte framställt något yrkande, ber jag att i all korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 10, i anledning av väckt motion om viss ersättning till förra cigarrfabrikanten Flora Swensson. Därvid erhöles på begäran ordet av

*Ang. viss
ersättning till
förra cigarr-
fabrikanten
Flora
Swensson.*

Herr Lithander, som yttrade: Herr talman! I det föreliggande utskottsbetänkandet behandlas ett fall analogt med det, som avgjordes under den föregående punkten. Det är emellertid här fråga om ett annat monopol, nämligen tobaksmonopolet. I det förra fallet hade vederbörande på grund av det tvångsläge vari han befunnit sig måst godta den honom erbjudna ersättningen. Här åter har vederbörande förklarat sig icke kunna godta den ersättning, som bju-dits henne. Mot beslutet om ersättningen fick klagan ej föras.

Vederbörande hade i detta fall sin utkomst av sin tillverkning, som hon försålde i egen butik till den kundkrets, som hon förskaffat sig. Trots att hon på detta sätt berövats sin utkomst, hade hon emellertid försörjningsskyldighet gentemot sin familj, och hon har därför under en lång följd av år fått försöka att kämpa sig fram för att kunna hålla huvudet ovan vattenytan. När förhållandena så blevo henne övermäktiga, nödgades hon vända sig till myndigheterna med begäran om hjälp, och bl. a. vände hon sig då till finansministern, vilken emellertid förklarade, att han inte hade några medel till sitt förfogande för ändamålet, och därför rådde henne att vända sig till riksdagen. Detta har hon nu gjort, men riksdagen är ytterligt kallsinnig i fall sådana som detta.

Det inträffade må emellertid tjäna svenska folket och då främst näringsidkarna som en tankeställare med avseende å det öde, som man går till mötes vid en fortsatt monopolisering av näringslivet.

Herr talman! Av samma anledning som i den föregående frågan, nämligen att utskottet icke velat fixera något ersättningsbelopp, är jag även härvidlag förhindrad att ställa något yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 6.

Härpå föredrogs vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring åt biskopen i Härnösands stift Torsten Bohlin; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Ang. upphävande av den s. k. Åkarpslagen. Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

I två inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 100 av herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.* och nr 153 av herrar *Brüdefors* och *Hagberg* i Luleå, vilka motioner behandlats av första lagutskottet, hade framställts yrkanden om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Åkerman*, *Klefbeck* och *Wangson*, fru *Östlund* samt herrar *Lindberg* i Umeå och *Berg*, vilka hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag
angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§
strafflagen.

Härigenom förordnas, att 22 och 24 §§ i 15 kap. strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

22 §.

Tvingar någon, utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot, annan att något göra, tåla eller underlåta, straffes högst med straffarbete i två år, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

24 §.

Brott, som i 22 § sagt är, må ej åtalas av allmän åklagare, där ej målsägande det till sådant åtal angiver; ej heller må brott, som i 23 § sägs, åtalas av annan än målsägande.

Denna lag träder i kraft tio dagar efter den dag, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Olsson* i Stockholm: Herr talman! Med hänvisning till de många diskussioner, som tidigare förts här i andra kammaren om våra förslag angående upphävande av Åkarpslagen, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som föreligger i ärendet. Jag gör detta så mycket hellre, som reservationen helt överensstämmer med den lagtext, som jag motionsvis föreslagit. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Hagberg* i Luleå: Herr talman! Då jag står som motionär i denna fråga, ber jag att helt kort få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Jag vill här nöja mig med att säga, att vi motionärer i motiveringen till motionen påvisat, hurusom Nordisk Familjebok kategoriskt stämplar Åkarpslagen som en typisk klasslag. Då utskottet inte haft ett ord att invända gentemot denna karakteristik, och om nu riksdagsmajoriteten ställer sig bakom detta utskottsutlåtande och denna Åkarpslag, så betyder det, att riksdagsmajoriteten jämväl godtagit Nordisk Familjeboks karakteristik av lagen såsom varande en klasslag.

Ang. upphävande av den s. k. Akarpslagen. (Forts.)

Herr **Linnér**: Herr talman! Då ytterligare diskussion angående denna fråga torde vara onödig här i kväll, nöjer jag mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **Östlund**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Stockholm, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Olsson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 61 ja och 54 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående viss ändring av de för aktiebolag och bankföretag gällande bokföringsföreskrifterna anförde

*Ang. viss
ändring av de
för aktiebolag
och bankföretag
gällande
bokförings-
föreskrifterna.*

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Detta utskottsutlåtande föranleder enligt min mening endast det påpekandet, att handlingar, som uppenbarligen för närvarande anses såsom fullt lagliga, av våra domstolar i ett visst särskilt fall blivit belagda med strängt straffarbete och vanfrejd. Kommentarer till detta påpekande synas mig vara fullständigt överflödiga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om påskyndat avskrivande av prästerskaps till statsverket indragna tionde.

*Ang. påskyndat
avskrivande
av prästerskaps
till
statsverket
indragna
tionde.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 479, hade herr *K. A. Westman m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 13.

Ang. påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde. (Forts.)

tionde och andra fastighetsavgifter, som indragits till statsverket enligt lagen den 9 december 1910 om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför, skulle avskrivas i den ordning, att vad som därav icke den 30 april 1937 förfallit till betalning skulle omedelbart avskrivas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Johansson* i Bro och *P. Verner Andersson*, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Johansson* i Bro: Herr talman! Då jag och en ledamot av första kammaren reserverat oss på denna punkt, skall jag be att här i all korthet få säga några ord.

Vi reseranter ha icke kunnat biträda utskottets förslag, enär vi ansett, att denna skatt är orättvis och orimlig. Vi ha nogsamnt kännedom om, att den är på avskrivning, och att den kommer att avskrivas inom några år, men vi anse inte detta tillräckligt utan hålla före, att skatten bör avskrivas omedelbart. Jag förstår för min del inte vad det kan ligga för mening uti att man på sätt som här är fallet, skall lägga en skatt allenast på vissa skattedragare. Man har i många år försökt få till stånd en beskattningsform, som skapar rättvisa på detta område, men den här gamla lagen vill man i varje fall behålla.

Den som läser utskottsbetänkandet torde inte kunna finna annat än att alla som yttrat sig i den här frågan äro ense därom, att skatten bör avskrivas inom kort tid. Det finansiella läget har emellertid alltid stått hindrande i vägen för en dylik avskrivning. Av utskottets kortfattade motivering finner man, att utskottet är av samma mening som reseranterna, men att det anser, att det statsfinansiella läget för närvarande icke är sådant, att vårt förslag kan vinna bifall just nu. Av vad utskottet på sid. 18 i sitt utlåtande säger — jag skall nu inte ytterligare upptaga tiden med att läsa upp utskottets yttrande, men herrarna kunna ju läsa det själva — framgår ju hur det förhåller sig med de redan tidigare beslutade avskrivningarna. Visserligen skulle ju ett bifall till reservationen medföra en inkomstminskning för nästa budgetår på cirka en miljon kronor, men även om det nu skulle ha gällt en ännu större summa, skulle i vart fall vi reseranter inte kunnat gå in för ett bibehållande av denna orättvisa beskattning. De personer som ha att erlægga detta tionde få ju också betala församlingsavgift som vi andra, ett förhållande, som jag för min del inte kan finna rättvist.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, som går ut på det samma som motionen.

Herr *Iinnér*: Herr talman! Utskottet har ansett det omöjligt att på grundvalen av den föreliggande utredningen föreslå riksdagen, att den skulle besluta en inkomstminskning, som dock rör sig kring 4 miljoner kronor. Den utav motionärerna tillämnade skattelindringen kommer helt säkert att genomföras, men detta förutsätter naturligtvis en annan utredning än den, som motionärerna kunnat förebibringa. I detta ögonblick skulle ett bifall till motionen en-

*Ang. påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna ti-
onde. (Forts.)*

dast innebära, att i budgeten uppstode en lucka på något över en miljon kronor.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Westman**: Herr talman! Det är inte min avsikt att förlänga debatten, men jag anser, att jag inte kan underlåta att säga några ord, när jag är motionär i denna fråga. Min motion kommer, såvitt jag förstår, att röna samma öde som så många andra motioner vid denna riksdag. Jag har mången gång förvänat mig över, att det är med en viss skadeglädje, som ledamöter i olika utskott komma och berätta, att nu ha vi i utskottet slaktat — om jag nu får återge ett så pass kraftigt uttryck — så och så många motioner. Det är självfallet, att man inte blir så vidare glad åt att få en motion avslagen, om man nämligen är övertygad om att man med densamma velat bringa rättvisa.

Herr **Johansson** i Bro framhöll nyss, att det här är fråga om en synnerligen orättvis beskattning. Riksdagen har ju även, vilket herr **Johansson** också framhöll — och flera myndigheter ha gjort detsamma — flera gånger uttalat sig för att denna orättvisa pålaga borde avskrivas, när det statsfinansiella läget det medgäve. Nu anser jag för min del, att det statsfinansiella läget är sådant, att man mycket väl kan avskriva denna orättvisa skatt. Till min glädje tror jag mig kunna säga, att finansministern — jag har nämligen haft ett samtal med honom i dag om denna sak — hyser samma uppfattning som jag, och jag motser sålunda med glädje möjligheten av att vi måhända redan nästa år skola med finansministerns hjälp kunna avskriva denna skatt. Och det kan ju alltid vara en tröst i sorgen över motionens öde.

Att emellertid här tala om, att vi inte skulle ha råd att avskriva denna skatt nu verkar rena löjligheten, ty riksdagen har ju dock mottagit Kungl. Maj:ts förslag om att inkomstskatten skulle sänkas med 10 enheter. Det synes mig emellertid vara mycket viktigare, att riksdagen avskaffar dylika orättmätiga pålagor än att riksdagen sänker inkomstskatten. Tidigare har ju varit ett starkt behov av ökade inkomstskatter, som på olika vägar krävts ut. Nu, när riksdagen står inför möjligheten av att kunna sänka inkomstskatten, borde tiden också vara inne för en avskrivning av den pålaga, varom här är fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr **Johansson** i Bro begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förvarande utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning

*Ang. påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna ti-
onde. (Forts.)*

av uppreningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-
propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

*Ang. lag om
skuldebrev
m. m.*

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av kammarens förhandlingar,
företogs vidare till behandling första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anled-
ning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skuldebrev
m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 9 januari 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposi-
tion, nr 2, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under
åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda proto-
koll, föreslagit riksdagen att antaga nedannämnda förslag till

- 1) lag om skuldebrev;
- 2) lag angående införande av lagen om skuldebrev;
- 3) lag angående vissa utfästelser om gåva;
- 4) lag om tillägg till 6 kap. giftermålsbalken;
- 5) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 juni 1928 (nr 279)
om arv;
- 6) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 25 april 1930 (nr 107) om
arvsavtal;
- 7) lag om ändrad lydelse av 10 kap. 11 § handelsbalken;
- 8) lag om pantsättning av lös egendom som innehaves av tredje man;
- 9) lag om ändrad lydelse av 75 § utsökningslagen;
- 10) lag angående ändrad lydelse av 49—51 §§ lagen den 28 juni 1895
(nr 64) om handelsbolag och enkla bolag;
- 11) lag angående tillägg till lagen den 12 augusti 1910 (nr 88) om aktie-
bolag;
- 12) lag angående tillägg till lagen den 25 maj 1917 (nr 257) om försäk-
ringsrörelse;
- 13) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74)
om bankrörelse;
- 14) lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 29 juni 1923 (nr 286)
om sparbanker;
- 15) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 april 1927 (nr 85)
om dödande av förkommen handling; samt
- 16) lag angående ändrad lydelse av §§ 5 och 13 förordningen den 4 mars
1862 (nr 10) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en
inom andra kammaren i anledning av propositionen väckt motion, nr 337, av
herr *Lundstedt*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av
riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet
framlagda förslag till lagar i ovanangivna ämnen och med enahanda rubri-
ker som enligt Kungl. Maj:ts förslag; samt

B) att den i ämnet väckta motionen, i den mån den ej kunde anses besva-
rad genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda till någon
riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade tre särskilda reservationer beträffande olika de-
lar av utskottets förslag.

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Linnér**, som yttrade: Herr talman! Jag ber att med avseende å föredragningen av det föreliggande utskottsutlåtandet få föreslå, att kammaren måtte besluta, att utskottets hemställan må föredragas punktvis, att punkt A) må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages, vart för sig, utskottets under punkten upptagna lagförslag, av vilka förslag till lag om skuldebrev föredrages paragrafvis med ingress och rubrik sist, att vart och ett av de övriga lagförslagen föredrages i ett sammanhang, samt att därefter utskottets hemställan föredrages, att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres, samt att vid den punkt, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Utskottets förslag till lag om skuldebrev.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningssättet upptogs först till behandling 1 §; och anförde därvid:

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Jag vet inte om det är det lämpligaste, att jag yttrar mig först i denna debatt. Jag är inte övertygad därom med hänsyn till den nu antagna diskussionsordningen, men tyvärr gjorde jag i hastigheten upp med herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att jag för vad jag ville säga och varom han ägde kunskap skulle begära ordet redan vid denna första paragraf.

Det är, herr talman, inte min avsikt att gå in på några andra synpunkter i fråga om detta utskottsförslag än sådana, som redan genom reservationerna äro ställda under debatt. Vad nu detta lagförslag angående skuldebrev i dess helhet angår, så synes det mig vara alldeles uppenbart, att det i det hela betraktat är en ackquisition för vår obligationsrätt att få detsamma upphöjt till lag. Emellertid skall jag nu, som sagt, inte närmare ingå på andra paragrafer i lagförslaget än dem, som berörts i de framställda reservationerna. En av dessa reservationer avser den andra paragrafen. Beträffande denna paragraf skulle jag, herr talman, önska göra följande uttalande. Jag vill inte ställa något yrkande, men jag skulle vilja uttala den uppfattningen, att den princip om det solidariska ansvaret, som här föreslås till antagande, inte är tillräckligt motiverad. Hos lagberedningen i dess betänkande liksom hos lagrådet och utskottet ha vissa dubier kommit till uttryck med avseende å stadgandets analoga betydelse utanför skuldebrevsområdet. Dessa dubier synas mig ingalunda vara ogrundade. Ur denna synpunkt tillåter jag mig finna herrar Linnérs och Andersons i Hägelåkra reservation förtjäna företräde framför utskottets förslag. Den formulering, som innefattas i denna reservation, hämtad som den är från lagberedningens betänkande och propositionen, finner jag dock inte särdeles lycklig, då den låter stadgandet bygga på, inte vad som har skett utan på vad som kan *anses* hava skett. Om jag sålunda som sagt finner denna formulering ur viss synpunkt förtjäna företräde, så visar dock erfarenheten, att dylika svävande formuleringar ofta leda till olyckliga konsekvenser, i det att de ge anledning till processer, vilka med en annan formulering skulle ha kunnat utebli.

Enligt min ringa mening ligger det tvivelaktiga däri, att man *över huvud* inför principen om solidariskt ansvar såsom allmän i skuldebrev och alldeles särskilt däri, att man inför denna princip på ett sådant sätt, att den får ana-

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

logisk tillämpning. Jag tror, att denna lag kommer att framkalla en myckenhet av tårar hos småfolket i landet, innan den nya ordningen har trängt igenom i det allmänna medvetandet. Innan så skett, kommer den nya lagen att bli en svår fälla för godtrogna människor. I mer än 200 år, ja, kanske under flera hundra år tillbaka har nu inskräpts hos medborgarna, att de vid gemensamt åtagna skulder icke svara solidariskt utan endast efter huvudtalet, såvitt de icke uttryckligen ha åtagit sig ett därutöver skärpt ansvar. Nu skall detta plötsligt ändras icke blott vid skuldebrev utan jämväl vid en mängd andra situationer, i vilka två eller flera personer kommit i gemensam penninggäld. Enligt min mening — och jag vill i detta sammanhang säga, att jag ganska ofta reflekterat däröver — har det varit ett vackert drag i den svenska obligationsrätten, att borgenären inte utan vidare blott genom sin ställning som borgenär tillerkänts »solidarisk» makt över flera gäldenärer. Erfarenheten visar, att detta sympatiska drag icke har varit till hinder för affärlivet, långt mindre för det borgerliga rättslivet. Det står ju en borgenär fritt, ty den maktställningen har han i allmänhet, att kunna betinga sig det solidariska ansvaret. Banker och andra mera yrkesmässiga penningutlånare använda också städe sådana formulär, att solidaritetsbetingelsen inte kan vålla något nämnvärt avbräck. Men just därför att medborgarna blivit så invanda under alla dessa hundra år vid att solidaritet *förutsätter* särskild utfästelse därom, måste det vara obefogat, så vitt jag kan förstå, att presumera solidaritet, när sådan utfästelse icke föreligger. Jag kan därför icke godkänna den slutledning, som göres i betänkandet, där det heter på sidan 45 f.: »När man undersöker, huru de faktiska förhållandena utvecklat sig här i landet, finner man att det ojämförligt vanligaste är att gäldenärer, som gemensamt utfärda ett skuldebrev, därvid ikläda sig solidarisk ansvarighet för gälden. Att den solidariska ansvarigheten här är det normala har så inträngt i det allmänna medvetandet, att starka skäl synas tala för att, i motsats till gällande rätt, antaga solidarisk ansvarighet, såframt ej förbehåll om delad ansvarighet kan anses träffat.» Slutledningen från den första punkten synes mig böra vara den motsatta, nämligen antagandet, att frånvaro av solidarisk utfästelse innefattar endast delat ansvar.

Jag skulle möjligen kunna ha varit med om att för affärsförhållanden införa solidaritet såsom princip vid skuldebrev, ehuru dock därmed, det medger jag, icke mycket vore vunnet. I lantliga förhållanden och i andra mera borgerliga borde det enligt min mening få bli vid det gamla; och vid kontraktsbrott — d. v. s. man har åtagit sig något annat än penninggäld, men om kontraktet brytes, förvandlas den åtagna prestationen till en penningskuld — vid kontraktsbrott är enligt min mening frågan om solidariskt ansvar eller ansvar per capita att lösa efter särskilda linjer, som jag icke här skall söka uppdraga. Jag har som sagt, herr talman, intet yrkande, men jag har icke velat låta saken passera under stillatigande från min sida. I fall av votering mellan utskottets förslag och reservationen kommer jag att avstå ifrån att rösta.

Herr talman! Jag skall vidare tillåta mig beröra det andra stadgande, vid vilket reservation förekommer, nämligen § 6. Men jag tillåter mig där att icke inskränka mig till vad som reservationsvis har berörts utan också yttra mig om det första stycket i paragrafen, vilket i sin tur förutsätter omnämnande jämväl av andra stycket. Det heter i första stycket: »Är i skuldebrev ränta utfäst, skall den, där betalningstiden försittes, utgå efter enahanda grund som före förfallodagen», d. v. s. det blir den avtalade ränteutfästelsen, som också efter dröjsmålets inträde skall gälla. I andra stycket står: »Är ränta ej utfäst, gälle i fråga om skyldighet att den giva vad i 9 kap. 10 § handels-

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

balken sägs.» För att förenkla saken: det är här fråga om 6 procents ränta från dagen för dröjsmålet. Att den avtalade räntan skall utgå såsom uppskovsränta, därest den icke är *lägre* än uppskovsräntan efter 9 kap. 10 § handelsbalken — jag räknar som sagt bara med 6 procent för att icke inveckla resonemanget — är uppenbart riktigt. Men till och med vid utläggning av vad, som nu gäller, d. v. s. tolkningen av 9 kap. 10 § handelsbalken, har jag, ehuru detta stadgande närmast synes begränsa sig till fordringar, vid vilka ränta icke avtalats, likväl ansett mig kunna och böra lära mina studenter, att stadgandet i fråga kan åberopas, också när ränta har avtalats, förutsatt att den avtalade räntan är lägre än den i nämnda lagrum angivna, d. v. s. den legala uppskovsräntan. Det synes mig icke kunna utletas någon rimlig grund till att en borgenär, som alls icke betingat sig någon ränta, skall vid gäldenärs dröjsmål få tillgodoräkna sig 6 procents ränta, under det att borgenären vid en räntebärande fordran blott skall kunna kräva exempelvis 3 procents uppskovsränta, nämligen så vitt endast 3 procent avtalats.

Jag har ansett mig kunna intaga denna ståndpunkt med gott samvete också efter gällande rätt, trots avfattningen av stadgandet i 9 kap. 10 § handelsbalken, om också frågan för den gällande rättens vidkommande kan anses tvivelaktig, närmast med hänsyn därtill att meningarna äro så skiftande. Jag vill dock säga, att jag i detta avseende har en så berömd auktoritet som justitierådet Almén på min sida. Men jag säger också: även om för den gällande rättens vidkommande frågan kan anses tvivelaktig, förefaller det mig egendomligt, att man kan vilja *stifta* en *ny* lag med en sådan bakvänd princip, som att den, som har betingat sig ränta och sålunda står i det förhållandet till gäldenären, att han önskar särskilt vederlag för den beviljade krediten, skall vara *sämre* ställd, när gäldenären råkar i mora, än den, som alls icke betingat sig någon ränta av gäldenären. Vad i betänkandet till stöd för den i lagförslaget nu angivna ståndpunkten anföres förefaller mig motsatsen till hållbart. Det heter där på sidan 56 följande: »Man torde dock få antaga, att den lägre ränta, som borgenären själv funnit tillfredsställande för tiden före förfalldagen, genomsnittligen torde komma den i det särskilda fallet skäligen uppskovsräntan närmare än den legala räntan, som under tider av riklig penningtillgång kan bliva alltför hög.» Det där, herr talman, måste ha skrivits i ett mycket svagt ögonblick. Det argumentet slår ju ned den legala räntan också i de fall, då någon ränta icke alls avtalats. Den höga legala räntan kan väl i all rimlighets namn inte vara mera skäligen, när någon ränta på förhand icke alls avtalats, än när så har skett, snarare motsatsen.

Men som sagt, herr talman, gör jag icke något yrkande, och såvitt jag kan erinra mig, har denna sak icke reservationsvis blivit berörd. Reservationen gäller ett tredje stycke i den sjätte paragrafen, nämligen skadestandsfrågan, som jag nu tillåter mig ägna några ord åt. Man finner vid studiet av betänkandet, i vilket utomordentligt tvivelaktigt läge denna fråga angående skadestånd på grund av mora vid penningskuld befinner sig. En sak kan jag säga inom parentes, nämligen att de rättslärdas synas vara ganska ängsliga för att närmare uttala sig härom; man vet inte riktigt vad man skall säga på den punkten. Att lagberedningen söker lösa en så omstridd fråga är naturligtvis icke något att anmärka på. Men enligt min mening har man tagit alldeles för enkelt på detta utomordentligt svåra spörsmål. Jag anser väl för min egen del att situationen *kan* vara sådan, att ett utöver uppskovsränta gående skadestånd bör ifrågakomma. Men i *vilka* situationer, herr talman, bör ett sådant skadestånd utöver räntan ifrågakomma? Det är den stora frågan, som alldeles icke enligt min mening borde få »lösas» genom ett sådant uttalande, som det föreslagna, av lagutskottet dock ratade, tredje stycket innefattar.

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Den hänvisning, som där göres till de vanliga skadeståndsreglerna, synes mig vara alldeles för vidsträckt. Ätminstone kan den intagna ståndpunkten ingalunda anses vetenskapligt utredd. Jag går inte närmare in på saken. Formuleringen synes mig dessutom särdeles olycklig. Stadgandet utgår såsom klart ifrån något, som det just gäller att utklara. Vad som skall ersättas efter vanliga skadeståndsregler säges vara följande, nämligen »särskild skada, vilken ej skall anses ersatt genom räntan». Vad är det för någonting? Därom är det väl just som de lärda tvista. Frågan vad det är som skall särskilt ersättas, är bara en annan formulering för frågan, hur situationen skall vara beskaffad, för att särskilt skadestånd skall utgå. Att så, som lagberedningen gjort, *utgå* ifrån begreppet särskilt ersättbar skada och därå i en lag bygga rättsföljder synes mig därför icke vara klokt. Det är, som engelsmännen säga. herr talman, »to beg the question», d. v. s. att såsom utrett antaga det som det just gäller att utreda. Jag hoppas därför, att kammaren i denna fråga kommer att godtaga utskottets ståndpunkt.

Herr talman! Till sist är det väl nästan oundvikligt — eftersom jag har den stora äran att vid detta betydande lagförslag ensam vara motionär — att med anledning därav säga några ord. Utskottet har godtagit det väsentliga i min motion. Jag har sålunda haft en parlamentarisk framgång, jag förmodar den enda, i varje fall den största, som jag har vunnit under mina åtta år i riksdagen, och jag ber att få framföra mitt vördsamma tack till utskottet genom dess herr vice ordförande. Man kan ju möjligen fråga sig, varför jag blott har motionerat i en sådan obetydlig fråga, när jag likväl här idag tillåter mig att beröra ting av större principiell räckvidd. Det är detta, herr talman, som gör att jag nu berör motionen. Jag hade överhuvud taget icke tänkt att i fråga om denna proposition väcka någon motion. Jag hade icke någon anledning räkna med, att den ärade kammaren skulle vilja ta något intryck av mina tankar i lagfrågor, då kammaren ju städse ansett mig ovärdig intaga en plats i dithörande utskott. När jag nu detta oaktat tagit mig friheten att yttra mig rörande vissa frågor, har det ingalunda skett i förhoppning att kunna influera på kammaren — jag har ju heller inte gjort något yrkande — utan endast därför att jag i min känsla av ansvar såsom rättslärare inte kunnat stillatigande närvara vid debattering av principfrågor inom mitt speciella fack. Att jag motionerade i vissa mindre betydande frågor berodde åter därpå, att jag fått särskild uppmaning därtill från väljare inom min valkrets. Då de synpunkter, de framförde, överensstämde med mina egna, ansåg jag mig böra tillmötesgå dessa väljares vänliga uppmaning till mig att framföra en motion av sådant innehåll som den av mig väckta.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Jag vill gärna i denna kammare liksom tidigare i dag i första kammaren ge uttryck åt min tacksamhet mot första lagutskottet för den välvilliga behandling, som kommit den kungl. propositionen i denna stora och betydelsefulla lagfråga till del, en behandling, som utmynnat i ett tillstyrkande av propositionen i alla väsentliga delar. De oväsentliga jämkningar, som utskottet föreslagit, har jag ingenting att erinra emot. Även på de punkter, där reservationer anförts till förmån för den kungl. propositionen, vill jag, efter den utgång frågan fått tidigare i dag i första kammaren, icke nu här framställa några önskemål.

Herr Lundstedt har i sitt anförande tagit upp en utav grundprinciperna för den nya lagstiftningen, i den mån dessa avvika från nu gällande rätt, och jag skall be att med ett par ord få framföra några synpunkter till bemötande av vad han här sagt.

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Det är, som herr Lundstedt framhöll, i 2 §, som frågan upptages, huruvida flera gäldenärers ansvarighet skall vara delad eller solidarisk. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att denna fråga knappast äger någon praktisk betydelse inom det egentliga skuldebrevsområdet. Det är nämligen ytterligt sällsynt, att skuldebrev — och för övrigt även andra skriftliga utfästelser, som omedelbart gå ut på penningbetalning, t. ex. borgensförbindelser — utfärdas av flera utan åtagande av solidariskt ansvar. Förslaget innebär i denna del alltså endast ett stadfästande av en mycket enhetlig praxis. Jag tror därför icke på herr Lundstedts antagande, att den nya lagen kommer att leda till »en myckenhet av tårar hos småfolket i landet» eller kommer att utgöra »en svår fälla för godtrogna människor», som sedan århundraden fått hos sig inskräp, att de icke svara solidariskt. Jag tror knapp, att det är andra än jurister, som känna till gällande regler om solidariskt eller delat ansvar. Att en förbindelse, som icke mera detaljerat reglerar förhållandet mellan flera gäldenärer, enligt nu gällande rätt leder till delning av ansvaret torde, när det inträffar, oftast bero på förbiseende eller annat misstag; så naturligt ter sig i de allra flesta fall solidariskt ansvar vid de omedelbara penningutfästelserna. Om undantagsvis meningen verkligen är, att A. skall svara för 1,000 kronor och B. för 1,000 kronor utan solidaritet, är det ju ingen mening med att de utfärda ett gemensamt papper på 2,000 kronor. Detta i fråga om skuldebrev.

Utanför skuldebrevsområdet, där bestämmelsen endast genom analogi kan komma att vinna tillämpning, är förhållandet ibland likartat, men ibland ett annat. Vissa skäl mot solidariskt ansvar göra sig sålunda gällande i fråga om åtskilliga förpliktelser, som ej, eller åtminstone icke i första hand, gå ut på penningbetalning — jag tänker exempelvis på skadestånd för försummad leverans- eller arbetsförpliktelse. I vissa — ingalunda alla — sådana fall torde framdeles liksom hittills enligt en — visserligen osäker — rättspraxis delat ansvar böra gälla. En närmare gränsdragning låter sig ej nu verkställa med hänsyn till rättsområden, som i och för sig icke omfattas av den föreslagna lagstiftningen. Här måste man lita till att domstolarna vid analogisk användning komma att visa nödig försiktighet. Analogi skall ej äga rum i andra fall än då en avgörande likhet äger rum mellan skuldebrevsförhållanden och andra ifrågakommande rättsförhållanden. Denna princip är allmänt erkänd; både lagrådet och utskottet ha understrukit nödvändigheten av försiktighet i detta hänseende, och jag vill gärna instämma häri. Jag tror sålunda icke, att förslaget i denna del innebär faror av praktisk betydelse.

Herr Lundstedt gick sedan in på 6 § — den behandlar, i motsats till den fråga jag nu berört, mera en detalj, och jag skall därför icke här ingå på ett bemötande. Jag vill emellertid upprepa, att när vi komma fram till behandlingen av 6 §, kommer jag efter första kammarens godtagande utav utskottets förslag icke att plädera för reservationen, ehuru jag naturligtvis helst hade sett den bifallen av kamrarna, eftersom den överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Herr Linnér: Herr talman! Det är ganska meningslöst att ingå på en mera grundlig debatt om detta lagförslag och även att till mera ingående utredning taga upp de särskilda punkter, där reservationer finnas. Jag skall därför endast inskränka mig till att försöka i största korthet förklara vad reservationerna avse.

Beträffande 2 § är det ju så, som här förut framhållits, att tillämpningsområdet för denna paragraf i verkligheten icke kommer att bli inskränkt till skuldebrevsområdet, utan att paragrafen — liksom lagen i dess helhet — får en analogisk tillämpning. Vad angår själva skuldebreven, är det väl knappast

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

möjligt annat än att om en person vill förbehålla sig delat ansvar, detta kommer att ske genom ett uttryckligt förbehåll. För dylika fall passar alltså den lagtext, som är av utskottsmajoriteten föreslagen. Den av lagberedningen föreslagna lagtexten var icke heller avfattad med särskild tanke på sådana fall utan med tanke på analogifall. Dessa omfatta sådana fall, där omständigheterna kunna tala i helt annan riktning än för solidarisk ansvarighet. Det är för att göra det lättare för domstolarna att såsom bevisfakta taga upp alla de omständigheter, vilka verkligen tala för den delade ansvarigheten, som lagberedningen och reservanterna ha valt formuleringen: »delning av ansvarigheten kan anses förbehållen». Den av utskottsmajoriteten valda formuleringen kommer i dessa fall att innebära en skärpning av den solidariska ansvarigheten, en skärpning, som vi ansett icke vara tillrädlig.

Vad 6 § beträffar skall jag endast i anledning av min ärade bänkkamrats yttrande framhålla, att tredje stycket, som reservanterna föreslagit bibehållet, innefattar en regel, som svensk rättspraxis under de senaste åren upptagit. Det har då synts lagberedningen, lagrådet och oss reservanter lämpligt, att denna rättspraxis får utryck i den nu föreslagna lagen. Det kan otvivelaktigt inträffa sådana fall, då en ersättning till den borgenär, som icke i rätt tid får sin betalning, bör sträcka sig utöver räntan, och en sådan ersättning har också på de senaste åren i åtskilliga fall utdömts. Vad rättspraxis, när man stryker tredje stycket, kommer att intaga för ståndpunkt förefaller ju något ovisst. Eftersom lagutskottets utlåtande i motiveringen på denna punkt har erhållit en ganska svävande avfattning, tillåter jag mig uttala den förhoppningen, att domstolarna icke på grund av detta styckes bortfallande komma att ändra sin hittillsvarande inriktning. Det hade emellertid säkerligen varit lyckligare, om stycket hade bibehållits såsom lagberedningen och Kungl. Maj:t föreslagit.

Efter den utgång frågan erhållit i första kammaren skall jag, herr talman, icke framställa något yrkande.

Herr Lindqvist: Herr talman! Vi ha varit ense om — vi som suttit i utskottet och stå på olika sidor i fråga om § 2 — att efter den utgång, som frågan fått i första kammaren, skulle vi icke draga upp någon lång debatt här, och när jag begärt ordet skall jag icke taga lång tid i anspråk, men efter de anföranden, som hållits av herr Lundstedt och herr Linnér, vill jag säga några få ord.

Herr Lundstedt var ju särskilt rädd för den solidariska ansvarigheten, som genom denna lag nu skulle komma till stånd. Ja, det har ju varit flera än herr Lundstedt, som varit bekymrade för denna sak, men jag tror dock, att farhågorna här icke äro berättigade. Man får väl räkna med, att folk, som kommer att skriva på papper, sedan denna lag kommer i tillämpning, tager reda på, vad som gäller, och att de icke behöva komma in i de svårigheter, som herr Lundstedt talade om.

Jag vill tillåta mig att rent personligen säga, att när jag läst lagberedningens förslag och varit med i första lagutskottet vid behandlingen av detta lagförslag, så har jag icke varit särskilt förtjust i denna lag. Ty trots att den är skriven av mycket framstående män och dessa säkerligen gjort sitt allra bästa, så tror jag icke, att de ha lyckats att få lagen sådan de väl själva avsett att den skulle bli, nämligen så lättfattlig, att det blir lätt för menige man att läsa in den och också förstå dess innebörd och överblicka, hur den kommer att verka. Det är ju särskilt den analogiska tillämpningen, d. v. s. att lagen kommer att bli tillämplig även på andra områden än skuldebrevsområdet, som gör, att det blir mycket svårt att säga, hur domstolarna komma att tillämpa lagen.

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Nu säger herr Lundstedt i fråga om § 2, att han skulle vara mest tilltalad av den formulering, som lagberedningen och Kungl. Maj:t ha föreslagit, vilket är detsamma som reservanternas förslag. Jag vill då först passa på att säga i fråga om andra paragrafen, att det var en av kamraterna här i kammaren, som kom till mig och sade, att han tyckte bättre om Kungl. Maj:ts förslag än utskottets, men han hade inte fäst sig vid första stycket i andra paragrafen, där skiljaktigheterna äro, utan han trodde, att skiljaktighet förefanns även i fråga om andra stycket. Men skiljaktigheterna här beröra endast första stycket. I fråga om andra stycket är det endast en redaktionell förändring, som vidtagits, vilket också utskottet angivit på sid. 15, där det heter: »I andra stycket av paragrafen vill utskottet föreslå ett redaktionellt förtydligande.» Jag vill ha sagt detta därför att det inte skall vara flera, som tro, att det gäller en ändring även i andra stycket.

När herr Lundstedt här talar om andra paragrafen säger han ungefär dessa ord, att svävande formuleringar äro farliga, enär de så lätt draga processer med sig. Ja, det tror jag är riktigt, och icke minst därför att Kungl. Maj:ts förslag är utformat så, man kan säga, svävande, har utskottsmajoriteten icke velat ha denna formulering. De ord, som skulle vara svävande, äro orden: »kan anses förbehållen», och det är ju det, som utskottet har strukit.

Nu har reservanten herr Linnér här sagt, att då denna lag kommer att tillämpas även på andra områden än på skuldebrevets, så är det fördelaktigt, om domstolarna ha denna fria prövningsrätt, som de skulle få enligt Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror, att herr Linnér delvis har rätt här men icke helt och fullt. Ty nog är det rätt så till vida, att domstolarna få friare prövningsrätt, men kommer icke det också att medföra, att olika domstolar komma att tillämpa lagen mycket olika, då de ha denna fria prövningsrätt? Vi ha för vår del trott, att det är bättre om lagparagrafen är mera bestämt formulerad, och att därav också skulle komma att följa, att det bleve ett mindre antal processer, och det hör jag, att det var även professor Lundstedts uppfattning, att så skulle bli.

I fråga om sjätte paragrafen, där utskottet föreslagit borttagandet av tredje stycket, som handlar om den särskilda skada, som borgenär skulle ha lidit, så är det ju så, att här föreslår man införandet i lagstiftningen av en helt ny princip, och det är detta, som vi äro rädda för. Vi ha i utskottsutlåtandet erkänt, vilket herr Linnér talade om, att fall väl kunna förekomma, där ett särskilt skadestånd kan vara berättigat, men vi ha inte velat gå så långt, att vi velat skriva in detta särskilda skadestånd, såsom Kungl. Maj:t föreslagit. För närvarande är ju inte skadeståndet reglerat i vår lagstiftning, och om nu utskottets förslag skulle bli lag, så kommer ju denna fråga även i fortsättningen att stå öppen, hur länge vet man inte. Det kommer väl inte för alltid att bli så, men vi få vänta med att reglera denna sak tills vi kunna taga upp den i något annat och större sammanhang.

De av kammarens ledamöter, som ha läst lagberedningens förslag och motivering, veta, att lagberedningen här har gått in på en exemplifiering av vilka skadestånd som man skall kunna tänka sig, och det måste jag säga, att när man ser detta, blir man ganska betänksam. Det är denna betänksamhet emot den nya principen, som har gjort, att utskottsmajoriteten inte har kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag i den delen. Jag tror för min del, att som nu saken ligger till, så skulle det vara bäst, om andra kammaren bifölle utskottets förslag. Då blir det också samstämmiga beslut i båda kamrarna.

Med herr Lindqvist förenade sig herr *Johnsson* i Kalmar.

Ang. lag om skuldebrev m. m. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Med anledning av de därunder framkomna uttalandena, att inga yrkanden skulle framställas om avvikelser från utskottets förslag, hemställde herr talmannen, att kammaren, med ändring av sitt beslut i fråga om föredragnings sättet, ville besluta, att förevärande lagförslag skulle föredragas i ett sammanhang. Denna hemställan bifölls.

I enlighet härmed föredrogs nu lagförslaget i ett sammanhang samt blev av kammaren godkänt.

Övriga av utskottet framlagda lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades härigenom vara besvarad.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Ang. vissa ändringar i arbetstidslagen. Slutligen upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 17, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.* föreslagit, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla, att regeringen ville utarbета och till 1937 års riksdag inkomma med förslag dels till sådana ändringar av lagen om arbetstidens begränsning, att arbetstiden för arbetare inom industrien i allmänhet förkortades till 40 timmar i veckan och för arbetare i särskilt tungt och hälsofarligt arbete samt för arbetare under 18 år till högst 36 timmar i veckan, med iakttagande av att lönekompen-sation borde lämnas, dels till sådana ändringar, att lagens tillämpningsområde utvidgades att omfatta de arbetargrupper som nu icke vore inbegripna under lagens tillämpning, dels ock till sådan skärpning av bestämmelserna angående övertidsarbete, att dylikt endast medgaves då särskilt tvingande omständigheter förelåge, exempelvis då genom natur- eller olyckshändelse eller genom annan omständighet, som ej kunnat förutses, fara förelåge för liv, hälsa eller egendom.

Utskottet hemställde, att förevärande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av berörda hemställan anförde:

Herr *Olsson* i Stockholm: Herr talman! Med hänvisning till mitt anförande under förmiddagen, då samma fråga behandlades, ber jag att få yrka bifall till den av mig *m. fl.* väckta motionen.

Herr *Sandström*: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag under återopande av de beslut, som tidigare i dag ha fattats angående konventionen om 40 timmars arbetsvecka och vad då förekommit.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Herr *Flyg* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 67, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om kreditspärr.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 634, bordlades.

§ 13.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 54, angående vissa utgifter för kapitalökning för budgetåret 1936/1937 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

från bevillningsutskottet, nr 52, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 5 § s) tulltaxeförordningen; samt

från riksdagens kansli:

nr 55, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; och

nr 58, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 56, för revisionssekreteraren Nils Teodor Ljunggren att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 57, för revisionssekreteraren Knut Harald Nissen att var riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 59, för revisionssekreteraren T. P. J. Petersson att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 60, för byråchefen F. G. S. Centerwall att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

§ 14.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 75 § lagen den 7 juni 1934 (nr 242) om vägdistrikt;

nr 14, i anledning av väckta motioner om införande av s. k. tilläggsmandat vid val till riksdagens andra kammare m. m.;

nr 15, i anledning av väckt motion angående mandatfördelningen vid landstingsmannaval;

nr 16, i anledning av väckt motion angående mandatfördelningen vid val enligt kommunallagarna samt lagen om församlingsstyrelse; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kaptenen i Karlsborgs artilleriregemente, löjtnanten vid regementet B. E. G. Rudling att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass m. m.;

nr 34, i anledning av väckt motion om tillgodoräkande av viss tjänstetid i lönehänseende för fanjunkaren C. J. Lindholm; och

nr 35, i anledning av väckt motion om rätt för eldaren av andra klass vid Norrbottens regemente E. Planting att i löneavseende tillgodoräkna viss tid;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om förhöjt anslag för bokinköp och bokbindning;

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om årligt uppfostringsbidrag till sedeltryckaren K. G. Heimsoths dotter;

nr 6, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt avlidne e. o. eldaren vid riksdagshuset K. Carlssons moder;

nr 7, med överlämnande av redaktionskommitténs för utgivande av ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen berättelse över kommitténs verksamhet under år 1935;

nr 8, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande under budgetåret 1936/1937 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel;

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstans elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten; och

nr 12, i anledning av väckta motioner om anvisande av medel för gäldande i viss utsträckning av maskinisten N. V. Andersson och eldaren I. V. Rahm åliggande befordringsavgifter till civilstatens änke- och pupillkassa;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om utredning angående rationaliseringens verkningar m. m.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Berg</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 3 mars,
» <i>Muttsson</i>	» 5 » » » 2 »
» <i>Magnusson</i> i Skövde	» 3 » » » 29 febr.,
» <i>Werner</i> i Hultsfred	» 3 » » » 1 mars,
» <i>Lithander</i>	» 3 » » » 1 »
» <i>Andersson</i> i Lindome	» 4 » » » 2 »
» <i>Andersson</i> i Ovanmyra	» 6 » » » 3 »
» <i>Ericsson</i> i Sörsjön	» 3 » » » 1 »
» <i>Eklund</i>	» under den 2 mars,
» <i>Gustavson</i> i Västerås	» 2 dagar fr. o. m. den 2 mars,
» <i>Olorson</i> i Västerås	» 2 » » » »
» <i>Jacobsson</i>	» 2 » » » 1 »
» <i>Andersson</i> i Rasjön	» 2 » » » 1 »

herr <i>Persson</i> i Tidaholm	under	2	dagar	fr. o. m.	den	2	mars,	
› <i>Sandström</i>	›	2	›	›	›	2	›	
› <i>Hagman</i>	›	2	›	›	›	2	›	
› <i>Lövgren</i>	›	3	›	›	›	1	›	
› <i>Henrikson</i>	›	5	›	›	›	1	›	
› <i>Strindlund</i>	›	5	›	›	›	1	›	och
› <i>Johansson</i> i Bro	›	3	›	›	›	2	›	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.53 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
